

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาการเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านในหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความและเอกสารงานวิจัยต่างๆ โดยมีสาระของเรื่องที่เกี่ยวข้องดังนี้

ศิลปะพื้นบ้าน

การเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

ศิลปศึกษาระดับอุดมศึกษา

หลักสูตรวิชาศิลปะพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

การเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้าน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิลปะพื้นบ้าน

ความหมายของศิลปะพื้นบ้าน

จากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2530) พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะ (2540) พจนานุกรมศิลป์ (2530) และกรมสามัญศึกษาได้ให้ ความหมายของศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) ไว้ สรุปได้ว่า ศิลปะพื้นบ้านหรือศิลปะชาวบ้าน คือ งานศิลปหัตถกรรม หรือ ศิลปะพื้นๆ หรือศิลปะรูปแบบที่ชาวบ้านนิยม อันได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ การละเล่น ตลอดจนหัตถกรรมและงานประดิษฐ์แขนงต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยสัญชาตญาณในธรรมชาติ เกิดจากฝีมือ การสร้างสรรค์ ผลิตขึ้น หรือการแสดงของชาวบ้านระดับใดก็ได้ที่มีใช้ศิลปะผ่านการฝึกฝน อบรมหรือศึกษาจากโรงเรียนหรือสถาบันใดๆ มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นในรูปแบบ วิธีการและวัสดุ มีฝีมือเชิงช่างที่มีการพัฒนา ปรับปรุงสืบทอด ถ่ายทอดกันต่อๆมาอย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคน มีความเรียบง่าย โดยมีได้เป็นงานสร้างสรรค์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นงานสร้างสรรค์ของสังคมอันประกอบด้วยชาวบ้านสามัญธรรมดา โดยจะมีขีดระดับอยู่คงที่ไม่ลดต่ำลงหรือไม่สูงขึ้น มีความเปลี่ยนแปลงน้อยมากไม่ว่าจะเกิดมาก็ศตวรรษ อันสะท้อนถึงสภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างตรงไปตรงมา ดังเช่น ศิลปะแม่ั่ว ศิลปะเฮสกีโม ศิลปะชาวมอญ ซึ่งมีความแตกต่างจากศิลปะ

ประจำชาติ(Conventionalize Art) หรือศิลปะของประเทศ ที่มีการดำเนินไปตามอำนาจวิวัฒนาการระดับประเทศ เช่น ศิลปะสมัยสุโขทัย ศิลปะสมัยอยุธยา ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ไม่สามารถเอามาปะปนกันได้ และผู้ผลิตศิลปะนี้จะต้องเป็นศิลปินผู้ผ่านการฝึกฝนมาอย่างชำนาญ มีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ศึกษาด้านศิลปะพื้นบ้านได้ให้ความหมายของศิลปะพื้นบ้านไว้ อาทิ ศิลป พีระศรี (2527) วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2535) วุฒิ วัฒนสิน (2541) วัฒนะ จุฑะวิภาต (2545) มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539) วิโรจน์ ศรีสุโร (2526) บุศราคม เริงโกสม (2544) โชเฮสี ยามากิ (อ้างในวิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ซึ่งสรุปความหมายของศิลปะพื้นบ้านได้ว่า ศิลปะพื้นบ้านคือ ศิลปะชาวบ้าน งานศิลปหัตถกรรม(art craft) งานฝีมือหรือหัตถกรรม(craft) ที่เกิดขึ้นจากช่างชาวบ้านในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งอันแสดงถึงความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาของช่างที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น อยู่ควบคู่กับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านภายใต้อิทธิพลของชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อและความจำเป็นของสภาพท้องถิ่น โดยมีการถ่ายทอดกันต่อมาเป็นรุ่นๆ จากอดีต เป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน มีเอกลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่น มีรูปแบบเรียบง่าย ผลิตโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น มีความเป็นธรรมชาติ ผลิตจำนวนมาก เน้นคุณค่าด้านความงามและประโยชน์ใช้สอย

กำเนิดของศิลปะพื้นบ้าน

อภิย นาคคง(2543) ได้อธิบายไว้ว่า งานหัตถศิลป์ทุกสาขาย่อมมีกำเนิดมาจากศิลปะพื้นบ้าน(Folk Art) ได้แก่ การที่ผู้คนในท้องถิ่นใช้วัสดุที่เป็นทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งอยู่ใกล้ตัวนำมาประดิษฐ์เป็นสิ่งใช้สอย เพื่อแก้ปัญหาคาการดำรงชีวิตในท้องถิ่นและการสร้างขึ้นมาให้มีรูปร่างทรวดทรง ขนาด ตามรสนิยมที่เป็นสุนทรียรสของผู้คนในท้องถิ่นนั่นเอง งานหัตถศิลป์(Minor Art) คือสิ่งงดงามที่ทำด้วยมือ จึงมีความต่างอย่างมากกับงานหัตถกรรม(Handicraft) คือ การช่างที่ทำด้วยมือ แม้ว่าจะสร้างขึ้นด้วยวัสดุเดียวกันวิธีการเดียวกันและสนองความต้องการทางการใช้สอยอย่างเดียวกันก็ตาม โดยงานหัตถศิลป์จะต้องแสดงลักษณะประจำชาติอย่างชัดเจน มีคุณค่าด้านความงดงาม อย่างไรก็ตามงานหัตถศิลป์ทุกสาขาต่างก็มีที่มาลักษณะเดียวกัน คือเกิดจากระดับหมู่บ้าน ตำบล แล้วขยายขึ้นเป็นภูมิภาค กลายเป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์ของชาติในที่สุด การศึกษาเพื่อให้เข้าใจรากเหง้าที่มาของงานหัตถศิลป์ทุกสาขาเพื่อให้รู้ที่มา ความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถสืบทอดหรือพัฒนาได้ จำเป็นจะต้องศึกษาศิลปะพื้นบ้าน(Folk Art) ของท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่กันไปด้วย โดยการไปสัมผัสของจริงในแหล่งวิชาจริงซึ่งจะทำให้เข้าใจได้

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527,2535) ได้อธิบายถึงกำเนิดของศิลปะพื้นบ้านว่า เกิดจากแนวคิดของมนุษย์ที่ต้องการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับใช้สอยในชีวิตประจำวัน เริ่มตั้งแต่สมัย

ดึกดำบรรพ์ที่มนุษย์ได้ดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติให้มีรูปร่างที่ผิดไปจากเดิมที่มีขนาดเหมาะสมมือ และมีรูปทรงที่เหมาะสมเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อสับ ทับ หรือกระแทะ เป็นการเริ่มต้นการสร้างงานหัตถกรรมของมนุษย์ ซึ่งต่อมามนุษย์อาศัยการสังเกตและการเรียนรู้ทำให้ได้รู้จักวัตถุดิบและนำมาดัดแปลงด้วยฝีมือผสมกับความคิดในการสร้างสรรค์ มีการพัฒนาขั้นตอนการผลิตจนเกิดผลงานหัตถกรรมประเภทต่างๆในยุคต่อๆมา โดยเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบทางสังคมของแต่ละยุคแต่ละสมัยดังนั้นหัตถกรรมแทบทุกประเภทจะมุ่งผลิตขึ้นเพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเพื่อความต้องการทางจิตใจเป็นสำคัญที่มีการทำสืบทอดกันมากเป็นเวลานานับร้อยนับพันปี จนเกิดความชำนาญ ความชัดเจนในกรรมวิธี จนพัฒนาฝีมือสูงขึ้นส่งผลให้งานหัตถกรรมมีความงามและมีคุณค่าทาง "ศิลปะ" เป็นการพัฒนา "หัตถกรรม" ไปสู่ "ศิลปะหัตถกรรม" และเมื่อมนุษย์พัฒนาหัตถกรรมขึ้นใช้ตามวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของแต่ละกลุ่มชนแล้ว หัตถกรรมจะมีลักษณะเฉพาะกลุ่มเฉพาะถิ่นที่เรียกว่า "หัตถกรรมพื้นบ้าน" ซึ่งสอดคล้องกับ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539) ที่อธิบายว่า การที่มนุษย์ใช้วัฒนธรรมในการปรับตัวให้อยู่รอดจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดความคิดในการประดิษฐ์วัตถุดิบของเครื่องใช้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการป้องกันรักษา เป็นเครื่องทุ่นแรง เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกและใช้ในการประกอบอาชีพ ยังรวมถึงความต้องการในด้านนามธรรมของวัฒนธรรม เช่น ประเพณี ความเชื่อ เป็นสัญลักษณ์บางอย่าง อันเป็นที่เข้าใจและยอมรับเฉพาะในกลุ่มวัฒนธรรมอันเดียวกันซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการแสดงออก 2 ลักษณะคือด้านประโยชน์ใช้สอยและด้านจิตใจ ศิลปะพื้นบ้านในยุคแรกจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานการปรับตัวให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสำคัญ โดยมีมูลเหตุมาจากความจำเป็นในการดำรงชีพอันได้แก่ ปัจจัยสี่ ลักษณะภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศ ทรัพยากรท้องถิ่นหรือทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีความเชื่อและค่านิยม ความบันเทิงทางศิลปะและอิทธิพลของงานศิลปะหรือศิลปะหัตถกรรมต่างถิ่นต่างแดน นอกจากนี้ กรมสามัญศึกษา (2523) ยังได้อธิบายถึงสาเหตุการเกิดศิลปะพื้นบ้านว่า มีสาเหตุมาจาก ความจำเป็นในการใช้สอยและอาชีพของชาวบ้าน ประเพณีความเชื่อ ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงความงามของศิลปะพื้นบ้านเอง

วิชาการด้านหัตถกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยนั้นพบว่า มีมาตั้งแต่เมื่อประมาณ 7,000 ปีมาแล้ว แสดงให้เห็นว่ามนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์รู้จักทำหัตถกรรมใช้สอยในชีวิตประจำวัน ต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์คือทวาราวดี ล้านนา สุโขทัย อโยธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีงานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดขึ้นมากมายและมีวิชาการพัฒนาการมาเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2535) ศิลปะพื้นบ้านไทยเป็นสิ่งที่ปรากฏในทุกท้องถิ่นของประเทศไทย อย่างไรก็ตามศิลปะพื้นบ้านยังมีความสำคัญเพราะเป็นสิ่ง

อำนาจประโยชน์ในวิถีชีวิตของคนไทย มีคุณค่าทางความงามทำให้เกิดสุนทรีย์ทางใจ แสดงออกถึง การถ่ายทอดทางความคิดของบรรพบุรุษ สะท้อนถึงรสนิยมทางความงามของมนุษย์แต่ละชาติพันธุ์ ช่วยให้เกิดความชื่นชมและความสุนทรีย์ในชีวิตประจำวันแก่ผู้ใช้และผู้สัมผัสพบเห็น เป็นการ ส่งเสริมการประกอบอาชีพและการมีรายได้ ช่วยรักษาวัฒนธรรมอันดีของชาติ ก่อให้เกิดความ ภูมิใจในเอกลักษณ์ของชาติ แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างไทย ช่วยลดการนำเข้าสินค้าจาก ต่างประเทศ(เนื้ออ่อน ขรวิททองเขียว, 2539)

ลักษณะเฉพาะของศิลปะพื้นบ้าน

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539) และ วุฒิ วัฒนสิน (2541) อธิบายว่า ลักษณะเฉพาะของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ (1) มีรูปแบบอิสระและเรียบง่าย(2)ใช้เวลาว่างใน การประดิษฐ์สร้าง (3) ตอบสนองความต้องการใช้สอยเป็นหลัก (4) มีแบบอย่างศิลปะเฉพาะถิ่น (Local Style) (5) สร้างขึ้นอย่างตรงไปตรงมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ (6) สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาและค่านิยม (7) มีคุณค่าคงที่ (Constant Value) (8) มีลักษณะการสืบทอดที่ยาวนาน (9) มีลักษณะที่คลี่คลายไปสู่แบบศิลปะประจำชาติ(National Style) (10) มีการตกแต่งสี สัน ลวดลาย (11) ไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงเพื่อรักษาเอกลักษณ์ (12) มีความเป็นสากล

ประเภทของศิลปะพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2540) ได้จำแนกประเภทศิลปะพื้นบ้าน(folk art) ได้แก่ ประเภท แรก เป็นรูปธรรมมองเห็นได้ คืองานหัตถกรรม(craft) งานหัตถกรรมพื้นบ้าน(folk craft) และงาน ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน(folk art and craft) ประเภทที่สอง เป็นประเภทที่มองไม่เห็นเป็นรูปธรรม ชัดเจน คืองานวรรณกรรม เพลงและดนตรีพื้นบ้าน โดยศิลปะพื้นบ้านมีรูปแบบและวิธีการที่ แตกต่างกันไป ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ความนิยมและวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นแต่ ละชุมชน

วิวัฒน์ จุฑะวิภาต (2535) อธิบายว่าแบบอย่างของรูปทรงศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถแยกออกได้เป็น 2 ชนิดคือ จากประสบการณ์ตรงคือรูปทรงจากธรรมชาติเช่นคน สัตว์ พืช และอื่นๆ และจากประสบการณ์อ้อมที่สืบทอดจากธรรมชาติเช่น หนังสือเรื่องราวประพันธ์ต่างๆ นิทาน ตำนาน การบอกเล่าเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมประเพณี การถ่ายทอดประสบการณ์สู่รูปทรงศิลปะ หัตถกรรมพื้นบ้าน ทำได้หลายวิธีคือ (1) ถ่ายทอดให้คล้ายรูปทรงธรรมชาติหรือความเป็นจริง เช่น ตุ๊กตา ปลาตะเพียน (2) ถ่ายทอดความรู้สึกอันเกิดจากการสังเกตธรรมชาติ อาทิ ความรุนแรง การ หมุนเวียน เช่น ฟ้ายับเหว(เครื่องดักหนู)ลายก้านขด (3) ถ่ายทอดความคิดและจินตนาการ เช่น

สวรรณกร (4) ถ่ายทอดเฉพาะลักษณะเด่นอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นไม้เกהלึงรูปมือ ขาโต๊ะรูปเท้าของสิงห์ เป็นต้น

ประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน แบ่งได้เป็น 9 ประเภทคือ (1) งานไม้ (2) งานกระดาษ (3)งานจักสานและทอผ้า (4) งานเครื่องปั้นดินเผา (5) งานโลหะ (6) งานจิตรกรรม (7) งานประติมากรรม (8) งานสถาปัตยกรรม (9) งานศิลปะการใช้สารเคมีและวัตถุระเบิด

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539) แบ่งประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ออกเป็น 6 ประเภทคือ (1) บ้านเรือนที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้าง (2) งานแกะสลักปั้นหล่อ (3) ภาพวาดระบายสีและงานจิตรกรรม (4) งานจักสาน (5) งานถักทอ (6) งานฝีมืออื่นๆเช่น งานประดิษฐ์ประดอย ตกแต่ง อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับร่างกาย เครื่องประดับตกแต่งบ้านเรือน ซึ่งมีทั้งที่เป็นงานจลศิลป์ (Minor Art) และเป็นประติมากรรมห้อยแขวนต่างๆรวมถึงอาวุธหรือเครื่องใช้ พกพาติดตัวต่างๆ

วุฒิ วัฒนสิน (2541) อธิบายประเภทของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในประเทศไทย ได้แก่

1. งานไม้ คือ ผลิตกรรมที่ทำมาจากไม้เป็นส่วนใหญ่
2. งานกระดาษ คือ ผลิตกรรมที่ทำมาจากกระดาษเป็นส่วนใหญ่
3. งานจักสาน คือ ผลิตกรรมที่ทำมาจาก ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบตาล ใบลาน ใบเตย ย่านลิเภา กก ลำเจียกหรือป่านั่น
4. งานเครื่องปั้นดินเผา คือ การตีดินเหนียวเพื่อขึ้นรูปโดยการปั้น การแกะสลัก แล้วนำมาเผาด้วย วิธีการต่างๆ
5. งานโลหะ ใช้วัสดุดังนี้ เหล็ก ทองเหลือง และทองแดง มาทำการขึ้นรูปด้วยวิธีการตีหรือวิธีการหล่อ
6. งานจิตรกรรม ได้แก่ จิตรกรรมตกแต่งประกอบเครื่องไม้ จิตรกรรมตกแต่งประกอบของเล่น จิตรกรรมที่สืบเนื่องกับศาสนา และจิตรกรรมที่สืบเนื่องกับไสยศาสตร์
7. งานประติมากรรม คืองานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อและงานกลึง
8. งานศิลปะการใช้สารเคมีและวัตถุระเบิดคือ ดอกไม้ไฟชนิดต่างๆ
9. งานทอผ้า

วิโรจน์ ศรีสุโร (2526) ได้จำแนกงานศิลปกรรมพื้นบ้านออกเป็น 7 ประเภทคือ

1. งานปัก - สาน - ทอ ส่วนใหญ่เป็นงานหัตถกรรมสนองประโยชน์ใช้สอยของด้านอุปโภค เช่นงานปักทอหยาบ งานปักย่นลิแพะ งานปักเส้นใยมะพร้าว งานปักเส้นกก งานปักทอหยาบ งานสานใบตาล งานสานเสื่อต้นจูด งานสานใบตาล งานสานเสื่อปาหนัน งานทอผ้าต่างๆ งานทอเสื่อกก เป็นต้น

2. งานจักสาน ส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่ หวาย เถาวัลย์ ปัจจุบันประยุกต์ด้วยลวด เชือก ไนลอน ตะปู อากิ อุปกรณ์จับสัตว์ ชนิดต่างๆ อุปกรณ์บริโภคและอุปโภค ส่วนประกอบสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น

3. งานเครื่องปั้นดินเผา อากิ ภาชนะสำหรับกักเก็บน้ำชนิดต่างๆ ภาชนะสำหรับใส่อาหารหรือใส่ของชนิดต่างๆ เป็นต้น

4. งานแกะสลัก ส่วนใหญ่เป็นงานไม้ นอกจากนี้ยังสามารถทำจากกระดาษ ผ้า และวัสดุอ่อนนุ่ม จนถึงการสลักอิฐหรือหิน เป็นต้น

5. งานโลหะ เป็นงานที่มีลักษณะพื้นบ้านแท้ๆ ทำจากกรรมวิธีการตีและการหล่อโลหะชนิดต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือและเครื่องใช้ไม้สอยชนิดต่างๆ

6. งานก่อสร้าง มีลักษณะและเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ในการออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยที่พอดี อากิ บ้านที่อยู่อาศัย สิ่งก่อสร้างอันเกี่ยวเนื่องทางศาสนา และอาคารสาธารณะต่างๆ

7. งานเขียนภาพ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามีทั้งที่เขียนบนผนังก่ออิฐฉาบปูน บนผ้า บนกระดาษ เป็นต้น

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2540) ได้กล่าวว่า ประเภทศิลปะพื้นบ้าน(folk art)แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทแรกที่เป็นรูปธรรมมองเห็นได้ คืองานหัตถกรรม(craft) งานหัตถกรรมพื้นบ้าน(folk craft) และงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน(folk art and craft) ประเภทที่สองเป็นประเภทที่มองไม่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน คืองานวรรณกรรม เพลงและดนตรีพื้นบ้าน โดยศิลปะพื้นบ้านมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันไป ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ความนิยมและวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นแต่ละชุมชน

คุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539) อธิบายว่า คุณค่าของงานศิลปะพื้นบ้าน ขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวมันเองเฉพาะแบบ เฉพาะถิ่นโดยเกี่ยวข้องกับคุณค่าด้านการใช้สอยและเป็นงานช่างฝีมือมากกว่าเป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ การพิจารณาคูณค่าจึงหลากหลายดังนี้ (1) คุณค่าด้านการดำรงชีวิตหรือคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย(Function) (2) คุณค่าด้านความเชื่อและ

ค่านิยม (3) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี (4) คุณค่าด้านความงาม (5) คุณค่าด้านความเห็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือชุมชน (6) คุณค่าอื่นๆ อาทิ คุณค่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คุณค่าด้านการพาณิชย์ คุณค่าด้านอุตสาหกรรม การส่งเสริมเผยแพร่และการประยุกต์ใช้ศิลปะพื้นบ้าน ได้แก่

1. การอนุรักษ์และส่งเสริมเผยแพร่ (วิเคราะห์คุณค่าสารัตถะของศิลปะพื้นบ้านแต่ละชิ้นให้ถ่องแท้ ให้การยกย่องสนับสนุนศิลปินพื้นบ้านหรือช่างพื้นบ้าน สนับสนุนให้มีการฟื้นฟูการประดิษฐ์สร้าง ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าช่วย)
2. การประยุกต์ศิลปะพื้นบ้าน (การประยุกต์คุณค่าด้านการใช้สอย การประยุกต์รูปทรงและขนาด การประยุกต์ใช้วัสดุที่มีคุณลักษณะใกล้เคียง การประยุกต์โดยการปรุงแต่งให้เกิดความงามเพิ่มขึ้น)

วัฒน์ จุฑะวิภาต (2541) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่จะต้องศึกษาศิลปะพื้นบ้าน ไว้ว่า การศึกษาเรื่องศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folk Culture) และวิชาการในเชิงคติชนวิทยา (Folklore) เริ่มมีขึ้นอย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อเสนอแนะขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่มีมติให้ทุกชาติในโลกที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือวัฒนธรรมชาวบ้านที่มีอยู่ในแต่ละประเทศ เพราะสิ่งเหล่านี้กำลังจะเสื่อมสูญไปเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นโดยอาศัยเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน

ก่อนหน้านี้ตั้งแต่เมื่อเริ่มจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ ประเทศสมาชิกได้รับการสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงลักษณะประจำชาติไว้ก่อนแล้ว เพื่อแต่ละชาติจะได้มีสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ของตนเองได้ ครั้นวัฒนธรรมประจำของแต่ละชาติเข้มแข็งแล้ว จึงได้มีการรณรงค์ให้อนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยวัฒนธรรมย่อยของวัฒนธรรมแห่งชาติ การรณรงค์ดังกล่าวนี้นอกจากจะจัดการศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมในทุกระดับการศึกษาแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา

สาเหตุสำคัญขององค์การสหประชาชาติรณรงค์ให้มีการศึกษาเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านก็เพราะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่แท้จริงของประชาชน

ศิลปะพื้นบ้านเป็นรากฐานของศิลปะประจำชาติ โดยที่เกิดจากการเลือกสรรรูปแบบ วิธีการ วัสดุ และเหตุผล ที่ต้องตาต้องใจคนส่วนรวมทั้งชาติจนเป็นที่ยอมรับเอาเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์แห่งชาติของตน การที่จะได้มาซึ่งรูปแบบและรสนิยมของศิลปะประจำชาติจะต้องอาศัยรูปแบบและรสนิยมของศิลปะจากคนใดคนหนึ่งหรือจากกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่สร้างสรรค์

ศิลปะได้งดงามต้องตาต้องใจคนส่วนใหญ่ จนคนส่วนใหญ่เลื่อมและยอมรับเอาไว้ เป็นศิลปะของชาติเช่นเดียวกับดนตรีและนาฏศิลป์ การขับร้อง บรรเลง และการแสดงที่เป็นแบบฉบับแห่งชาติ ย่อมพัฒนามาจากการแสดงพื้นบ้านของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เมื่อได้รับความนิยม ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ขึ้นอย่างแท้จริงก็จะกลายเป็นดนตรีและนาฏศิลป์แห่งชาติไปในที่สุด

ศิลปะพื้นบ้านเป็นวิถีชีวิตที่แท้จริงของประชาชน การสร้างสรรค์ศิลปะของมนุษย์ไม่ว่าจะสาขาใดๆ ก็ย่อมมีกำเนิดมาจากการสร้างสิ่งสนองความต้องการทางร่างกาย ทางอารมณ์ และทางสังคมของมนุษย์ การสร้างสรรค์สิ่งสนองความต้องการเหล่านี้เมื่อเพิ่มความงามเข้าไปด้วยก็เป็นที่มาของศิลปะประยุกต์ วิจิตรศิลป์ และศาสนศิลป์ ซึ่งโดยธรรมชาติมนุษย์แต่ละชุมชนแต่ละสมัย แต่ละเผ่าพันธุ์ย่อมมีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนาและสังคมที่แตกต่างกัน ต้องการการกิน อยู่ หลับนอน หรือการนั่ง นอน ยืน เดิน ที่แตกต่างกัน มนุษย์แต่ละคนแต่ละชุมชนแต่ละยุคสมัยจึงสร้างสรรค์เฉพาะสิ่งที่จำเป็นสำหรับตนเองและชุมชนของตนเองก่อน การสร้างสรรค์ในเบื้องต้นนี้คือ ศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับชีวิตที่แท้จริงของประชาชนเท่านั้น การศึกษาศิลปะพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษาวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้คนในแต่ละชุมชน จะเป็นเหตุผลให้เกิดความเข้าใจ ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความฉลาดในการแก้ปัญหาโดยใช้วัสดุและเทคโนโลยีที่สืบทอดกันมา เข้าใจระสนิยมทางความงามอันเป็นการสะสมสุนทรีย์

วิโรจน์ ศรีสุโร (2526) ได้กล่าวว่า แหล่งผลิตศิลปกรรมพื้นบ้านอย่างแท้จริงคือหมู่บ้านในชนบทตามภาคต่างๆของไทยมีทั้งเพื่อใช้สอยและจำหน่าย การคมนาคมที่สะดวกสบายเป็นส่วนหนึ่งในการทำลายศิลปกรรมพื้นบ้าน แต่สามารถพิจารณาได้ว่ามูลเหตุในการทำลายศิลปพื้นบ้านได้แก่

1. ค่านิยมของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปอันเกิดจากการรับข่าวสารใหม่ๆทำให้เอกลักษณ์ของตนเปลี่ยนแปลงไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์
2. การใช้วัสดุสมัยใหม่จากโรงงานอุตสาหกรรมมาประยุกต์ใช้แทน
3. ภาวะเศรษฐกิจของชาวบ้านยังไม่ดีทำให้แสวงหาทางหารายได้ด้วยการทำงานชนิดอื่นที่สร้างรายได้ที่ดีกว่าแน่นอนกว่า เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุนิยม
4. งานหัตถกรรมพื้นบ้านขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างมาก ในทุกๆด้านอาทิ ด้านวัตถุดิบและเชื้อเพลิงด้านวิชาการ ด้านการตลาด และด้านภาษี เป็นต้น

ดังนั้นภาครัฐควรมีการเก็บข้อมูลจากต้นตอแท้จริงและนำไปประกอบกับความช่วยเหลือเป็นไปตามความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง ควรจัดผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการในการ

ให้คำแนะนำชาวบ้านอย่างต่อเนื่องและมีขั้นตอนในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง จัดหาแหล่งเชื้อเพลิงและวัตถุดิบให้เพียงพอ สนับสนุนด้านการตลาด ควรทบทวนระบบภาษีของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อยกระดับการกินดีอยู่ดีของชาวบ้าน

การเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

กระบวนทัศน์ใหม่ในอุดมศึกษาไทย

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2543 :1-6) ได้กล่าวถึงกระบวนทัศน์ใหม่ในอุดมศึกษาไทยไว้ว่า ในปัจจุบันอุดมศึกษาไทยต้องระวังกับดักโลกาภิวัตน์คือ การระวังไม่ให้อุดมศึกษาไทยตกอยู่ภายใต้กับดักเรื่องความเจริญด้านเทคโนโลยี และเอเซียไนเซชัน (Asianization) คือ อิทธิพลญี่ปุ่น เกาหลีและจีน สิ่งที่เราจำเป็นต้องแสวงหากระบวนทัศน์ใหม่คือทางเลือกที่ 3 (Third alternative paradigm) หรือการกลับสู่ท้องถิ่นนิยม หรือท้องถิ่นภิวัตน์(Localization) คือ การกลับไปหาท้องถิ่น กลับไปหาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นเรื่องที่กำลังอยู่ในความสนใจในระดับนานาชาติดังเห็นได้จากประเทศออสเตรเลียได้ศึกษาเรื่อง Local wisdom กับอุดมศึกษาของเอเชียไว้ในหนังสือชื่อว่า Local Knowledge and Wisdom in Higher Education และการอุดมศึกษาไทยควรเล่นทางเลือกที่ 3 ให้ชัดเจนขึ้นในแง่มุมต่างๆ ที่มีความหลากหลายให้เกิดขึ้นทั้งเรื่องแนวคิดเรื่องของวิธีการพัฒนาการสร้างหลักสูตร การเรียนการสอน การบริหาร การจัดการ ตลอดจนบทบาทของอุดมศึกษาต่อสังคมไทย ให้ลึกให้ชัดเจนจนกระทั่งเราเริ่มมีกระบวนทัศน์ที่ชัดเจน

อย่างไรก็ตามการที่อุดมศึกษาไทยให้ความสนใจในเรื่อง Globalization , internationalization , technologicalization , standardization , privatization ไปตามกระแสกระบวนทัศน์(paradigm)ในทิศทางของโลกาภิวัตน์นี้ เราศึกษาลึกไปใน 4-5 กระแสดังกล่าวเท่าไรก็ยังสู้ฝรั่งไม่ได้ ถ้าสู้ได้ก็เป็นในแง่ตามทันเขาเท่านั้นเอง แต่ถ้าให้ความสนใจในทางเลือกที่ 3 ได้เมื่อไร จะทำให้การอุดมศึกษาไทยพบทางออกมีจุดเด่นของไทยเอง และจะเป็นจุดสำคัญของอุดมศึกษาของโลกอย่างมากทีเดียวโดยกระบวนทัศน์ทางเลือกที่ 3 ของการอุดมศึกษาไทยต้องให้ความสำคัญ 3 เรื่องได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพหรือคุณภาพของคนไทยให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและใช้ชีวิตร่วมกับสังคมได้ 2) การอุดมศึกษาไทยต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้นคืออุดมศึกษากับสังคมไทยต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉะนั้นการอุดมศึกษาจะต้องเป็นการเติบโตที่เกิดจากพลังผลักดันในสังคมของเราเองไม่ใช่พลังผลักดันที่เกิดจากภายนอกเป็นสำคัญ 3) อุดมศึกษาไทยจะต้องเชื่อมโยงกับภูมิภาคและโลกภายใต้กรอบที่มีลักษณะเท่าเทียมกัน ไม่ใช่เป็นความสัมพันธ์ของกระแสธารทางเดียวที่มาจากโลกโลกาภิวัตน์เป็นสำคัญ เราต้องปรับองค์การอุดมศึกษาให้เป็น

องค์กรแห่งการสร้างสรรค์วิชาการให้ได้ เรียกว่า Creative and Productive Organization ให้ได้ ไม่ใช่เป็นแต่เพียง Receive and Consume Organization เท่านั้น ไม่ใช่แค่รับและกักบริเวณความรู้ แต่เราต้องสร้างสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการสร้างสรรค์ และพัฒนาความรู้ใหม่ขึ้นมาให้ได้ และจากกระบวนการนี้จะนำไปสู่การคิดค้น สร้างและพัฒนาความสิ่งใหม่ๆขึ้นมา

นิตยา พรหมวนิช (2543: 141-144) กล่าวว่าสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนในทุกด้านแก้ไขจุดด้อยที่ปรากฏถึงจุดเด่นให้เห็นอย่างชัดเจนคือมีการสร้างองค์ความรู้โดยอิงภูมิปัญญาไทยมุ่งเน้นการวิจัยและการปฏิบัติจริง ประสานกับความรู้จากนานาชาติ มุ่งค้นหากฎภูมิปัญญาไทยผสมผสานประยุกต์ใช้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น มุ่งสร้างหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและมีความหลากหลาย รวมทั้งมีวิธีการสอนหลากหลายตามความต้องการของบุคคล เน้นให้ประสบการณ์ตรง รู้จักคิดและแก้ไขปัญหา รู้จักการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาเพื่อมวลชน เน้นความเสมอภาค เสริมสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเพื่อโยงใยความรู้ซึ่งกันและกันโดยเริ่มจากชุมชนท้องถิ่น โดยหลักการการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องพิจารณาถึงตามลำดับคือ 1) สิ่งกำหนดหลักสูตร 2) ขั้นตอนการนำภูมิปัญญาไทยบูรณาการเข้าสู่หลักสูตร และภาพลักษณ์ของหลักสูตรที่ควรจะเป็น

บทบาทหน้าที่สถาบันอุดมศึกษา

บทบาทสำคัญสถาบันอุดมศึกษาต่อศิลปวัฒนธรรมไทยประการหนึ่ง คือการผลิตบุคลากรทางศิลปะ อาทิ นักวิชาการ ศิลปิน ช่างศิลป์ เป็นต้น ขึ้นกับจุดประสงค์หรือเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตของแต่ละสถาบันอุดมศึกษาที่แตกต่างกัน วิชาศิลปะพื้นบ้านเป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญในการเรียนการสอนในหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง นักวิชาการศิลปศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากต่อแวดวงการศึกษาในการทำหน้าที่การเรียนการสอนศิลปศึกษา การถ่ายทอดความรู้ การค้นคว้า การวิจัย การรวบรวมและสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางศิลปะสู่สังคมได้อย่างมีหลักการและมีประสิทธิภาพ หน้าที่อุดมศึกษาได้แก่ การศึกษาค้นคว้าวิจัย การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ การสร้างคนหรือการสอน การสร้างพัฒนาสังคมหรือการบริการชุมชนให้ความสนใจและการสำนึกต่อการทำนุบำรุง ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม อย่างลึกซึ้งจริงจังและมีความต่อเนื่องมากขึ้น เนื่องจากในสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะทางด้านศิลปวัฒนธรรมยังได้รับความสนใจน้อยเพราะความสนใจได้ถูกเบี่ยงเบนไปในทางด้านเทคโนโลยีมากกว่า ดังนั้นบทบาทของมหาวิทยาลัยหรือ

สถาบันอุดมศึกษา ก็คือการทำงานค้นคว้าวิจัยให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งหรือท้องถิ่นเดิมก่อน หลังจากนั้นจึงศึกษาวิจัยให้หลากหลายครอบคลุมวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ และเผยแพร่ให้สังคมได้ทราบ ได้เห็นได้เข้าใจ ตระหนักว่าเป็นของดี มีคุณค่า สำนึกด้วยความรู้ความจริง รวมถึง การเก็บและเป็น แหล่งสะสม เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยควรวิเคราะห์ วิจัย ค้นคว้าประเมินว่าวัฒนธรรมใดที่เหมาะสมอย่างไรและไม่เหมาะสมอย่างไรแล้วนำเสนอ เผยแพร่ต่อสังคมต่อไป นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยควรดำเนินหรือสร้างบรรยากาศทางวัฒนธรรม หลากหลายรูปแบบให้มีขึ้นในมหาวิทยาลัย มีการจัดในเชิงวิชาการสำหรับเทศกาลหรือวาระต่างๆ เพื่อให้ ความรู้คุณค่าทางวิชาการ โดยมุ่งให้เห็นเหตุผล มากกว่าความสนุกสนานรื่นเริงหรือยกพินิจภัณฑ์ ขมาตั้ง รวมถึงควรมีการบันทึกพิมพ์เป็นรายงานทุกระยะและทุกครั้งที่ทำ เพราะมหาวิทยาลัยมี หน้าที่สืบความรู้ สานความรู้ และส่งความรู้ ให้อุทิศเรื่องให้เห็นความเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้เข้าใจได้ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์., 2528) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bastos (1988) ที่ได้ทำการวิจัยถึง การศึกษาศิลปะพื้นบ้านโดยมีชุมชนเป็นฐานและความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือ Multicultural Education and Community - Based Art Education (CBAE) ที่สรุปได้ว่าใน การศึกษาศิลปะพื้นบ้าน ครูและนักเรียนควรมีความรู้ความเข้าใจมีความสำคัญที่กว้างมากขึ้นใน ชุมชนท้องถิ่น

บำรุง กลัดเจริญ (2527) ได้อธิบายหน้าที่และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาของ ประเทศไทยนั้น สรุปได้ว่าประกอบด้วย 4 ประการคือ

1. ด้านการสอน คือการเผยแพร่ความรู้ความคิดทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพชั้นสูง
2. ด้านการวิจัย คือการแสวงหาความจริงหรือสัจจะทางวิชาการอันจะก่อให้เกิด ประโยชน์แกวิชาการ สังคม และประเทศชาติ
3. ด้านการให้บริการแก่สังคม คือการนำเอาความรู้ หลักวิชา ผลการวิจัยไป ให้บริการซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม
4. ด้านการทะนุบำรุงและธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

จุดมุ่งหมายของอุดมศึกษา

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544) จุดมุ่งหมายของอุดมศึกษา คือการผลิตคน ที่มีความรู้ จึงมีความสำคัญได้แก่ การสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิชาชีพชั้นสูงสู่ระดับสากล และ การสร้างสังคมที่ดี การสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่มีความรู้สูงในศาสตร์สาขา ที่สอน การเป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษานั้นการรู้เนื้อหาสาระอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอสำหรับการ ประกอบภารกิจของการเป็นอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพเนื่องจากอาจารย์ที่มีความรู้ดีมีสาระลึกซึ้ง

สมบูรณ์ แต่สอนไม่เป็น สอนไม่รู้เรื่อง ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจหรือสนใจได้ ก็ย่อมจะไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสอนได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นคุณจารย์ระดับอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องศึกษา เรียนรู้ พัฒนา และสามารถนำความรู้เรื่อง “ศาสตร์การสอน” ไปใช้จริงในชั้นเรียนได้ การสอนระดับอุดมศึกษานั้นมีความสำคัญหลายประการ ได้แก่ (1) การสร้างองค์ความรู้ คือการถ่ายทอดศาสตร์ทำให้เกิดการวิจัยค้นคว้า สืบทอดความรู้ออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น (2) การสร้างบัณฑิต การพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรอบรู้ทางวิชาชีพและวิชาการทำให้เข้าใจศาสตร์เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพในอนาคต มีความคิดพฤติกรรมที่ถูกต้องยอมรับได้และเป็นที่ยอมรับของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ (3) การพัฒนาวิชาชีพชั้นสูง การสอนในระดับอุดมศึกษาทำให้วิชาชีพได้รับการพัฒนาไปสู่ระดับสากล (4) การสร้างสังคมที่ดีโดยการผลิตคนดีคนเก่งออกไปสู่สังคมดังนั้นก็สอนที่มีคุณธรรมแก่ผู้เรียนคือการสร้างสังคมที่ดีเพิ่มขึ้นโดยที่บัณฑิตที่จบการศึกษาออกไปจะช่วยเป็นผู้นำสังคม เป็นตัวอย่างและทำให้สังคมได้พัฒนาไปสู่มาตรฐานชีวิตที่ดีมีคุณภาพมากขึ้น

บารุง กลัดเจริญ (2527) อธิบายจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยหลักสากลมี 4 ประการคือ

1. General Education คือ ให้มีความรู้ในวิชาสามัญทั่วไป ที่จะช่วยให้มีความรู้กว้างขวางสมกับเป็นปัญญาชน
2. Professional Education คือ ให้มีความรู้ในวิชาชีพชั้นสูงที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะออกไปประกอบอาชีพชั้นสูงได้
3. Graduate Study and Research คือ ให้รู้จักศึกษาค้นคว้าในระดับสูงและการวิจัยเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการตลอดจนสติปัญญาและความคิด
4. Public Services คือ ให้รู้จักการบริการสังคม ได้แก่ การรู้จักใช้หลักวิชาและทฤษฎีหรือความรู้ ตลอดจนผลการวิจัย เสนอแนะให้ความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม

บารุง กลัดเจริญได้อธิบายความมุ่งหมายเฉพาะ (Specific Objectives) ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ใน 3 ด้านได้แก่

1. ความรู้และความเข้าใจ (Cognitive Domain) เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาทางสติปัญญา กล่าวคือ ให้มีความรู้ความเข้าใจในกฎ ระเบียบวิธี ความจริง ทฤษฎี หลักการ การคิดหาเหตุผล การนำความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ตลอดจนรู้จักประเมินคุณค่าของสิ่งต่างๆ

2. ทักษะและความสามารถ (Psychomotor Domain) เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาทางกล้ามเนื้อหรือการใช้ส่วนต่างๆของร่างกายในการปฏิบัติ ในเรื่องที่มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดทักษะจนมีความชำนาญจนถึงขั้นทำได้เป็นอัตโนมัติ

3. เจตคติและความซาบซึ้ง (Affective Domain) เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาทางด้านความรู้สึกหรืออารมณ์โดยทั่วไป เช่น ความสนใจ กามองเห็นคุณค่า ความซาบซึ้ง ความชื่นชม และยอมรับนำไปประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนรู้จักทะนุบำรุงส่งเสริมและหวงแหนรักษาไว้

การสอนระดับอุดมศึกษา

ซิคเกอร์ริงและแกมสัน (Chickering and Gamson, 1989 อ้างในวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544) ได้ศึกษาลักษณะของการสอนระดับปริญญาตรีที่ส่งผลต่อคุณภาพของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบหลักสำคัญ 7 ประการคือ

1. ส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา (Encourages student – faculty contact)
2. ส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน (Encourages cooperation among students)
3. ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก (Encourages active learning)
4. การบอกข้อดีข้อเสียของผลงานหรือผลการเรียน โดยป้อนข้อมูลย้อนกลับอย่างทันควัน(Gives prompt feedback)
5. เน้นการทำงานตามกำหนดเวลา (Emphasize time on task)
6. การสื่อให้เกิดความคาดหวังสูง (Communicates high expectation)
7. ยอมรับความฉลาดที่หลากหลายและวิธีการเรียนของผู้เรียน (Respect diverse talent and ways of learning) (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา,2544)

หลักการสอนที่มีคุณภาพของแรมสเด็น (Ramsden, Paul, 1993 อ้างในวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544) มี 6 ประการดังนี้

1. ความสนใจและการอธิบาย
2. การรับรู้การให้เกียรติผู้เรียนและวิธีการเรียนของผู้เรียน
3. การประเมินที่เหมาะสมและการตรวจงาน
4. จุดมุ่งหมายของการสอนชัดเจนและท้าทายสติปัญญาผู้เรียน
5. ควบคุมอย่างอิสระและให้มีส่วนในกิจกรรม

6. เรียนรู้จากนักศึกษา

ลักษณะการสอนที่ดี มีลักษณะดังนี้

1. ผู้สอนปรารถนาที่จะร่วมแบ่งปันความรักในวิชาที่สอนกับผู้เรียน
2. มีความสามารถที่จะทำให้วัสดุอุปกรณ์ที่สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจได้
3. ดึงให้ผู้เรียนมาสู่ความสนใจได้ในระดับที่สมควร
4. อธิบายเรื่องที่สอนอย่างง่าย
5. รับผิดชอบที่จะทำให้บทเรียนกระจ่างเข้าใจง่ายตามระดับชั้นและเหตุผล
6. แสดงความห่วงใยและให้เกียรติผู้เรียน
7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนโดยอิสระ
8. สามารถนำการเรียนและปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนได้
9. ใช้วิธีการสอนและในหน้าที่ทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีกิจกรรม รับผิดชอบ และ

ทำงานร่วมกัน

10. ใช้วิธีการวัดผลที่มีความเที่ยงธรรม
11. เน้นจุดที่เป็นประเด็นหลักและพยายามจับจุดที่ผู้เรียนเข้าใจผิดมากกว่าที่จะสอนครอบคลุมเรื่องพื้นๆ
12. ให้คำ ตี-ชมที่มีคุณภาพที่ดีที่สุดต่องานที่ผู้เรียนส่ง
13. มีความปรารถนาที่จะเรียนและแหล่งอื่นๆ เกี่ยวกับผลของการสอนและการที่จะพัฒนาการสอนของตนเองให้ดีขึ้น

สรุปลักษณะการสอนที่ดี ดังนี้ การสอนที่ดี ผู้สอนจะต้องรับผิดชอบต่อ มีกระบวนการสอนที่น่าสนใจหลากหลาย สามารถสื่อสารได้กระจ่างชัดเจนถูกต้อง เรียงลำดับเรื่องที่จะสอนได้ดี ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนอย่างน่าสนใจ มีความยุติธรรมในการประเมิน

การสอนในระดับอุดมศึกษา (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544) จึงจำเป็นต้องเน้นการอบรมฝึกฝนคนให้มีความดี อาจารย์และผู้เรียนจะต้องพัฒนาทักษะการค้นคว้าวิจัย ดังนั้นในการเรียนการสอนจึงต้องส่งเสริมให้ผู้สอนและผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้การวิเคราะห์ การรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอข้อค้นพบใหม่ มีการปฏิรูปผู้สอนในด้านความคิดคือให้การสอนเป็นไปตามหลักตามกฎหมายปฏิรูปการศึกษา เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งไม่ขึ้นกับจำนวนผู้เรียน จัดกิจกรรมการสอนสาระครบตามหลักสูตร มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมประกอบการสอนหาอุปกรณ์และสื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น ในด้านพฤติกรรมผู้สอนควรพิจารณาเลือกวิธีการให้ความเมตตา ส่งเสริมให้กำลังใจมากกว่าที่จะแสดงอารมณ์อันไม่สมควร ตลอดจนเป็นตัวอย่งที่ดีในการแต่งกาย กิริยามารยาท การพูดจาและการวางตัวในสังคม ในด้านวิธีการสอนผู้สอนควรหาวิธีการที่

จะพัฒนาการสอนให้ได้ผลโดยการสะสม รวบรวมงานเขียนใส่แฟ้มไว้เพื่อจะได้สาระการสอนที่ หลากหลายสามารถนำไปประกอบการสอนเพื่อการบูรณาการกับศาสตร์อื่น ผู้สอนควรสามารถทำ หรือเลือกใช้สื่อประกอบการสอนในรูปแบบต่างๆ มีการสืบค้นหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีการ ปรับปรุง ทดลองรูปแบบการสอนต่างๆ ให้ดีขึ้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการอยากรู้ อยากเห็น พยายามค้นคว้ารวบรวมคำตอบ สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนและสร้างเสริม บุคลิกภาพ ความสามารถในการคิดและพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้ วิสัยทัศน์ และความเข้าใจ ชีวิต

หลักการสอนในระดับอุดมศึกษา มี 4 ขั้นตอน คือ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544)

1. ขั้นวิเคราะห์ คือการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนซึ่ง ประกอบด้วย การวิเคราะห์หลักสูตร การวิเคราะห์ผู้เรียน การวิเคราะห์ผู้สอน การวิเคราะห์ปัจจัย ประกอบอื่นๆ เพื่อสามารถกำหนดทิศทาง วิธีการสอน และสื่ออุปกรณ์การสอนได้ตรงตาม วัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น
2. ขั้นวางแผน คือ การจัดเตรียมวางแผนการสอนทั้งในระยะยาวคือการกำหนด ทิศทางการสอนจากชั่วโมงแรกจนถึงชั่วโมงสุดท้าย เขียนแผนการสอน (Course Outline) ของกรอบ การเรียนรู้ในกระบวนการเรียนตลอดภาคการศึกษา
3. ขั้นเตรียมการ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เขียนเรียบเรียงสาระ รายละเอียดของวิชา เลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม เตรียมสื่อและอุปกรณ์การสอน และเตรียมการ ประเมินผล
4. ขั้นตอนปฏิบัติ คือ ขั้นตอนที่ผู้สอนนำแผนการสอนไปสอนตามที่ได้เตรียมไว้ หรือเรียกว่า การดำเนินการสอน

หลักการสอนอุดมศึกษา (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544)

1. รู้จักวางแผนการสอนคือ ทำประมวลรายวิชา ทำแผนการสอนรายวัน เพื่อจะได้ เตรียมการสอน วิธีการและสาระอย่างถูกต้องบริบูรณ์
2. รู้วิธีการสอนหลายแบบและรู้จักวิธีการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และ สาระของเนื้อหาวิชาที่จะสอน
3. รู้จักผู้เรียน ผู้สอนควรรู้จักผู้เรียนเพื่อทราบภูมิหลังพื้นฐาน ความเข้าใจและเพื่อ สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

4. รู้จักใช้อุปกรณ์ ผู้สอนควรรู้จักอุปกรณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้บทเรียน น่าสนใจ
5. รู้จักทรัพยากรมนุษย์รู้จักแหล่งที่จะเชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีความรู้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ แก่ศิษย์ตน
6. รู้จักแหล่งค้นคว้า รู้จักแหล่งที่จะให้ข้อมูลสำหรับนิสิตนักศึกษาค้นคว้าหรือฝึกฝนอาชีพได้
7. รู้จักวิธีประเมินผล การสอนที่ดีควรมีการประเมินผลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่สอน เพื่อให้ผู้สอนเข้าใจการสอนของตนเองดีขึ้น

เทคนิคการสอนระดับอุดมศึกษา (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544)

1. สร้างความคุ้นเคยสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้เรียน(Get Acquainted) เพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียนมากขึ้น
2. การอธิบายสังเขปรายวิชาหรือประมวลรายวิชา(Course outline) ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสซักถามหรือเสนอข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับสาระของการเรียนการสอน วิธีการเรียน การวัดและประเมินผล
3. การกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ คือผู้สอนควรพยายามหาวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนสนใจ
4. การมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้เรียน คือ ไม่คิดว่าผู้เรียนดื้อด้อยไม่ฉลาด มีพื้นฐานไม่ดีต้องคิดว่าทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนได้อยู่เสมอ
5. การให้การแนะนำ ผู้สอนมีหน้าที่พร้อมแนะนำผู้เรียนในด้านต่างๆ
6. การใช้วิธีการสอนหลากหลาย คือ ผู้สอนต้องรู้จักคิดหรือประยุกต์ใช้การสอนติดตามวิธีการสอนแบบใหม่ๆจากวารสาร ตำรา การประชุมวิชาการทางศาสตร์การสอนเพื่อจะทำการสอนน่าสนใจขึ้น
7. การทำตามระบบการสอน คือ อาจารย์ควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการสอน การเตรียมการสอน และการสอนตามที่วางแผนไว้
8. การตรวจงานและข้อติ-ชมเพื่อให้ผู้เรียนทราบผลได้เรียนรู้และสามารถแก้ไขข้อบกพร่อง การเรียนของตนเองได้
9. การประเมินผล อาจารย์ควรมีการประเมินผลที่เป็นธรรมชาติไม่ยุ่งเกินไป ไม่ยากเกินไปไม่มีอคติต่อผู้เรียน มีการวางแผนการประเมินไว้อย่างชัดเจน โดยมีกำหนดให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้า

10. สนุกกับการสอน คือผู้สอนควรมีความสุขและสนุกกับการสอน ควรพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อให้มีความมุ่งมั่นที่จะสอนอย่างมีประสิทธิภาพองค์ประกอบของการเรียนการสอน

องค์ประกอบของการพัฒนาการสอนในแนวทางปฏิรูป จุดมุ่งหมายระดับชาติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตรา6 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542 : 5) ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไป "เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข" ทำให้อาจารย์ผู้สอนจะต้องพิจารณาว่าจะบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการสอนและมีส่วนเสริมคุณลักษณะที่กำหนดไว้ได้อย่างไรบ้างในมาตรา 22 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542 : 12) "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ" มีผลทำให้ในการพัฒนาการสอนทุกระดับและทุกรายวิชา อาจารย์ยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการเรียนการสอนจะต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิมโดยใช้เอกสารและสื่อเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามธรรมชาติและศักยภาพที่แตกต่างกัน ต้องพยายามเลือกสรรสาระและวิธีการสอนที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้บรรยายเป็นผู้จัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยตนเอง จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติสามารถสรุปได้ว่า ได้ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษาในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มากยิ่งขึ้น คือ การยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ การบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณธรรมและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแนวการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอันได้แก่ ความเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน การจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน การสอนที่มุ่งเน้นทักษะการคิด การสอนการปฏิบัติ ต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ เน้นประสบการณ์เป็นฐาน (Experiential – based) มีการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรม

องค์ประกอบการเรียนการสอน

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544) อธิบายไว้ว่าองค์ประกอบการเรียนการสอน ได้แก่

- (1) ผู้เรียน
- (2) ผู้สอน (บุคลิกภาพ ความรู้ และวิธีการสอน)

(3) อุปกรณ์ และเครื่องมือ

(4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม(สถาบันการศึกษา ชั้นเรียน ห้องเรียน จำนวนผู้เรียน ชุมชน สังคม)

(5) เงื่อนไขอื่นๆ (หลักสูตร ช่วงเวลา การจัดตารางสอน)

วิจัย วงษ์ใหญ่ (2537) อธิบายความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในองค์ประกอบการเรียนการสอนได้แก่

1. สิ่งที่น่ามาก่อนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจะมาพบกัน

2. ผู้สอน

2.1 พื้นฐานทางด้านส่วนตัว(อายุ เพศ วุฒิ สถานภาพทางสังคม ประสบการณ์ทำงาน)

2.2 คุณสมบัติ(ความรู้ความสามารถ ทักษะการสอน บุคลิกภาพ ทักษะต่อการสอน)

2.3 ประสบการณ์ทางการสอน(การสอน สถาบันการศึกษา การประชุม การสัมมนา)

3. ผู้เรียน

3.1 พื้นฐานทางด้านส่วนตัว(อายุ เพศ จำนวนสมาชิกในครอบครัว พื้นฐานเดิมของความรู้)

3.2 คุณสมบัติ(ความสามารถในการเรียนรู้ วิธีการแสวงหาความรู้ ความสนใจ ความเข้าใจ การเรียนรู้ เจตคติและความตั้งใจเรียน สภาพของผู้เรียน)

3.3 ผลการเรียนรู้(แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ บุคลิกภาพ แนวคิด ค่านิยม ความรู้และความสามารถ)

4. จุดเริ่มของการเรียนการสอน

4.1 ห้องเรียน(พฤติกรรมของผู้สอน พฤติกรรมของผู้เรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เวลาที่ผู้เรียนใช้ในการเรียน คุณภาพของการสอน กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล)

4.2 สภาพแวดล้อมและชุมชน(ขนาดของสถาบันการศึกษา ขนาดของชั้นเรียน จำนวนนักเรียน เพศ สื่อการเรียนการสอน ลักษณะบทเรียน ลักษณะอาชีพ เศรษฐกิจ ความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม)

สุพิน บุญชูวงศ์ (อ้างในอาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540) แสดงทรรศนะองค์ประกอบการสอนว่าประกอบด้วยดังนี้ (1) ครู (2) ผู้เรียน (3) สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชา

ลำพอง บุญช่วย (2530:1 อ้างในอาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 7 ประการคือ (1) ครูผู้สอน (2) ผู้เรียน (3) หลักสูตร (4) วิธีการสอน (5) วัตถุประสงค์ของการสอน (6) สื่อการสอน (7) การประเมินผล

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2526:106อ้างในอาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540) กล่าวว่า การสอนเป็นกระบวนการสามเ้าที่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอันประกอบไปด้วย OLE รวมเรียกว่า "ไตรยางศ์การสอน" ได้แก่

1. O = Objective = จุดมุ่งหมาย
2. L = Learning Experience = การจัดประสบการณ์การเรียนการสอน
3. E = Evaluation = การประเมินผล

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) อธิบายสรุปว่าองค์ประกอบของการสอนมีดังนี้

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มาประกอบกันเป็นการเรียนการสอน

- 1.1 ครูหรือผู้สอนหรือวิทยากร
- 1.2 นักเรียนหรือผู้เรียน
- 1.3 หลักสูตรหรือสิ่งที่จะสอน

2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึงองค์ประกอบด้านรายละเอียดของการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ได้แก่

- 2.1 การตั้งจุดประสงค์การสอน
- 2.2 การกำหนดเนื้อหา
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.4 การใช้สื่อการสอน
- 2.5 การวัดผลประเมินผล

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการเรียนการสอนมีทั้งองค์ประกอบรวมและองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการเรียนการสอน ส่วนองค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การสอนมีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพ และมีคุณค่าแก่ผู้เรียน

จากนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนมา สามารถสรุปกรอบขององค์ประกอบการเรียนการสอนประกอบด้วย

1. ครูหรือผู้สอนหรือวิทยากร (การวิเคราะห์ การวางแผน การเตรียมการ และการปฏิบัติ)
2. นักเรียนหรือผู้เรียน(ความสามารถในการเรียนรู้ วิธีการแสวงหาความรู้ ความสนใจ ความเข้าใจ การเรียนรู้ เจตคติและความตั้งใจเรียน สภาพของผู้เรียน)
3. หลักสูตรและเนื้อหารายวิชา
4. สื่อการสอน (สิ่งของ อุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุทัศนวัสดุ สถาบัน สถานที่ กิจกรรมการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อม)

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544) ได้อธิบายถึงบทบาทของผู้เรียนและผู้สอนไว้ว่า

บทบาทของผู้เรียน ได้แก่ ศึกษาหัวข้อที่สนใจตามหลักสูตร วางแผนการเรียนรู้ ร่วมกับผู้สอน ปรึบการเรียนให้ทำงานเอง ประเมินตนเองและเพื่อน ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและแหล่งอื่นๆ แบ่งงานกันรับผิดชอบ อภิปรายให้ข้อคิดเห็น ฟังและจับประเด็นสำคัญให้ได้ จัดบันทึก การอภิปราย มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมกลุ่ม สื่อสารกันอย่างเข้าใจชัดเจน ให้การช่วยเหลือกันและกัน ตัดสินใจร่วมกัน ทำงานอย่างจริงจัง รายงานหน้าชั้นเรียน และรายงานการเขียน

บทบาทของผู้สอน ได้แก่ ควบคุมสาระตรงตามหลักสูตร วางแผนการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน อธิบายวิธีการเรียน การประเมินให้ผู้เรียนเข้าใจ จัดหาเอกสารประกอบการเรียน แนะนำแหล่งข้อมูล ช่วยเหลือเมื่อกลุ่มมีปัญหา ตั้งคำถามเพื่อกระตุ้น สรุปให้เพิ่มข้อมูลให้ครบถ้วน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้อธิบายถึงสภาพของการเรียนการสอน แบ่งได้เป็น 3 ส่วนได้แก่

1. ส่วนผู้สอน ผู้สอนต้องมีความรู้ด้านวิชาการดี มีความสามารถเชี่ยวชาญในการสอนและกลวิธีการสอน พื้นฐานทางด้านส่วนตัวผู้สอนในด้านอื่นๆ เช่น เพศ อายุ วุฒิประสบการณ์ ในการสอนและสถานภาพทางสังคม ทรรศนะต่อการสอนได้แก่ ความรักในตัวผู้เรียน วิชาที่จะสอน และการสอน
2. ส่วนผู้เรียน ข้อมูลนี้จะเป็นส่วนกำหนดในการจัดระบบการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงกับความต้องการ ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียนและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนในหลักสูตร อาจศึกษาข้อมูลของผู้เรียนในด้านต่างๆได้แก่ (1) ความสามารถในการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจและตระหนักถึงพื้นฐานความรู้เดิม ความคาดหวังต่อ

สิ่งที่เรียน รวมทั้งสภาวะความเป็นอยู่ในครอบครัวของผู้เรียน (2) วิธีการแสวงหาความรู้ คือความพยายามที่จะเรียนรู้และหาข้อมูลต่างๆ เพื่อสรุปเป็นแนวคิดและหลักการที่จะนำไปใช้ในชีวิตรจริง จะมีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมากกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันในหลายๆด้าน (3) การสร้างความเข้าใจ ซึ่งผู้สอนจะต้องพยายามที่จะเข้าใจถึงเหตุและผลของการกระทำต่างๆของผู้เรียน การทำความเข้าใจกับผู้เรียน (4) ผู้สอนจะต้องสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและเปิดทางเลือกในกิจกรรม การเรียนการสอน ให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ควรให้โอกาสผู้เรียนที่มีอิสระในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพที่เขาสามารถทำได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (5) การยอมรับผู้เรียนที่แตกต่างกันในสภาพที่เขาเป็นอยู่

3. ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอให้ซึ่งรวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้และเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอนรวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนด้วย

สรุปว่าการเตรียมตัวเพื่อทำการสอนทุกระดับ สิ่งสำคัญและจำเป็นของตัวผู้สอนอันดับแรกคือ จะต้องมีความรู้พื้นฐานทางวิชาการอย่างดี มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการและกลวิธีการสอน ส่วนสถานการณ์เงื่อนไขของการเรียนรู้นั้นจะมีลักษณะร่วมกันของการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ระดับใดก็ตามจะประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการกระทำของผู้เรียน(active participation) ตามแนวคิดที่ว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง (2) การให้ข้อติชมหรือข้อมูลย้อนกลับ(feedback) จะช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบเกี่ยวกับข้อดีและข้อผิดพลาดของการเรียนรู้ที่สามารถตรวจปรับได้ถูกต้อง (3) การเสริมแรง ที่จะทำให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะสืบเสาะแสวงหาความรู้ต่อไป (4) การจัดจำแนกลำดับขั้นตอนของการเรียน (gradual approximation) ที่สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจ จะช่วยให้บทเรียนน่าสนใจไม่น่าเบื่อช่วยคิด และติดตาม ไม่ยากเกินไป

ลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา (Anthony Grasha and Sheryl Reichman อ้างใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537) แบ่งออกเป็น 6 แบบคือ

1. แบบอิสระ (Independence) ลักษณะผู้เรียนแบบนี้ชอบที่จะคิดและทำงานหรือเรื่องต่างๆด้วยตนเอง จะฟังความคิดเห็นของคนอื่นในชั้นเรียน มีความตั้งใจศึกษาเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ตนเองรู้สึกที่สำคัญและมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง

2. แบบหลีกเลี่ยง (Avoidance) ผู้เรียนแบบนี้จะไม่สนใจการเรียนรู้เนื้อหาวิชาในชั้นเรียนตามแบบแผน (traditional classroom) ไม่มีส่วนร่วมกับผู้เรียนคนอื่นๆ และผู้สอนในห้องเรียน ไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ทรรศนะของผู้เรียนแบบนี้ต่อห้องเรียนว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจ

3. แบบร่วมมือ (Collaboration) ผู้เรียนแบบนี้รู้สึกว่าเขาสามารถเรียนรู้ได้มากที่สุดโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สติปัญญาและความสามารถซึ่งกันและกัน ผู้เรียนแบบนี้จะร่วมมือกับผู้สอนและกลุ่มเพื่อน ชอบทำงานร่วมกับคนอื่นๆ เห็นชั้นเรียนเป็นสถานที่สำหรับสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (social interaction) เช่นเดียวกับสถานที่เรียนรู้เนื้อหาวิชา

4. แบบพึ่งพา (Dependence) ลักษณะของผู้เรียนแบบนี้เป็นแบบที่แสดงความอยากเรียนรู้น้อย และจะเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่ถูกบังคับ กำหนดให้เรียน ผู้เรียนเห็นผู้สอนและกลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียนเป็นแหล่งของโครงสร้างความรู้ เป็นแหล่งสนับสนุนทางวิชาการ (source of structure and support) เขาจะมองผู้มีความรู้เพื่อเป็นแนวทาง และต้องการให้บอกว่าจะทำอะไร ดังนั้นผู้เรียนแบบนี้ดูจำไม่มีความคิดริเริ่ม หรือมีความคิดบางอย่างที่เป็นตัวของตัวเองที่จะอภิปรายในชั้นเรียน

5. แบบแข่งขัน (Competition) ผู้เรียนแบบนี้เรียนรู้เนื้อหาวิชา เพื่อที่จะทำได้ดีกว่าคนอื่นๆ ในชั้นเรียน เขาจะรู้สึกว่าต้องแข่งขันกับผู้เรียนคนอื่นๆ เพื่อให้ได้รับรางวัลจากชั้นเรียน เช่น คะแนนหรือคำชมของผู้สอน ความสนใจของผู้สอน และมองชั้นเรียนเป็นสนามแข่งขันซึ่งต้องมีแพ้ชนะ

6. แบบมีส่วนร่วม (Participation) ลักษณะของผู้เรียนแบบนี้ต้องการที่จะเรียนรู้เนื้อหาวิชาและชอบเข้าชั้นเรียน มีความรับผิดชอบที่จะเรียนรู้ให้มากที่สุดจากชั้นเรียน และมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่นทำตามที่ได้ตกลงร่วมกันไว้ ผู้เรียนแบบนี้รู้สึกว่าควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชั้นเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่จะมีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมที่มีได้อยู่ในแนวทางของวิชาที่เรียน

วิธีการสอนและรูปแบบการสอนระดับอุดมศึกษา

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544) ได้อธิบายวิธีสอนระดับอุดมศึกษาจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการเรียน วิธีสอนที่จะนำมาใช้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียน โดยทั่วไป ในแต่ละบทเรียนจะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งแยกได้เป็น ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ การสอนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การรู้จักนำไปใช้การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลคุณค่าความรู้นั้น ด้านจิตพิสัย ได้แก่ การสอนเพื่อ

สร้างความรู้สึกรู้สึกที่ตึงตามต่อตัวบุคคล วัตถุ สถาบัน และสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมของตน ด้านทักษะพิสัย ได้แก่การสอนเพื่อให้เกิดความคล่องแคล่ว ความชำนาญในการกระทำ เช่น การอ่าน การเขียน การใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน ซึ่งครูต้องพิจารณาเลือกวิธีการสอนที่ดีต่างๆ มาผสมผสานใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

2. ธรรมชาติแห่งเนื้อหาวิชา
3. ลักษณะเนื้อหาของบทเรียน
4. ชั้นและวัยของนักเรียน
5. วัตถุประสงค์และเครื่องมือเครื่องใช้
6. จำนวนผู้เรียนที่จะสอน

สรุปได้ว่า ในแต่ละวิธีสอนมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ครูหรือผู้สอนจะใช้หลายๆวิธีผสมผสานกัน เพื่อให้เหมาะสมกับระดับชั้นอายุ และเนื้อหาวิชาต่างๆ และวิธีสอนที่จะนำมาทำให้การสอนมีประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอนต่อไป

สุวัฒน์ มุทธรเมธา (2523 : 219-221 อ้างใน อภรณ์ ใจเที่ยง, 2537) ได้เสนอแนะเกณฑ์การพิจารณาเลือกใช้วิธีสอน คือ วิธีการสอนควรเหมาะสมและสอดคล้องกับ (1) ความสามารถ ความรู้ในเนื้อหาและความสนใจของผู้สอน (2) ความสามารถของนักเรียน (3) วัตถุประสงค์ของการสอน (4) เวลาและสถานที่ (5) เนื้อหาวิชา (6) จำนวนผู้เรียน (7) ความสนใจ ความต้องการและประสบการณ์ของผู้เรียน (8) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนต่อผู้เรียน และ ผู้เรียนต่อผู้เรียน (9) อุปกรณ์และสภาพแวดล้อม

ทิศนา ขัมมณี (2545) ได้อธิบายถึงรูปแบบการเรียนการสอน (Teaching / Instructional Model) คือ แบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดระบบ อย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีหลักการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือและได้รับการพิสูจน์ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของรูปแบบนั้นๆ โดยทั่วไปแบบแผนการดำเนินการสอนดังกล่าว มักประกอบด้วยทฤษฎีหลักการที่รูปแบบนั้นยึดถือ และกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะอันจะนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายเฉพาะที่รูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการจัดและดำเนินการสอนอื่นๆที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเช่นเดียวกันได้ สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 5 กลุ่มดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่างๆซึ่งเนื้อหาสาระอาจอยู่ในรูปของข้อมูล ข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอดเช่น

รูปแบบการเรียนการสอนแบบมโนทัศน์ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกานเย รูปแบบการเรียนการสอนโดยการนำเสนอโมทัศน์กว้างล่วงหน้า รูปแบบการเรียนการสอนเน้นความจำ รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิก

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (affective domain) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึกร่วมใจ เจตคติ ค่านิยม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดด้านจิตพิสัยของบลูม รูปแบบการเรียนการสอนโดยการชักจูง รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ รูปแบบการเรียนการสอนโดยวิธีทำความเข้าใจในค่านิยม

3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (psycho-motor domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่างๆซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการวิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย เช่นรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมป์สัน (Simpson) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ (Davies)

4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ (process skills) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิธีดำเนินการต่างๆซึ่งอาจเป็นกระบวนการทางสติปัญญาหรือกระบวนการทางสังคม เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบ รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดอุปนัย รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดสร้างสรรค์ รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์แรนซ์

5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (integration) เป็นรูปแบบที่พยายามพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่างๆของผู้เรียนไปพร้อมๆกัน โดยใช้การบูรณาการทั้งทางด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ รูปแบบการเรียนการสอนในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมอย่างมากเพราะมีความสอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนารอบด้าน หรือการพัฒนาเป็นองค์รวม เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง รูปแบบการเรียนการสอนโดยการสร้างเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT รูปแบบการเรียนการสอนของการเรียนรู้แบบร่วมมือเช่น รูปแบบ JIGSAW, STAD, TAI, TGT, LT, GI, CIRC และ Complex Instruction

รูปแบบการสอน (Models of Teaching, 1986 อ้างถึงใน อภรณ์ ใจเที่ยง, 2537) หมายถึง แผนงานหรือรูปแบบที่ออกมาเพื่อให้จัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ผู้เรียนและผู้สอนเผชิญหน้ากันในห้องเรียน และเป็นรูปแบบที่ใช้ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน ซึ่งรวมถึงหนังสือ

ฟิล์ม เทป และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ ตลอดจนกำหนดการสอนระยะยาว แต่ละรูปแบบการสอนจะให้แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ (Joyce and Weil 1986 : 2) เช่น

1. รูปแบบการสอนความคิดรวบยอด (Concept Attainment Model) ใช้ฝึกวิธีการรวบรวมความรู้เข้าเป็นความคิดรวบยอด นักทฤษฎีคือ เจอโรม บรูเนอร์ (Bruner 1961)
2. รูปแบบการสอนการฝึกถามคำถาม (Inquiry Training Model) ใช้ฝึกความเข้าใจในเหตุผล ความสามารถในการค้นคว้าหาข้อมูล การสร้างสมมติฐาน การพิสูจน์สมมติฐาน แล้วจึงสร้างอธิบายหรือทฤษฎีขึ้น นักทฤษฎีคือ ริชาร์ด ซูแมน (Suchman, 1962)
3. รูปแบบการสอนเทคนิคการจำ (Memory Model) ใช้ฝึกเทคนิคในการจำข้อมูล นักทฤษฎีคือ แฮร์รี ลอเรนซ์ และเจอร์รี่ ลูคัส (Lorayne and Lucus 1974)
4. รูปแบบการสอนความคิดสร้างสรรค์ (Synectics Model) ใช้ฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์และการคิดร่วมกันในกลุ่ม เหมาะสำหรับกิจกรรมแก้ปัญหาและการสอนเขียน นักทฤษฎีคือ วิลเลียม กอร์ดอน (Gordon 1961)
5. รูปแบบการสอนสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Model) ใช้ฝึกการทำงานร่วมกันแบบประชาธิปไตย ฝึกวิธีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง นักทฤษฎีคือ จอห์น ดิวอี้ และเฮลล์เบิร์ต เทเลน (Dewey 1971 and Thelene 1960)
6. รูปแบบการสอนการตัดสินใจอย่างฉลาด (Jurisprudential Inquiry Model) ใช้ฝึกการตัดสินใจอย่างฉลาดในเรื่องที่เป็นปัญหาของสังคม นักทฤษฎีคือ เจมส์ เชฟเวอร์ และโธมัส โอลิเวอร์ (Shaver 1966 and Oliver 1980)

เลิศ อานันทนะ (2535) ได้อธิบายถึงวิธีการสอนศิลปะแนวใหม่ในปัจจุบันต้องมีหลักดังนี้

1. ถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้แสดงออกตามความสามารถของแต่ละคน
2. เนื้อหาไม่แน่นอน อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความสนใจของผู้เรียน
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกโดยวิธีการแก้ปัญหาจึงไม่นิยมทำตัวอย่างให้ดูทุกครั้งนอกจากบางกรณีที่เป็นเป็นครั้งคราว
4. ไม่ถือว่าผลงานเป็นสิ่งสำคัญ แต่เน้นที่กระบวนการเรียนรู้และวิธีการแสดงผลงานจึงเป็นเพียงผลพลอยได้
5. มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดเตรียมกำลังคนให้มีคุณภาพ
6. มุ่งพัฒนาเด็กตลอดชีวิต

7. วัดและประเมินผลโดยครูและนักเรียนร่วมกัน

ทั้งนี้อาจแบ่งวิธีการสอนออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การแสดงออกอย่างอิสระ (Free Expression) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามความคิดเห็นและความพอใจของตนเอง โดยไม่ต้องกำหนดเนื้อหาเรื่องราวหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ทุกอย่างให้เป็นไปโดยความคิดคำนึงของผู้เรียนให้มากที่สุด ซึ่งวิธีการนี้ผู้เรียนควรได้รับคำแนะนำให้กล้าตัดสินใจ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

2. การแสดงออกตามเนื้อหาเรื่องราว ได้แก่ การแสดงออกโดยมีเงื่อนไขจากเนื้อหาเรื่องราวที่กำหนดให้ โดยคำนึงถึงพื้นความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปว่าแนวความคิดใหม่เกี่ยวกับศิลปะเด็กนั้นอยู่ที่ทำอย่างไรจะทำให้เด็กได้ "ค้นพบ" และสามารถแสดงออกได้ด้วยตนเอง

สิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537 : 224-225)

บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสนใจ ใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียน ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียนและช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงามให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้การที่ห้องเรียนมีบรรยากาศที่แจ่มใส สะอาด สว่าง กว้างขวางพอเหมาะ มีโต๊ะเก้าอี้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยมามุมวิชาการส่งเสริมความรู้ มีการตกแต่งห้องให้สดใส ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งผลทำให้ผู้เรียนพอใจมาโรงเรียน เข้าห้องเรียน และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้นผู้เป็นครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายความสำคัญหลักการจัดและรูปแบบการจัดห้องเรียนตลอดจนการสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียน เพื่อเอื้ออำนวยในการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียน (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537 : 224-225)

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยสร้างความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

ความสำคัญของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537 : 224-225)

การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้มากขึ้นได้ สามารถสร้างความรู้สึกอยากเรียนให้กับผู้เรียนได้ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น
2. ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน
3. ช่วยสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน
4. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสนใจในบทเรียนมากขึ้น
5. ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
6. ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียนเพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจผู้เรียน ให้ความเมตตาเอื้ออาทรต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจะช่วยส่งเสริมและสร้างเสริมผู้เรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี

บรรยากาศที่พึงปรารถนาในชั้นเรียน (พรรณี ชูทัย (2522) อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2537 : 224-225) ในการจัดการเรียนการสอนบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอน จัดแบ่งได้ 6 ลักษณะได้ดังนี้

1. บรรยากาศที่ท้าทาย(Challenge) เป็นบรรยากาศที่ผู้สอนกระตุ้นให้กำลังใจผู้เรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน ผู้เรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและพยายามทำงานให้สำเร็จ
2. บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีโอกาสได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมาย และมีคุณค่า รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดพลาดด้วย โดยปราศจากความกลัวและวิตกกังวล บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจโดยไม่รู้สึกตึงเครียด
3. บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (Respect) เป็นบรรยากาศที่ผู้สอนรู้สึกว่าคุณค่าผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่าและสามารถเรียนได้อันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดการยอมรับนับถือตนเอง
4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ผู้สอนมีความเข้าใจผู้เรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักผู้สอน รักสถาบัน และรักการมาเรียน

5. บรรยากาศแห่งการควบคุม(Control) การควบคุมในที่นี้ หมายถึง การฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีใจควบคุม ไม่ให้อิสระ ผู้สอนต้องมีเทคนิคในการปกครองชั้นเรียน และฝึกให้ผู้เรียนรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ของตนอย่างมีขอบเขต

6. บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้สอนจึงควรพูดถึงสิ่งที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จให้มากกว่าพูดถึงความล้มเหลวซึ่งไม่ส่งเสริมให้การเรียนรู้ดีขึ้น

ประเภทบรรยากาศในชั้นเรียน (สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) อ้างถึงใน อภรณ์ ใจเที่ยง, 2537 : 226-235) สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. บรรยากาศทางกายภาพ
2. บรรยากาศทางจิตวิทยา

บรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere) หรือบรรยากาศด้านวัตถุ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในห้องเรียนให้มีความเป็นระเบียบ น่าดู มีความสะอาด มีเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนสะดวกขึ้น

บรรยากาศทางจิตวิทยา (Psychological Atmosphere) หมายถึง บรรยากาศด้านจิตใจ มีความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และมีความศรัทธาต่อผู้สอนตลอดจนมีอิสระในการกล้าแสดงออกอย่างมีระเบียบวินัยในชั้นเรียน

การจัดบรรยากาศทางด้านกายภาพ เป็นการจัดวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมตลอดไปถึงสิ่งต่างๆ ที่เสริมความรู้ เช่น ป้ายนิเทศ มุมวิชาการ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะวางสื่อการสอน ฯลฯ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ดูรุงรัง ทำให้เกิดความสบายตา สบายใจ แก่ผู้ได้พบเห็น การจัดบรรยากาศทางกายภาพได้แก่ การจัดสิ่งต่อไปนี การจัดโต๊ะเก้าอี้ผู้เรียน การจัดโต๊ะผู้สอน การจัดป้ายนิเทศ การจัดสภาพห้องเรียนให้ถูกสุขลักษณะ การจัดมุมมองต่างๆ ในห้องเรียน

บรรยากาศทางจิตวิทยา เป็นการจัดบรรยากาศที่ช่วยสร้างความรู้สึกรักให้ผู้เรียนเกิดความสบายใจในการเรียน ปราศจากความกลัว และความวิตกกังวล มีบรรยากาศของการสร้างสรรค์เร้าความสนใจ ให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสุข ขึ้นกับผู้สอนเป็นสำคัญในข้อเหล่านี้ 1.บุคลิกภาพ 2. พฤติกรรมการสอน 3. เทคนิคการปกครองชั้นเรียน 4. ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน

1.บุคลิกภาพของผู้สอน

สภาพบรรยากาศของห้องเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนที่มีบุคลิกภาพดีเช่น การแต่งกาย การยืน การเดิน ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด การแสดงออกทางสี

หน้า แวดตา ฯลฯ เหมาะสมกับการเป็นผู้สอน จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี บุคลิกภาพของผู้สอนมีผลต่อความรู้สึกของผู้เรียน

1.1 ผู้สอนประเภทที่ 1 จะสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ผู้เรียนและผู้สอนจะยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้รู้จักการทำงานร่วมกัน รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีเหตุผล ผู้เรียนจะรู้สึกสบายใจในการเรียนเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

1.2 ผู้สอนประเภทที่ 2 จะสร้างบรรยากาศแบบเผด็จการ ผู้เรียนไม่ได้แสดงความคิดเห็น ผู้สอนจะเข้มงวด ผู้สอนเป็นผู้บอก หรือทำกิจกรรมทุกอย่าง ผู้เรียนไม่มีโอกาสคิดหรือทำกิจกรรมที่ต้องการ ผู้เรียนจะรู้สึกเครียด อึดอัด ผู้เรียนจะขาดลักษณะการเป็นผู้นำ ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นบรรยากาศที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

1.3 ผู้สอนประเภทที่ 3 จะสร้างบรรยากาศแบบตามสบาย เป็นบรรยากาศน่าเบื่อหน่าย ผู้เรียนท้อแท้ สับสน วุ่นวาย ขาดระเบียบวินัย ไม่มีความคงเส้นคงวาแน่นอน ผู้สอนไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในความเรียบร้อยได้ เป็นบรรยากาศที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

สรุปได้ว่าบุคลิกภาพผู้สอนจึงมีส่วนสำคัญมากในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ได้อย่างมาก

2. พฤติกรรมการสอนของผู้สอน ควรเป็นดังนี้

2.1 ตอบสนองพฤติกรรมของผู้เรียนโดยใช้เทคนิคการเสริมแรงที่เหมาะสม

2.2 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าความคิดของเขามีประโยชน์ พยายามนำความคิดเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้

2.3 ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม การให้ทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ฝึกการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และได้ผลงานนำมาสู่ความภาคภูมิใจในกลุ่มของตนเอง ในการมอบหมายให้กลุ่มทำนั้น ผู้สอนควรคำนึงถึงความยากง่ายของงาน ความรู้และความสามารถของผู้เรียนในกลุ่ม เพื่อให้ทำงานกลุ่มประสบความสำเร็จ เป็นการสร้างความรู้สึกทางบวกให้แก่ผู้เรียน ผู้สอนควรเข้าไปดูแลให้ผู้เรียนช่วยกันคิดแก้ปัญหาในกลุ่ม ผู้สอนต้องมีความอดทนที่จะไม่รีบชี้แนะหรือบอกวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ต้องฝึกฝนให้นักเรียนได้ใช้วิธีการต่างๆ หลายๆ แบบจนสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ

2.4 ใช้เทคนิคการสอนที่ไม่ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่ายในการเรียน ผู้สอนควรคิดค้นคว้าและแสวงหาแนวทางวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอนควรเป็น

วิธีที่ยืดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม ตลอดจนนวัตกรรมการสอนที่น่าสนใจ การจะใช้วิธีการสอนแบบใดนั้นผู้สอนต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน ระยะเวลา สติปัญญา และวัยของนักเรียน

3. เทคนิคการปกครองชั้นเรียนของผู้สอน มีหลักการคือ

3.1 หลักประชาธิปไตย ผู้สอนควรให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเท่าเทียมกัน ให้ความเสมอภาค ให้อิสระ ให้โอกาสทุกคนในการแสดงความคิดเห็น มีใจกว้างยินดีรับฟังความคิดเห็นทุกคน และควรฝึกให้ผู้เรียนรู้จักปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ รู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น ให้รู้จักการร่วมกันอย่างประชาธิปไตย

3.2 หลักความยุติธรรม ผู้สอนควรปกครองโดยให้ความยุติธรรมแก่ผู้เรียนทุกคนโดยทั่วถึง ผู้เรียนจะเคารพศรัทธาผู้สอน และยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบของห้องเรียน ยินดีปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนของผู้สอน ตลอดจนไม่สร้างปัญหาให้แก่ชั้นเรียน

3.3 หลักพรหมวิหารสี่ อันได้แก่ เมตตา(ความรักและเอ็นดู) กรุณา(ความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา(ความยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นพ้นทุกข์) และอุเบกขา(ความเที่ยงธรรม การวางตัวเป็นกลาง)

3.4 หลักความใกล้ชิด การที่ผู้สอนแสดงความเอาใจใส่ ความสนใจ ให้ความใกล้ชิดกับผู้เรียน เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา วิธีการแสดงความสนใจผู้เรียนทำได้หลายวิธี คือ ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนทุกคน ผู้สอนต้องแสดงความสนใจในสารทุกข์สุขดิบของผู้เรียนแต่ละคน ผู้สอนต้องมอบเวลาของตนเพื่อผู้เรียน เวลานั้นนอกเหนือจากการสอน และผู้สอนต้องใกล้ชิด สัมผัสผู้เรียนทั้งร่างกายและจิตใจ คำสั่งสอนและการกระทำของผู้สอนต้องสอดคล้องกัน

4. ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน (Interaction) หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลหรือบุคคล 2 ฝ่าย โดยต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนมี 3 ลักษณะ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา

จากข้างต้นสรุปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาได้ว่า ผู้สอนต้องมีความรู้ดี มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทั้งวิธีการและกลวิธีการสอน ควบคุมสาระตรงตามหลักสูตร วางแผนการเรียน อธิบาย วิธีการสอน การประเมินให้ผู้เรียนเข้าใจ จัดหาเอกสารประกอบการเรียน แนะนำแหล่งข้อมูล ช่วยเหลือ เป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน พิจารณาเลือกรูปแบบการสอน สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ส่วนผู้เรียนต้องศึกษาหัวข้อที่สนใจตามหลักสูตร วางแผนการเรียนร่วมกับผู้สอน ปรับการเรียนให้

ทำงานเอง ประเมินตนเองและเพื่อน ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและแหล่งอื่นๆ แบ่งงานกัน รับผิดชอบ อภิปรายให้ข้อคิดเห็น ฟังและจับประเด็นสำคัญให้ได้ จัดบันทึกการอภิปราย มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมกลุ่ม ซึ่งการเลือกวิธีสอนระดับอุดมศึกษาจะต้องคำนึงถึงเหมาะสมและสอดคล้องใน ความมุ่งหมายของการเรียน ธรรมชาติแห่งเนื้อหาวิชา ลักษณะเนื้อหาของบทเรียน ชั้นและวัยของนักเรียน วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ จำนวนผู้เรียนที่จะสอน ความรู้ในเนื้อหา และความสนใจของผู้สอน ความสามารถของนักเรียน วัตถุประสงค์ของการสอน เวลาและสถานที่ ความสนใจของผู้เรียน ลักษณะการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ แบบอิสระ(Independence) แบบหลีกเลี่ยง(Avoidance) แบบร่วมมือ(Collaboration) แบบพึ่งพา(Dependence) แบบแข่งขัน (Competitionแบบมีส่วนร่วม(Participation) สามารถจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอนได้เป็น 5 กลุ่มคือกลุ่มที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) ด้านจิตพิสัย (affective domain) ด้านทักษะพิสัย(psycho-motor domain) ด้านทักษะกระบวนการ (process skills)และเน้นการบูรณาการ(integration)นอกจากนี้ยังต้องมีบรรยากาศในชั้นเรียนที่พึงปรารถนาทั้งทางกายภาพ (Physical Atmosphere) และทางจิตวิทยา(Psychological Atmosphere)

อิทธิพลที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางศิลปะ

จาก McFee และ Degge (1977) สรุปได้ว่า อิทธิพลที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางด้านศิลปะนั้นมีด้วยกันหลายประการดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล(Individual difference) พื้นฐานความแตกต่างของเด็กแต่ละคนจะส่งผลต่อการแสดงออกทางศิลปะเช่น เด็กที่เรียนรู้ในการมองด้วยวิธีการจัดประเภทแบ่งประเภทสิ่งต่างๆ ที่เคยเรียนรู้ในการมองเห็นจากสิ่งที่ปรากฏ เช่น ขนาด รูปร่าง สี ของสิ่งนั้น ซึ่งทำให้เด็ก 2 กลุ่มนี้มีการรับรู้ข้อมูลสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวในวิถีทาง และประสบการณ์ที่ต่างกัน ถึงแม้ว่าเด็ก 2 กลุ่มนี้จะอยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เหมือนกันและอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันก็ตาม พื้นฐานความแตกต่างของเด็กแต่ละคนนั้นจะสร้างผลกระทบต่อ การมองเห็น โดยเด็กบางคนที่ใช้ประสบการณ์ในการมองจะใช้เวลาในการพิจารณาคุณลักษณะของสิ่งต่างๆอย่างถี่ถ้วน ในขณะที่เด็กบางคนจะทำการตัดสินใจอย่างรวดเร็วจากสิ่งที่เห็น หรือเด็กบางคนอาจใช้การวิเคราะห์เข้ามาช่วยในการตัดสินใจจากสิ่งที่เห็น ซึ่งพื้นฐานความแตกต่างเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปะของเด็ก

2. อิทธิพลทางด้านสังคม(Social influences) ผลกระทบทางด้านอิทธิพลทางด้านสังคมนั้นต้องอาศัยความเข้าใจ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ค้นพบทางด้านตัวตนของเด็ก ซึ่งบางครั้งในการสร้างงานศิลปะนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายและสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ของ

เด็กเอง ในความแตกต่างด้าน บทบาททางเพศ ทักษะคิด การมีส่วนร่วมกับคนในกลุ่มเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และรูปแบบที่ปฏิบัติต่อกัน รวมถึงการแบ่งชั้นทางสังคม เช่นสติปัญญา หรือเพศ สิ่งเหล่านี้อาจไม่พบในโรงเรียนสำหรับเด็กบางคน เด็กอาจรู้สึกถึงการหลอมรวมเข้าด้วยกัน แต่บางครั้งระบบในโรงเรียนก็ไม่มี ความหมายสำหรับเด็กบางกลุ่ม แต่อาจมีความสำคัญในเด็กคนอื่น ๆ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูที่ต้องเข้าใจถึงความหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคม และช่วยให้เด็กค้นพบความสามารถในการพัฒนาการสังเกต และการแสดงออกได้

3. ประสบการณ์ทางสภาพแวดล้อม (Environment experiences) สภาพแวดล้อมสามารถสร้างความแตกต่างการทำงานของศิลปะของเด็กเหมือนกับปัจจัยด้านอื่นๆ ในการดำรงชีวิต เช่นปัจจัยในเรื่องของความกลัวความล้มเหลว ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการสร้างงานศิลปะ ความกลัวดังกล่าวนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วจะพบมากวัยเด็กมากกว่าช่วงวัยอื่นๆ เด็กส่วนมากที่รู้สึกกลัวศิลปะเนื่องมาจากความไม่คุ้นเคยในการสร้างงานศิลปะ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ดังนั้นการเรียนรู้ความล้มเหลวจึงเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ที่จะทำให้ค้นพบว่า การสร้างงานศิลปะนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร และการเรียนรู้ความล้มเหลวนั้นอาจมีความสำคัญซึ่งจะช่วยให้เด็กมีการสำรวจการทำงานศิลปะต่อไป

4. ผลกระทบทางวัฒนธรรม (Effect of culture) วัฒนธรรมเป็นทัศนคติ คุณค่า บทบาท พฤติกรรมที่ยอมรับได้ และมีทัศนคติแห่งความเป็นจริงมีการแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มคน ซึ่งในวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่นั้นจะสร้างผลกระทบกับพัฒนาการทางการรับรู้ และธรรมชาติในการแสดงออกทางศิลปะซึ่ง Bruner et al. (cited in McFee, 1988 : 34) ได้ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของเด็กในเรื่อง การมองภาพ (Visual) และมโนทัศน์ (Concept) พบว่า เด็กที่อาศัยอยู่ชานเมืองมีแนวโน้มใช้การรับรู้มากกว่าโดยจะบอกว่าสิ่งที่เด็กเห็นนั้นมีลักษณะคล้ายกับอะไร แต่เด็กที่อาศัยอยู่ในเมืองจะใช้คำจำกัดความในการมองเห็นสิ่งต่างๆ โดยจะอธิบายถึงสิ่งที่เห็นว่าเป็นอะไร เห็นได้ชัดว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในเมืองจะใช้วิธีการจัดการกับการกับการมองเห็นสิ่งที่ซับซ้อนหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมโดยอธิบายออกมาเป็นชื่อแต่จะเป็นการง่ายสำหรับเด็กที่อาศัยอยู่ชานเมืองที่จะอธิบายรูปทรงนามธรรม เด็กในบางกลุ่มวัฒนธรรมมีแนวโน้มในการใช้ระบบเชิงทัศน์มากกว่าระบบทางภาษา โดยสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการศึกษาการรับรู้ของเด็กว่าเป็นการใช้มโนทัศน์ หรือการรับรู้มากกว่ากัน

McFee และ Degge (1977) อธิบายถึงความแตกต่างในการคิด และการสื่อสารของมนุษย์โดยคนในบางกลุ่มจะใช้การรับรู้ และการสร้างภาพในการเรียนรู้ และการสื่อสาร ขณะที่คนในบางกลุ่ม จะใช้มโนทัศน์ และการพูดมากกว่า ซึ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบจากคุณค่าของกลุ่มวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มคนเหล่านั้นเติบโตขึ้นมา ซึ่งในเด็กที่เติบโตมาใน

สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยศิลปะ มีการฝึกฝนกระบวนการทั้ง 2 ด้าน ทั้งทางด้าน การรับรู้และการใช้มโนทัศน์ จะมีพัฒนาการทั้ง 2 ด้านควบคู่กันไป สรุปได้ว่าอิทธิพลด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน ความแตกต่างของแต่ละบุคคล สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การแสดงออก และการสร้างงานศิลปะ ซึ่งการศึกษาทางศิลปะ การจัดการเรียนการสอน หรือ แม้แต่การจัดกิจกรรมทางศิลปะนั้นควรตระหนักถึงปัจจัยเหล่านี้

ศิลปศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปี พ.ศ. 2544 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(สกศ.) สถาบันวิจัยเพื่อ การพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง(สวพทศ.) และคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ระดมความคิดทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อสังเคราะห์ความคิด สรุป และนำเสนอแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับ สังคมไทยขึ้น อันเป็นแผนสำคัญทั้งในแง่ของการปฏิรูปตัวเอง การร่วมขบวนการปฏิรูปพร้อมไปกับ ทุกกลุ่มวิชา ตลอดจนดำเนินไปพร้อมกับการปฏิรูปการศึกษาและสังคมทั้งระบบ เพื่อให้สังคมไทย มีภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาวิกฤตด้านต่างๆอย่างยั่งยืน โดยมีปรัชญาและ แนวความคิดว่าการพัฒนาสังคมไปสู่อารยสังคม จำเป็นต้องสร้างสังคมธรรมาภิบาลให้เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ สร้างสรรค์ เป็นสังคมจริยธรรมและสันติสุขบนพื้นฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่มี ช่องว่างทางเศรษฐกิจน้อยที่สุดโดยมุ่งพัฒนาศาสตร์และวิชาชีพให้มีความสำคัญเท่าเทียมกัน มี สภาพเป็นสหวิทยาการบนภาพซ้อนหลายมิติและมีพลวัตเป็นสังคมที่ให้คุณค่าของชุมชน ความ เป็นชาติ และความเป็นสังคมโลก เชื่อมมั่นในภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล (มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ, 2545)

แผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทย เป็นแผนกลยุทธ์เพื่อ ร่วมปฏิรูปสังคมและการศึกษา เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ โดยเชื่อว่าการพัฒนาสังคมต้องมีสภาพเป็นองค์ รวม มีฐานการพัฒนาจากศาสตร์ต่างๆ อย่างครอบคลุม และมีพลังการสร้างสรรค์ของสมาชิกสังคม เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ซึ่งพลังการสร้างสรรค์ดังกล่าว ผลลัพธ์หลัก มาจากกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของพหุศิลปศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ, 2545)

พหุศิลปศึกษา(Arts Education) หมายถึง กระบวนการศึกษาจากบูรณาการ ความคิดและสร้างสรรค์สื่อแสดงออกที่หลากหลาย อาทิ สื่อสี สื่อวัตถุ สื่อร่างกาย สื่อเสียง สื่อ

ภาษา เป็นการแสดงออกจากสภาพการรู้คิด(cognition)และจินตนาการ(imagination) เพื่อสะท้อนวัฒนธรรม(culture) ภูมิปัญญา(wisdom) และสุนทรียะ(aesthetic) ของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์กับชุมชน ความเป็นชาติและเป็นสากล มีพลังในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จินตนาการสุนทรียะและการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการ(integrate culture) ในสังคม กระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษา บูรณาการอยู่ในทุกปัจเจกบุคคลและทุกวิชาชีพทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมและชุมชน มุ่งพัฒนามวลประชากรทั้งประเทศเป็นหลัก และพร้อมที่จะผลักดันประชากรส่วนหนึ่งที่มีความสามารถพิเศษและมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพทางด้านศิลปะให้บรรลุเป้าหมายและศักยภาพสูงสุด ภารกิจการพัฒนาพหุศิลปศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

วัตถุประสงค์ของแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทย เพื่อให้เป็นแกนสำคัญสำหรับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการให้กับทุกคนและทุกวิชาชีพในสังคมไทย โดยเชื่อมั่นว่าความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการเป็นพลังสำคัญในสังคมและการพัฒนาวิชาชีพทุกวิชาชีพที่ต้องแข่งขันและก้าวหน้าในปัจจุบัน เป็นแกนสำหรับการพัฒนาสุนทรียะของทุกคนในสังคมที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาของปัจเจกบุคคล ชุมชน ชาติ และความเป็นสากล เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมให้มีรสนิยมและสันติสุข เป็นแกนสำคัญสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการ และวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และสุนทรียะ ผสานสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และชุมชน ภายใต้ความหลากหลายและพลวัตในสังคม(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

สังคมไทยพัฒนามาจากสังคมสืบทอดวัฒนธรรมและสืบทอดความคิดที่เข้มแข็งมีกรอบวัฒนธรรมและกรอบความคิดจากเบื้องบน จากผู้มีอำนาจทางการปกครองและอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก อำนาจทางภูมิปัญญาเป็นด้านรอง คนไทยขาดความเข้มแข็งและความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาและความดีงาม มักยอมรับและให้เกียรติกับภูมิปัญญา วัตถุ และศิลปวัฒนธรรมตะวันตกหรือต่างชาติที่ไหลบ่าเข้ามาอย่างขาดการวิเคราะห์วิจารณ์ ตลอดเวลาที่เรารับชมยกย่องสรรเสริญความเป็นต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่างชาติที่มีวัตถุแสดงปรากฏการณ์ชัดเจน โดยขาดการวิเคราะห์เหตุและกระบวนการก่อนที่จะพัฒนามาสู่วัตถุซึ่งเป็นรูปธรรมนั้น ตลอดเวลาที่ผ่านมามีสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมที่เน้นรูปแบบมากกว่าสาระ เน้นทรัพย์สมบัติมากกว่าภูมิปัญญาสมบัติ เน้นความรู้แบบสูตรสำเร็จมากกว่าความรู้ที่ได้มาจากการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง เน้นการได้มาอย่างฉาบฉวยมากกว่าการได้มาด้วยความเหนื่อยยาก ฯลฯ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

หลังจากการปฏิรูปสังคมไทยครั้งสำคัญในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปฏิรูปทั้งด้านระบบการปกครอง ระบบสังคม และระบบการศึกษา เกือบศตวรรษที่สังคมเปลี่ยนไป กระแสโลกาภิวัตน์แรงยิ่งขึ้น การชั่งชั่งอำนาจทางวัฒนธรรมในกระแสโลก ผ่านกระบวนการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองรุนแรงยิ่งขึ้น ใครมีอำนาจเหนือทางวัฒนธรรมย่อมเป็นผู้ชนะ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

ปัญหาสำหรับสังคมไทยโดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมที่เน้นกระบวนการศึกษาทางด้านศิลปะและสร้างสรรค์ศิลปะ ประมวลปัญหาได้ดังนี้(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

1. เราแยกกระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการ ระหว่างศิลปะในสาขาต่างๆ ขาดความสัมพันธ์ในบริบทศิลปะ (art context) และพลังของศิลปะโดยองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง

2. เราแยกศิลปะออกเป็นอิสระจากบริบทสังคม (social context) ทำให้กระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการขาดคุณภาพและประสิทธิภาพในเชิงบูรณาการ

3. เราแยกแยะศิลปะของศิลปินออกจากศิลปะศึกษาและในกระบวนการการเรียนการสอนของศิลปะศึกษาในระบบโรงเรียน ก็แยกสาขาต่างๆออกจากกันอย่างโดดเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ทำให้ระบบการศึกษาทางด้านศิลปะขาดการเชื่อมโยงในเชิงสหวิทยาการ

4. หลักสูตรการศึกษาทางด้านศิลปะ ทั้งทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นหลักสูตรแบบรักษามารยาท ไม่ได้ให้ความจริงใจว่ามีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสมาชิกในสังคมทุกคนให้เกิดดุลยภาพแห่งชีวิต

5. ประสิทธิภาพในการสอนศิลปะทุกระดับขาดความลุ่มลึก และขาดการอุทิศตนเพื่อวิชาชีพอย่างแท้จริง

6. สมาชิกสังคมไทยส่วนใหญ่ผ่านระบบการศึกษาแบบสูตรสำเร็จจำมากกว่าคิด การศึกษา ที่พัฒนาสมองด้านหนึ่งและฝอด้านหนึ่ง รวมทั้งทัศนคติวัตถุนิยมที่หลงใหลเพียงด้านการพัฒนาวัตถุ ทำให้คนมีการศึกษา คนมีฐานะทางเศรษฐกิจ นักการเมือง นักบริหาร ครูอาจารย์ ฯลฯ มีทัศนคติ รสนิยม และแรงสนับสนุนทางด้านศิลปวัฒนธรรมอ่อนล้า

7. การศึกษาศิลปะมีอยู่เพียงในระบบโรงเรียนเป็นด้านหลัก ขาดพลังการศึกษาศิลปะในสังคมและในครอบครัว

8. สังคมไทยขาดพลังสื่อมวลชนและผู้คนในวิชาชีพต่างๆ ที่ตระหนักในงานศิลปวัฒนธรรม อันเป็นจิตวิญญาณของสังคม ไม่ว่าจะเขาจะเป็นใครก็ตามในสังคม

9. การศึกษาศิลปะและสร้างสรรค์งานศิลปะ ชาติวิชาการ ความรู้ ความคิด และ การค้นคว้าวิจัย ทำให้บุคคลและผลผลิตทางศิลปะชาติภูมิปัญญา

10. นอกจากการศึกษาและการสร้างสรรค์จะขาดฐานวิชาการแล้วยังขาดการ เชื่อมโยงทั้งภูมิปัญญาชุมชน ภูมิปัญญาสังคมไทย และภูมิปัญญาสากล มักเป็นผลผลิตเชิง ช่างฝีมือและเทคนิคเป็นด้านหลัก

11. สังคมไทยขาดผู้ชื่นชม ผู้ฟัง ผู้สนับสนุน และผู้สะสมงานศิลปะที่มีความรู้ ความเข้าใจและรสนิยม เมื่อขาดความรู้ความเข้าใจและขาดรสนิยมจึงทำให้การชื่นชม ต้องการ เพียงผลผลิตที่ฉาบฉวย ซึ่งส่งผลไปถึงผู้สร้างสรรค์ที่ฉาบฉวยด้วยเช่นกัน

12. สังคมไทยที่ผ่านมาไม่ใช่สังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องได้รับการพัฒนาให้เป็น สังคมแห่งการเรียนรู้รวมทั้งทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ก็เช่นกันต้องส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัย และการเรียนรู้ให้เป็นเสมือนลมหายใจสำหรับทุกคน

13. สังคมไทยขาดแหล่งการศึกษาค้นคว้าทางด้านศิลปะทุกสาขา ขาดหอ ศิลปกรรม หอดนตรี หอนาฏลักษณะ หอสะสม หอสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ในทุกชุมชน รัฐบาล สถาบันการศึกษา เอกชน วัดชุมชน ฯลฯ ต้องตระหนัก และพัฒนาให้เกิดขึ้น

14. สังคมไทยขาดสื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ วีดีทัศน์ ซีดีรอม อุปกรณ์การเรียนรู้ ข้อมูลในอินเทอร์เน็ตและอื่นๆ เรามีเทคโนโลยี (T) แต่ขาดข้อมูล (I) ที่ เป็นสาระสำคัญ

15. สังคมไทยขาดแรงผลักดันจากองค์กรภาครัฐทั้งในด้านการเมืองและในระบบ ราชการ มีโครงสร้างและองค์กรภาครัฐอย่างรักษามารยาท ขาดวิสัยทัศน์ และขาดพลังในการ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

16. ขาดพลังทางด้านศาสนาที่ควรจะมีมุงผลสานความดีและความงามจาก โลกุตระธรรมพัฒนามาสู่โลกียธรรม ให้เป็นมรรคเป็นผล สังคมต้องร่วมพัฒนาศาสนาให้มีพลังที่ เข้มแข็งและเป็นที่ยึดทางปัญญา ความดีและความงาม

17. ชุมชนต้องเข้มแข็ง มีภูมิปัญญา มีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชนรวมทั้งการ เป็นผู้นำในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้เข้มแข็ง และในแนวทางกลับกันศิลปวัฒนธรรมก็ต้อง ย้อนกลับมาพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วยเช่นกัน

18. สังคมไทยขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม สื่อการ เรียนรู้ สื่อพัฒนารสนิยม รวมทั้งกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสมาชิก

สังคมทั้งมวล ย่อมเป็นก้าวสำคัญที่จะพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ความรัก การส่งเสริมและสนับสนุนจากทุกคนในสังคม

พหุศิลปศึกษา (Arts Education) เป็นแนวคิดใหม่เกี่ยวกับศิลปศึกษาเพื่อให้ทันต่อสังคมไทยที่มีการเชื่อมโยงกับสังคมโลกมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคหลังอุตสาหกรรมหรือยุคหลังสมัยใหม่ โดยนัยความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างสลับซับซ้อน ทำให้ศิลปศึกษาต้องมีการปรับตัวเกิดแนวคิดดังกล่าวขึ้น

องค์ความรู้ทางด้านศิลปศึกษาของสังคมไทย มีรากฐานเดิมมาจากสังคมไทยที่เชื่อมโยงกับอิทธิพลภูมิภาค ในวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม โดยมีสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในสังคม ทั้งนี้ ภายใต้โครงสร้างของสังคมดังกล่าว ได้ส่งผลให้ศิลปศึกษาในสังคมเกษตรกรรมมีระบบการศึกษาแบบช่างฝีมือที่เน้นการลอกเลียนแบบและการทำตามแบบ เน้นทักษะความชำนาญมากกว่าการคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งให้ความสำคัญที่ครูเป็นศูนย์กลางมาแต่เดิม ซึ่งในรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยต้องเผชิญสังคมตะวันตกทำให้ต้องมีการปฏิรูปตัวเอง ขนาดใหญ่ ศิลปศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาด้วยส่งผลให้ศิลปศึกษาเกิดการรับองค์ความรู้จากตะวันตกเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรมดังปรากฏในหลักสูตรการศึกษาฉบับ พ.ศ.2438 และหลักสูตรการศึกษาฉบับปี พ.ศ. 2448 เป็นต้นมา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

องค์ความรู้ด้านศิลปศึกษาจากโลกตะวันตกมิได้มีบทบาทเฉพาะในอดีตเท่านั้นแต่ได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยและการศึกษาไทยมาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบันโดยตลอด แต่เนื่องจากการพัฒนาองค์ความรู้และการรับอิทธิพลด้านศิลปศึกษาจากตะวันตกในเบื้องต้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ความรู้ด้านศิลปกรรมที่มุ่งการผลิตศิลปิน จึงก่อให้เกิดความสับสนต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตามปี พ.ศ. 2511 จึงได้มีหลักสูตรผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสังคมไทยส่งผลให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ทางด้านศิลปศึกษาอย่างจริงจัง การพัฒนาองค์ความรู้ด้านศิลปศึกษาในเวลาต่อมาภายใต้ระบบการศึกษาและสังคมทั้งระบบที่ไม่อาจแยกตัวออกจากอิทธิพลของสังคมโลกได้นั้น รวมทั้งภายใต้การพัฒนาแบบแยกส่วน การพัฒนาอย่างขาดความสมดุลทั้งระบบ ได้ส่งผลทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในสังคมอย่างกว้างขวาง เกิดช่องว่างที่สร้างความแตกต่างและแตกแยกภายในสังคม ที่มีวิถีชีวิตทั้งแบบสังคมเกษตรกรรม ทั้งแบบสังคมอุตสาหกรรมและทั้งแบบสังคมหลังอุตสาหกรรม ในยุคข้อมูลข่าวสารหรืออีกนัยหนึ่งคือเกิดความแปลกแยกขึ้นในสังคมไทยที่มี สังคมก่อนสมัยใหม่ สังคม

สมัยใหม่ เหลื่อมซ้อนกันอยู่ในสังคมไทยในช่วงเวลาเดียวกัน ประกอบการพัฒนาของสังคมไทย ประสบปัญหาวิกฤติอย่างรุนแรงจึงส่งผลทำให้เกิดกระแสการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อแสวงหาและสร้างองค์ความรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมไทย ที่ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาไทย ที่รู้จักสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาสากล ซึ่งควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อการพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทยอย่างยั่งยืน(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

ทฤษฎีสับสนุนการศึกษาพหุศิลปศึกษา แบ่งออกเป็น 5 ทฤษฎีดังนี้

(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

1. ทฤษฎีเชิงแบบแผน (DBAE. or Discipline – Based Arts Education) คือ ศิลปศึกษาที่มุ่งเน้นแบบแผนหรือหลักเกณฑ์แทนการแสดงออกเฉพาะตัว โดยพัฒนาแกนสำคัญในการสอน 4 แกนคือประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ และศิลปสร้างสรรค์

2. ทฤษฎีเชิงพหุปัญญา(MIAE. or Multiple-Intelligences Arts Education) คือ ศิลปศึกษาที่เชื่อมโยงกับจิตวิทยา สมอง ปัญญา เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายในการพัฒนาภูมิปัญญาของผู้เรียน พัฒนาทัศนคติ สุนทรียะ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ตลอดจนการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการและมีความคิดแบบองค์รวม

3. ทฤษฎีเชิงภูมิปัญญาไทย (TWAE. or Thai Wisdom Arts Education) คือ ศิลปศึกษาที่เน้นในสองด้านผสวนกันได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านและภูมิปัญญาที่คิดค้นหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่

4. ทฤษฎีเชิงศิลปะหลังสมัยใหม่ (PMAE. or Post-Modern Arts Education) คือ ศิลปศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความคิดในการสร้างงานศิลปะด้วยสื่อที่หลากหลาย ปรากฏจากกำแพงกันหรือกรอบระหว่างประเภทของศิลปะตามความคิดแบบเก่าหรือข้อจำกัดเรื่องการใช้สื่อในการแสดงออกถึงการรับรู้และจินตภาพในรูปแบบงานที่ไม่มีขีดจำกัดใดๆ โดยมีเสรีภาพทั้งจินตนาการ เทคนิค รูปแบบงานที่หลากหลายโดยอิสระ ความหมายของผลงานไม่ได้เป็นความหมายในตัวผลงานเองแต่เป็นความหมายที่เกิดจากการรับรู้ของผู้เสพที่จะเป็นผู้ให้ความหมายของผลงานนั้น โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ที่ใช้เป็นข้อมูลสำคัญพื้นฐานการสร้างสรรค์ผลงานหรือเรียนรู้ศิลปะ โดยเฉพาะกลุ่มความคิดแบบหลังสมัยใหม่จะไม่เชื่อเรื่องการสื่อสารสากลหรือภาษาสากล (universal communication) แต่จะเชื่อในเรื่องลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่าง ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติ ชนชั้น เพศ พฤติกรรมทางเพศ ธรรมชาติ พื้นถิ่น ดินแดนต่างๆ เห็นว่าระบบสากล (global) จำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของชุมชน (local) เป็นสำคัญ

5. ทฤษฎีเชิงความสามารถพิเศษ(GCAE. or Gifted Child Arts Education) คือ ศิลปศึกษาที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพโดยมีแนวคิดหลัก ซีไอเอสเอสทีหรือซิสส์ท (CISST) อันได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) จินตนาการ (Imagination) ความรู้สึกสัมผัส (Sensibility) การจัดระบบ (Systematization) และการพัฒนารูปทรง (Transformation)

พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom Arts Education)

(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

ถึงแม้ว่าโลกจะมีความเจริญอย่างมากในปัจจุบันแต่ยังมีปัญหาใหญ่คือการขาดความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ ความด้านต่างๆที่มีมากขึ้นยังไม่ใช่ปัญญาหรือภูมิปัญญาแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมสมัยใหม่จะต้องหันมาให้ความสำคัญและเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านคือ ภูมิปัญญาแห่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ ซึ่งการเรียนรู้ทำให้สามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ใหม่ๆทุกสถานการณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแหล่งความรู้ที่ต่ออย่างหนึ่งที่ถูกทอดทิ้งไปในการศึกษาในปัจจุบัน

สังคมไทยเราได้ละเลยภูมิปัญญาดั้งเดิมอันทรงคุณค่าแล้วรับภูมิปัญญาตะวันตกเข้ามาเป็นเวลากว่าร้อยปี โดยผ่านการศึกษาระบบสากลในระบบโรงเรียนและปราศจากการเลือกสรรประยุกต์ใช้ จนนำมาซึ่งการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดปัญหาความไม่สมดุลในการดำเนินชีวิตนานัปการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาไทย จะทำได้ด้วยกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยนำภูมิปัญญาที่เป็นความภูมิใจของชาติกลับคืนมาสู่สังคมไทยได้

กลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งย่อมมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ยืดยาวไกล ต้นไม้ที่จะออกไปงามไม่ว่าก็เพราะมีรากที่ยื่นไปไกล การพัฒนาที่ตัดจากรากเหง้าวัฒนธรรมย่อมอับเฉาหรือคลอนแคลนพังทลาย การพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาชนิดตัดรากแก้วทางวัฒนธรรมของสังคมไทย จึงเกิดวิกฤตการณ์ทำลายตัวเอง การทำลายวัฒนธรรม เป็นการทำลายตนเองที่ส่งผลกระทบกว้างขวางยาวไกลอย่างยากที่จะแก้ไข (มศว, 2545 อ้างใน เอกวิทย์ ณ ถกลาง, 2540:4)

ในทศวรรษที่ 21 ประเทศชาติจะอยู่รอดได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน ปัจจัยที่เสริมสร้างคุณภาพของประชาชนคือ การฝึกอบรมเลี้ยงดูและการจัดการศึกษา โดยส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้เจริญเต็มศักยภาพในหลายมิติจากกระบวนการเรียนรู้ สังคมไทยต้องข้ามจากสังคมข่าวสารข้อมูล (Information Society) มาเป็นสังคมของความรู้ (Knowledge Society) ที่ต้องสามารถเชื่อมโยงความรู้กับปัญญาเข้าด้วยกัน และนำคุณค่าในแต่ละสิ่งมาเชื่อมกัน

การศึกษาไทยมุ่งเน้นให้เรียนเรื่องที่ห่างไกลไม่ได้เรียนเรื่องที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน การเรียนจึงไม่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ทำให้สำหรับแนวคิดใหม่ทางศิลปศึกษาหรือพหุศิลปศึกษาจึงมีการออกแบบให้ภูมิปัญญาไทยเป็นส่วนสำคัญสำหรับการเรียนรู้โดยเปลี่ยนแนวความคิดว่าอย่างน้อยครั้งหนึ่งของเนื้อหาที่เรียนต้องเป็นภูมิปัญญาไทย ถ้าสามารถพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนได้จะสร้างความสมดุลให้กับสังคมไทยได้มากกว่าการศึกษาแต่ภูมิปัญญาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศล้วนๆ โดยให้ชุมชนได้มีบทบาทเป็นผู้จัดการศึกษามากขึ้น การศึกษาในโรงเรียนเป็นเรื่องสมมติไม่ใช่เรื่องจริง เรียนเฉพาะทฤษฎีแนวความคิด การอ่านและการเขียนเท่านั้น การเรียนที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือ การเรียนจากของจริงและเรียนโดยการปฏิบัติ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยการศึกษาจากชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น (รุ่ง แก้วแดง ,2542 : 195 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545)

จุดมุ่งหมายของการศึกษาศิลปศึกษา

เกษร ธิตะจาวี (2529) อธิบายถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาศิลปศึกษาว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาทักษะในด้านต่างๆ อาทิ ความคิด การแสดงออก และการสร้างสรรค์ มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาและเสริมสร้างความเจริญเติบโตในด้านต่างๆ ของมนุษย์ในด้านต่างๆ ของมนุษย์ 7 ด้านคือ

1. พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Growth)
2. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Growth)
3. พัฒนาการทางสังคม (Social Growth)
4. พัฒนาการทางกาย (Physical Growth)
5. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth)
6. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth)
7. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ (Creative Growth)

ในระดับอุดมศึกษาการเรียนศิลปะเพื่อไปประกอบอาชีพควรจะเน้นด้านวิธีการสอนและการผลิตสื่อประกอบการสอนเป็นสำคัญ การเตรียมสำหรับผู้สอนศิลปศึกษา จะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในหลักสูตรศิลปศึกษาเป็นอย่างดี มีประสบการณ์ในการทำงาน และสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เข้าใจหลักในการทำงาน มีเทคนิคและวิธีสอนแบบแปลกๆ ใหม่ๆ รู้จักสร้างโปรแกรมให้เหมาะสมกับวัยวุฒิของผู้เรียนและสภาพการของสังคม ต้องศึกษาค้นคว้าและทำการทดลองการทำงานอยู่เสมอ รู้จักประยุกต์สิ่งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มาใช้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคม ที่เกี่ยวข้องและสามารถแบ่งระดับความสามารถของผู้เรียนได้ เพื่อจัดกิจกรรมได้ตาม

ความมุ่งหมายและบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน ทั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม คือ จุดมุ่งหมายที่ผู้สอนคาดว่าผู้เรียนจะต้องทำได้ ทั้งจุดมุ่งหมายเฉพาะ คือจุดมุ่งหมายที่ประกอบด้วย เนื้อหาและพฤติกรรมของบทเรียนนั้นๆที่ผู้สอนต้องการจะให้ผู้เรียนได้บรรลุผลและจุดมุ่งหมายทั่วไป คือ จุดมุ่งหมายที่ผู้สอนคาดหวังไว้อย่างกว้างๆเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายหรือนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาอื่น สำหรับจุดมุ่งหมายของการสอนศิลปศึกษาที่สำคัญคือ ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน จากไม่รู้ให้รู้ จากทำไม่ได้ให้ทำได้และมีความสุขกับงานที่ทำ โดยการสอนศิลปะแต่ละครั้งนั้นจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หลักสูตรและปรัชญาการศึกษา เพื่อให้เห็นคุณค่าและความงามของธรรมชาติ สร้างนิสัยทัศนคติที่ดีงาม มีระเบียบวินัย รู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆที่มีลักษณะเฉพาะตัว ชยันหมั่นเพียร อดทน ซื่อสัตย์ รู้จักรับผิดชอบ รู้จักตัดสินใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีน้ำใจ รับฟังความคิดจากผู้อื่น มีความรอบคอบในการทำงาน มีความชำนาญในการทำงาน เลือกใช้วัสดุและเครื่องมือได้อย่างถูกต้อง เกิดความซาบซึ้งและมีความรู้ความเข้าใจในศิลปะ ส่งเสริมรักษามรดกของชาติ มีความสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม เข้าใจสภาพแวดล้อมของสังคมและวิวัฒนาการตลอดจนการติดต่อและความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางศิลปกรรม สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ พัฒนาความรู้ความสามารถของเด็กให้เจริญงอกงามด้านต่างๆตามวัย ส่วนจุดมุ่งหมายของรายวิชา ผู้สอนจะต้องสอนตามเนื้อหาโดยเป็นไปตามลำดับและต่อเนื่อง ที่สอดคล้องกับความยากง่ายและลำดับก่อนหลัง มีความครอบคลุมลักษณะรายวิชาที่หลักสูตรกำหนดไว้

บทบาทและหน้าที่ของอาจารย์ศิลปศึกษา

เกษร ธิตะจาวี (2529) ได้อธิบายบทบาทและหน้าที่หลักของครูศิลปศึกษาว่าเป็น มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรที่ต้องทำการสอนและใช้ได้อย่างถูกต้อง ทำแผนการสอน บันทึกการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อประกอบการสอน มีความคล่องแคล่วในการสอนอย่างถูกต้อง มีเทคนิคและวิธีการสอนที่น่าสนใจ และมีหลักในการประเมินผลทั้งด้านของเนื้อหา (Content) และด้านของรูปทรง (Form) มีวิธีการประเมินทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ส่วนหน้าที่รองคือ การเอาใจใส่ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำชี้แนะ ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในพัฒนาการด้านต่างๆ ใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีต่างๆเพื่อให้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ติดตามผลการทำงานของตนเอง พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พัฒนาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆเพื่อให้ทันกับ

การเปลี่ยนแปลงกับกระแสสังคมโลกรู้จักนำเอาวิทยาการทางเทคโนโลยีมาพัฒนาบทเรียนให้น่าสนใจและตื่นเต้น เป็นต้น

การเรียนการสอนศิลปศึกษา

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) ได้อธิบายถึงทฤษฎีการเรียนการสอนศิลปศึกษาไว้ โดยแบ่งเป็น 3 หมวดดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนการสอนที่บูรณาการระหว่างสุนทรียภาพและการวิจารณ์ คือการพูดถึงศิลปะในเชิงคุณภาพหรือความรู้สึก(สุนทรียภาพ) กับการพูดถึงผลงานศิลปะในเชิงปริมาณหรือความคิดอย่างมีหลักเกณฑ์(ศิลปวิจารณ์) ได้แก่

1.1 ทฤษฎีการวิจารณ์อย่างสุนทรีย์ (Aesthetic Criticism) ของ ราล์ฟ สมิธ (Ralph A. Smith, 1968) เป็นทฤษฎีซึ่งให้ความสำคัญต่อการพูดถึงอุปมาอุปไมยด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นภาษาศิลปะซึ่งเหมาะที่จะใช้ในการพูดถึงศิลปะ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 การบรรยาย (Description) เป็นการแจ่มแจ้งถึงศัพท์ที่ระบุถึงชื่อประเภท หรือคุณสมบัติต่างๆ ที่สร้างขึ้นในผลงานศิลปะ มีการใช้คำนามในการบรรยาย

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการสำรวจถึงรายละเอียดของคุณสมบัติในผลงานมีการพูดถึงในส่วนประกอบทางทัศน(visual elements)มีการใช้คำคุณศัพท์ในการบรรยาย ใช้การอุปมาอุปไมย

ขั้นที่ 3 การตีความ (Interpretation) เป็นการพูดถึงความหมายโดยรวมของผลงานศิลปะนั้น

ขั้นที่ 4 การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นสรุปหาความดีงามของผลงานศิลปะซึ่งมีรากฐานมาจากคุณภาพทางสุนทรีย์ ความเป็นเอกภาพ ความเข้มข้น หรือความลึกซึ้งของผลงานนั้นประการใดประการหนึ่งหรือหลายๆประการผสมผสานกัน

1.2 ทฤษฎีหนทางเชิงปรากฏการณ์แบบอัตถิภาวะของสุนทรีย์ศึกษา (An Existential-Phenomenological Account of Aesthetic Education) ของเคลิน (E.F. Kaelin) 1968 เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากลัทธิอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) สำหรับการสอนศิลปะและการรับรู้ถึงผลงานศิลปะ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นการพิจารณาผลงานศิลปะด้วยจิตสำนึกแบบฉบับพลัน โดยสัญชาตญาณหรือความตระหนักถึงคุณภาพของผลงานนั้นโดยตรงซึ่งเป็นปรากฏการณ์สุนทรีย์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลในลักษณะเฉพาะตัว เกี่ยวกับมโนทัศน์ในการพิจารณาผลงานศิลปะโดยพุ่งความสนใจไปที่คุณสมบัติของผลงานเพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับผลงานนั้นไม่ว่าจะเป็นศิลปินผู้สร้างงาน ปรชญา แรงบันดาลใจหรืออิทธิพลแวดล้อมอื่นๆ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นการวิเคราะห์คุณสมบัติ ประยุกต์ใช้มโนทัศน์ทางสุนทรีย์กับเนื้อหาเรื่องราวและรูปทรงของผลงาน คุณสมบัติของการสร้างทำ หรือคุณสมบัติต่างๆที่ปรากฏในผลงานนั้น

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

1.3 ทฤษฎีสุนทรีย์ภาพเชิงพรรณนา (Descriptive Aesthetics) ของเอแวน เคิร์น (E.J. Kern) 1969a ให้ความสำคัญต่อความคิดเห็น แบบไร้มารยา คือ แสดงความคิดเห็นที่แท้จริงของผู้วิจารณ์ โดยไม่ติดยึดต่อหลักการหรือความคิดเห็นใดๆที่มีปรากฏมาก่อน ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 บรรยายคุณสมบัติที่ผิวเผิน

ขั้นที่ 2 บรรยายความสัมพันธ์ของคุณสมบัติที่ผิวเผิน

ขั้นที่ 3 บรรยายคุณสมบัติที่ลึกซึ้ง

ขั้นที่ 4 บรรยายความสัมพันธ์ของคุณสมบัติที่ลึกซึ้ง

ขั้นที่ 5 บรรยายความสัมพันธ์ของคุณสมบัติที่ผิวเผินที่ผูกโยงกับคุณสมบัติที่ลึกซึ้ง

ขั้นที่ 6 ศึกษานัยสำคัญด้วยวลีสั้นๆเพียงวลีเดียว แล้วจึงขยายความวลีนั้นให้ลึกซึ้งขึ้นอาจจะเป็นการกล่าวเชิงอุปมาอุปไมยหรือการเปรียบเทียบ เป็นขั้นตอนแรกที่เปิดให้ข้อมูลจากภายนอกผลงานมีส่วนเข้ามาเชื่อมโยงด้วย

ขั้นที่ 7 เปรียบเทียบความหมายเดิมในผลงานกับความหมายที่ได้รับเพิ่มเติมในภายหลัง

ขั้นที่ 8 ตัดสินนัยสำคัญต่างๆในผลงานศิลปะนั้น เป็นการตัดสินคุณค่าของประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับ ผลของขั้นนี้จะพิจารณาว่าผลงานศิลปะนั้นสามารถบรรลุถึง “ความดีงาม” หรือคุณค่าเช่นไร

2. ทฤษฎีการเรียนรู้การสอนศิลปะวิจารณ์

2.1 ทฤษฎีศิลปะวิเคราะห์(Critical Theory) ของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน(Edmund Burke Feldman) 1972 เป็นทฤษฎีที่มุ่งสร้างหลักการในการตีความ และประเมินผลงานทางศิลปะ มีจุดมุ่งหมายหลักของทฤษฎีคือ ความเข้าใจและความชื่นชมในศิลปะ เฟลด์แมนแบ่งขั้นตอนในการวิเคราะห์ศิลปะเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การบรรยาย (Description) เป็นขั้นที่ผู้วิจารณ์ผลงานศิลปะจะสำรวจดูส่วนประกอบทางทัศนต่างๆ ที่ปรากฏแก่สายตาในทันทีทันใด หลังจากนั้นจึงพิจารณาถึงกลวิธีที่ผู้วิจารณ์คิดว่าเป็นกลวิธีในการทำงานชิ้นนั้นๆของศิลปิน

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์โครงสร้าง (Formal analysis) ผู้วิจารณ์จะสำรวจถึงคุณภาพขององค์ประกอบศิลปะซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการตีความต่อไป

ขั้นที่ 3 การตีความ (Interpretation) ผู้วิเคราะห์จะพูดถึงความหมายของผลงานศิลปะที่มีต่อตน หาข้อสันนิษฐานมาสนับสนุนความคิดหรือหลักการ ซึ่งสามารถยืนยันว่าทำไมผลงานชิ้นนั้นจึงทำให้ผู้วิจารณ์คิดเห็นเช่นนั้น

ขั้นที่ 4 การประเมินผลหรือตัดสิน (Evaluation or Judgement) เป็นขั้นที่ต้องมีการสืบสวนตรวจสอบถึงเจตนาและผลที่เกิดของผลงานชิ้นนั้น โดยเปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นที่คล้ายคลึงกันพิจารณาว่ามันเหมือนหรือต่างกับงานชิ้นอื่นในยุคสมัยเดียวกันเช่นไร ซึ่งต้องมีเหตุผลและใช้หลักเกณฑ์อย่างมีคุณธรรม เป็นการวิเคราะห์แบบไร้มารยาหรือการวิเคราะห์จากความคิดเห็นของผู้วิจารณ์อย่างจริงจัง

2.2 ทฤษฎีกระบวนการรับรู้ – ประเมินผล(Perceptual Evaluative Process) ของ ยีน มิทเลอร์(Gene A. Mittler) 1983 ทฤษฎีนี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 ครูใช้วิธีให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ หากคุณสมบัติที่ชี้แนะการเห็น (cue search operation) เป็นการค้นหาความคิดเห็นจากการได้เห็นหรือรับรู้สิ่งหลายๆสิ่ง ภาพหลายๆภาพ วิธีการหลายๆวิธีฯ ที่จะแนะหรือบอกไปถึงสิ่งที่ตนค้นหาอยู่

ขั้นที่ 2 ครูช่วยแนะให้นักเรียนเกิดความคิด สังเกตเกี่ยวกับสิ่งที่ตนรับรู้ หลากชนิดขึ้น ควรแนะให้เห็นถึงความแตกต่างในด้านรูปลักษณะ คุณค่า ฯลฯ เพื่อให้นักเรียนได้ เข้าใจถึงความหลากหลาย เป็นการนำผู้เรียนเข้าสู่การจัดระบบความคิดให้แคบเข้า เข้าใจถึง หมวดหมู่ใหญ่ๆของผลงานศิลปะและให้เห็นถึงความแตกต่างของรูปลักษณะหรือคุณค่าที่แตกต่าง กันด้วย

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่นักเรียนเริ่มมีความรู้สึกซึ่งและกว้างขึ้น หันกลับไป พิจารณางานศิลปะชิ้นที่ตนศึกษาสำรวจอยู่ พยายามหาหลักฐานมาอ้างอิงสนับสนุนความคิดของ ตนจากประวัติศาสตร์ศิลปะด้วยความยินยอมและสมัครใจใคร่รู้ สามารถรวบรวมหรือสร้างสูตรใน การตัดสินผลงานชิ้นนั้นๆและสามารถหาความสามารถที่จะโต้แย้งหรือสนับสนุนความคิดของ ตน โดยอ้างอิงด้วยความรู้และความเข้าใจที่ได้รับจากการผ่านประสบการณ์ในการหาคุณสมบัติที่ ชี้แนะการเห็น นำไปสู่ความใคร่รู้และเสาะแสวงหาความรู้เพื่อช่วยยืนยันความคิดเห็นของตนเอง โดยสมัครใจ

3. ทฤษฎีระบบการเรียนการสอน (หลักสูตร)สุนทรียศึกษา

3.1 ทฤษฎีสุนทรียศึกษา (Aesthetic Education) ของแฮรี โบรดี้(Harry Broudy) 1972 เป็นระบบการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่สามารถปรับใช้กับศิลปะทุกหมวด มีหัวใจ ของทฤษฎีคือ การรับรู้อย่างมีศิลปะ(Aesthetic perception) ซึ่งเกี่ยวข้องกับรับรู้สองทางคือ ความรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรีย์(Aesthetic apprehension) และการวิเคราะห์ต่างๆ(Analysis into parts) อันจะก่อให้เกิดความรักอย่างรู้แจ้ง(Enlightened cherishing) คือการเห็นคุณค่าของสุนทรียวัตถุ (aesthetic objects) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 ผู้ชำนาญพิจารณาถึงมาตรฐานของศิลปะ แบ่งออกเป็นศิลปะที่เป็นศิลปะแท้(serious art) ได้แก่ศิลปะในระบบ(classic)และศิลปะนอกระบบ(avant-garde)และ ศิลปะมวลชนนิยม(popular art)

ขั้นที่ 2 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกสื่อการสอนตามมาตรฐาน 4 ด้าน คือ สื่อที่มีคุณสมบัติด้านส่วนประกอบารรับรู้(Sensory properties) ด้านโครงสร้าง (Formal properties) ด้านความรู้สึก (Expressive properties) และด้านเทคนิค (Technical properties)

ขั้นที่ 3 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกตัวอย่างสุนทรีย์วัตถุ (Aesthetic exemplars) เพื่อใช้ในการเรียนการสอนวัตถุที่เลือกมี 5 ประเภทคือ ผลงานที่มีคุณสมบัติ ด้านส่วนประกอบการรับรู้ ด้านโครงสร้าง ด้านความรู้สึก ด้านเทคนิค และด้านสุนทรีย์

ขั้นที่ 4 ครูเป็นผู้นำบทเรียนในประสบการณ์การแสดงผลงานด้าน ศิลปะปฏิบัติ (จากวัสดุต่างๆ) ด้านสุนทรีย์ และด้านศิลปวิจารณ์ ซึ่งจะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิด ความซาบซึ้งในศิลปะเนื่องมาจากสองสาเหตุคือ ความกระจำจั่งและการศึกษาที่เข้มข้น

ขั้นที่ 5 ผู้เรียนจะสามารถที่จะรับรู้เช่นนักประวัติศาสตร์ด้านศิลปะ นักวิจารณ์ด้านศิลปะ และผู้รักความงาม

ขั้นที่ 6 ผู้เรียนจะบังเกิด ความรักอย่างรู้แจ้ง (Enlightened cherishing) ซึ่งเป็นความรักเห็นคุณค่าในศิลปวัตถุที่มีรากฐานมาจากความรู้และได้วิเคราะห์โดยถ่องแท้แล้ว

3.2 ทฤษฎีการสอนความซาบซึ้งทางศิลปะ (Theory of Teaching Art Appreciation) ของพาร์ โยฮันเซน (Per O. Johansen) 1978 เป็นทฤษฎีหลักสูตรมี 3 กระบวนการคือ

ขั้นที่ 1 กระบวนการ ก. ขั้นเตรียมการสอน (Preparatory teaching) เป็นการเตรียมผู้เรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับศิลปะก่อนฝึกประสบการณ์

ขั้นที่ 2 กระบวนการ ข. ฝึกหรือนำผู้เรียนสู่ประสบการณ์เรียนรู้ในลักษณะที่เรียกว่า การพิจารณาจากภายใน (bracketing) คือการที่ผู้เรียนพิจารณาวิเคราะห์งานศิลปะด้วยสายตาและแสดงความคิดเห็นด้วยคำพูดจากความรู้สึกส่วนตัวในลักษณะไร้มายาโดยไม่คำนึงถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นหรือความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นขั้นตอนฝึกให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นส่วนตัวอย่างจริงจัง มีการสอน 3 ขั้นตอนคือ การบรรยายคุณภาพโดยรวม (Description of pervasive quality) การตีความของส่วนต่างๆ (Interpretation of parts) การประเมินคุณค่าทางสุนทรีย์ภาพ (Evaluation of aesthetic worth)

ขั้นที่ 3 กระบวนการ ค. การสอนประสบการณ์ขั้นบรรลุผลด้านความซาบซึ้งในศิลปะ (Achievement in experience) เป็นขั้นรวบรวมประสบการณ์หรือความรู้เกี่ยวกับศิลปะที่ผู้เรียนได้รับผสมผสานกันกับความคิดเห็นส่วนตัวกระทำการแจกแจงบรรยายถึงส่วนประกอบต่างๆ ในผลงานศิลปะที่นำมาฝึกในลักษณะพิจารณาโดยรวมอย่างครอบคลุม ทำให้

ผู้เรียนรู้คุณค่าของผลงานศิลปะเกิดความศรัทธาหรือชื่นชมและยอมรับผู้จัดทำตัวเองคือเกิดค่านิยมในผลงานศิลปะนั้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นการพัฒนาทั้งในด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย การรับรู้ สุนทรียภาพและความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยมีทั้งรูปแบบ เนื้อหา การใช้วิธีการสอนและสื่อการสอนที่มีความหลากหลายทั้งการสอนภาคทฤษฎี และการสอนภาคปฏิบัติ มีการบูรณาการระหว่างสุนทรียภาพ และการวิจารณ์ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ การบรรยาย (Description) การวิเคราะห์ (Analysis) การตีความ (Interpretation) การประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ (Evaluation) อันจะก่อให้เกิดทั้งความรู้ ความซาบซึ้งในงานศิลปะในที่สุด สามารถแสดงออกได้อย่างมีอิสระและเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วุฒิ วัฒนสิน (2541) ได้อธิบายถึงการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

หลักสูตรศิลปะศึกษาของไทยที่เป็นรูปธรรมเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2438 การเรียนการสอนศิลปะศึกษาในประเทศไทยนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ยุคคือ

1. การเรียนการสอนศิลปะศึกษายุคสารัตถะนิยม (Essentialism) 2438 – 2475

แนวการสอนแบบสารัตถะนิยมมีหลักการของทฤษฎีการเรียนรู้จะเกิดขึ้นต้องเป็นผลจากการทำงานหนัก ต้องรู้จักการนำไปใช้และต้องอาศัยวินัย การจัดการศึกษาเป็นเพื่อการดำรงชีวิตในอนาคตโดยครูเป็นหน้าที่ครูจะต้องอบรมเคี่ยวเข็ญและเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) ถือว่ามนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันและการศึกษาเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี เนื้อหาวิชาที่เด็กเรียนจะต้องเป็นสัจธรรมของโลก และการถ่ายทอดมรดกทางสังคม วิธีการสอนยึดหลักการอบรมจิตใจ มีระเบียบวินัยอันดีงาม ห้องเรียนสำหรับทฤษฎีนี้เหมือนห้องปาฐกถา สรุปการจัดการเรียนการสอนในแนวสารัตถะนิยมได้ว่า เน้นครูเป็นศูนย์กลาง เน้นการเลียนแบบ เน้นการใช้ความจำ เน้นฝีมือและทักษะการช่างและเน้นการรับใช้ศาสนา

2. การเรียนการสอนศิลปะศึกษายุคประสบการณ์นิยม (Experimentalism) 2475 – 2503

แนวการสอนแบบประสบการณ์นิยมหรือลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) จะไม่กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาให้แน่นอนเพราะจุดมุ่งหมายใหญ่และสำคัญคือปล่อยให้เด็กได้พัฒนาตนเอง ไม่เน้นความเก่งทางด้านวิชาการอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องการลงมือกระทำจริงให้เกิดความเข้าใจ มีครูเป็นผู้วางแผนและแนะนำให้นักเรียนได้พบประสบการณ์ของชีวิตจริงให้เข้าใจและรู้จักการแก้ปัญหาโดยเน้นเรื่องการพัฒนาตนเองและการเป็นผู้แสวงหาความรู้และศึกษาด้วยตัวเอง

ของนักเรียน ไม่คำนึงถึงเรื่องการจัดชั้นเป็นสำคัญซึ่งขึ้นกับความเหมาะสม สรุปได้ว่าการเรียนการสอนแนวประสบการณ์นิยม เน้นประสบการณ์ตรง เน้นการแสดงออกอย่างเสรี เน้นเทคนิควิธีการ และเน้นความสำคัญของท้องถิ่น เป็นยุคที่การเรียนการสอนศิลปศึกษาเข้าสู่ระบบที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้น มีจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เริ่มให้ความสำคัญต่อจิตใจของผู้เรียนมากขึ้น และมากกว่าความสำเร็จในผลงาน เปิดโอกาสให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรงในการลงมือทำงานและสามารถแสดงออกได้อย่างเสรีโดยใช้เทคนิควิธีการที่ทันสมัยยิ่งขึ้น สนับสนุนให้มีการทำงานกลุ่ม ส่งเสริมให้มีการวิจารณ์ศิลปะเพื่อฝึกการแสดงออกและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการรู้จักนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์

3. การเรียนการสอนศิลปศึกษายุคพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) 2503 – 2521

แนวการสอนแบบศิลปศึกษายุคพิพัฒนาการนิยมนี้เชื่อว่ามนุษย์จะพัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การศึกษาคือชีวิตจึงไม่ควรมียุคสมัยที่แต่ควรมีความแปรสภาพไปตามความเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ควรคำนึงถึงความต้องการของเด็กเป็นจุดศูนย์กลาง (Child Center) และดำเนินการสอนตามหลักของการเรียนรู้ที่เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมและการดำรงชีวิตของคนเราทำให้เกิดปัญหา คนเราจะทำการแก้ปัญหา ก็จะเกิดการเรียนรู้ ถือว่าครูเป็นผู้ให้คำแนะนำและมีหน้าที่จัดประสบการณ์ที่ดีและเหมาะสมให้เด็ก ครูเป็นผู้รอบรู้และมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางในวิชาที่สอน มีบุคลิกดี มีความเห็นอกเห็นใจยอมรับในเรื่องความแตกต่างของเด็ก ผู้เรียนมีหน้าที่แสวงหาประสบการณ์ต่างๆด้วยตนเอง ถือว่าวิถีทางประชาธิปไตยช่วยปลูกฝังความคิดอย่างเสรีและบุคลิกภาพที่จำเป็นสำหรับการเจริญออกงามให้มีการทำงานร่วมมือกันทำงาน เพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ การจัดทำหลักสูตรจะจัดทำเป็นโครงการต่างๆในรูปของปัญหารวมวิชาที่แยกสอนออกเข้าเป็นกลุ่มเพื่อให้เด็กมองเห็นความสัมพันธ์และเกิดความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง ใช้วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) โดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ ครูเป็นผู้ชี้แนะให้ผู้เรียนหาสาเหตุ กิจกรรมที่ใช้สอน อาจใช้วิธี ปาฐกถา สาธิต อภิปราย ค้นคว้า รายงาน รวมทั้งการไปศึกษานอกสถานที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และได้รับประสบการณ์จริงด้วยตนเอง สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบพิพัฒนาการ ยึดถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เน้นเรื่องความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เน้นคุณค่าที่แท้จริงของศิลปศึกษาที่ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาคำนึงถึงกระบวนการ (Process) ในการสร้างสรรค์มากกว่าผลงานที่สำเร็จ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยมุ่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนในทุกๆด้านอันได้แก่ความเจริญออกงามทางด้านร่างกาย (Physical Growth) ความเจริญออกงามทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) ความเจริญออก

งามทางด้านสังคม(Social Growth) ความเจริญงอกงามทางด้านอารมณ์(Emotional Growth) ความเจริญงอกงามทางการรับรู้(Perceptual Growth) ความเจริญงอกงามทางด้านสุนทรียศาสตร์(Aesthetic Growth) สรุปได้ว่าการเรียนการสอนแนวพัฒนาการจึงเน้นการจัดกิจกรรมการแสดงออกอย่างเสรี ที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก จินตนาการ ความคิด สร้างสรรค์ และคุณค่าที่แท้จริงของศิลปศึกษา

4. การเรียนการสอนศิลปศึกษายุคศิลปศึกษาเฟื่องฟู 2521 – ปัจจุบัน

การจัดการเรียนการสอนโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาอย่างเป็นทางการเป็นระบบระเบียบในระดับอุดมศึกษาได้เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2511 จนในปี พ.ศ.2516 เริ่มเกิดผลผลิตของแนวคิดแบบพัฒนาการนิยมเขาไปมีบทบาทในการสอนศิลปศึกษาในทุกๆระดับการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูศิลปะเริ่มมีการมองเห็นความชัดเจนของคุณค่าทางศิลปศึกษาที่จะทำให้ผู้เรียนมีความเป็นมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม เริ่มให้ความสำคัญต่อกระบวนการสร้างสรรค์(Process) มากกว่าผลผลิตที่ออกมา(Product) ครูเห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล(Individual Different) เห็นคุณค่าในการแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression) เห็นว่าศิลปศึกษาเป็นแค่เครื่องมือในการแสดงออกถึงความคิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ประสบการณ์ของเด็กผ่านทางผลงานศิลปะ ความสุขของเด็กที่ได้รับจากการแสดงออกเป็นสิ่งที่ยิ่งปรารถนาสูงสุด สรุปได้ว่าการเรียนการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบัน เน้นคุณค่าทางจิตใจ(Spiritual Values) เน้นคุณค่าทางร่างกาย(Physical Values) เน้นคุณค่าทางอารมณ์ (Emotional Values) เน้นคุณค่าทางสังคม(Social Values) เน้นคุณค่าทางด้านบุคลิกภาพ (Characteristic Values) เน้นคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์(Aesthetic Values)

วิธีสอนศิลปศึกษา (วุฒิ วัฒนสิน, 2541)สรุปได้ดังนี้

1. วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture) เป็นการสอนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะการทำงานเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตามโดยการสอนวิธีนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้จากครูเป็นผู้ชี้แนะทั้งสิ้น

2. วิธีสอนโดยให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยตนเอง(Self Expression หรือ Free Expression) ครูเป็นผู้เสนอแนะ กระตุ้นเร้าให้กำลังใจ ให้เด็กได้แสดงออกตามความถนัด และความชอบของตนเอง เป็นวิธีการสอนที่เป็นไปตามธรรมชาติ สนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3. วิธีสอนแบบสาธิต(Demonstration) ครูเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรม โดยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และแสดงออกบนพื้นฐานบุคลิกส่วนตัว และให้นักเรียนรู้จักคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ไม่สนับสนุนการลอกเลียนแบบ ดังนั้น การสอนแบบสาธิตในวิชาศิลปศึกษาครู

จึงควรสาธิตในหลายวิธีการ เพื่อให้นักเรียนได้มีประสบการณ์กว้างและมีทางเลือกหลายทาง ไม่ปักใจอยู่เฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่ง

4. วิธีสอนแบ่งกลุ่มอภิปราย(Discussion) โดยครูแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเพื่อให้แต่ละกลุ่มไปค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ตามหัวข้อปัญหาที่ครูตั้งขึ้น แล้วให้แต่ละกลุ่มนำผลการค้นคว้ามารายงานเพื่อหาข้อสรุป วิธีการสอนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง เหมาะสำหรับการสอนในส่วนที่เป็นทฤษฎีและความรู้ทางศิลปะ

5. วิธีสอนแบบวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ(Critique) วิธีการสอนแบบนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ หลักการทางศิลปะไปใช้ในการวิเคราะห์ผลงานของตนเองและผู้อื่นได้และครูต้องสอนหลักเกณฑ์การวิจารณ์ที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนต่อการปฏิบัติจริง

6. วิธีการสอนแบบปฏิบัติ(Practicum) โดยครูศิลปะจะให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในการใช้อุปกรณ์ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ได้พบกับปัญหาอุปสรรค และวิธีการแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบนี้ เป็นวิธีการที่ครูศิลปะนิยมใช้ในการสอนศิลปะศึกษาจนถือได้ว่าเป็นหัวใจของการสอนศิลปะศึกษา ซึ่งเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

7. วิธีการสอนแบบเอกัตศึกษา(Individual Study) โดยครูศิลปะจะกำหนดให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่นักเรียนสนใจ เมื่อศึกษาแล้วให้กลับมารายงานต่อครูเป็นครั้งคราวและมีรายงานเขียนเป็นฉบับสมบูรณ์เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษา

8. วิธีการสอนแบบบูรณาการ(Integrate Study) หมายถึง การสอนโดยเอาความรู้หลายๆเรื่องมาสัมพันธ์กันหรือการสอนเพื่อให้มีการสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงที่อยู่รอบๆตัวผู้เรียนนั้นให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง ช่วยให้การสอนศิลปะมีคุณค่ามากขึ้น ช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะทางศิลปะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดและสามารถปลูกฝังค่านิยมได้อีกด้วย ทำให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการความรู้ให้เป็นเอกภาพได้

9. วิธีการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน(Computer Assisted Instruction) หรือ CAI

10. วิธีการสอนโดยพาไปศึกษานอกสถานที่(Field Trip) เป็นวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายและสนใจตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่เป็นอย่างมาก

การสอนศิลปะศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (วุฒิ วัฒนสิน, 2541) กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแผนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาไว้ดังนี้

1. จัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเน้นการส่งเสริมในด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และสำนึกถึงความรับผิดชอบต่อในสิ่งแวดล้อม
2. จัดประสบการณ์เตรียมความพร้อม โดยสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และจัดกระบวนการศึกษาให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบและเน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และสร้างความรู้ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต
3. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย ทั้งรูปแบบและเนื้อหา โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมในแต่ละกระบวนการเรียนการสอน

ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

1. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจค้นพบความรู้ด้วยตนเอง
2. เป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด
3. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ได้เรียนรู้จากกันและกันโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันมากที่สุด
4. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้กระบวนการ(Process) ควบคู่ไปกับผลงาน(Product)
5. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

วิธีการสอนศิลปะที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง(วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

การสอนศิลปะที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีหลายวิธีซึ่งครูศิลปะต้องเป็นผู้เลือกวิธีการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามต้องการได้แก่

1. การสอนแบบทดลอง(Laboratory Method) คือ วิธีการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จนเกิดความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานเป็นของตนเองได้ การทดลองสามารถทำได้คนเดียวหรือทดลองเป็นกลุ่มก็ได้
2. การสอนแบบโครงการ(Project Method) คือวิธีการสอนศิลปะที่ครูศิลปะมอบหมายให้นักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนได้เขียนโครงการ และให้นักเรียนดำเนินงานตามโครงการที่วางไว้ให้สำเร็จโดยครูศิลปะจะคอยให้ความสะดวกและช่วยเหลือในสิ่งที่จำเป็น
3. การสอนแบบศูนย์กลางการเรียน(Learning Center Method) คือ วิธีการสอนศิลปะที่จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้

ด้วยตนเองจากโปรแกรมการสอนที่จัดไว้ให้เป็นศูนย์เมื่อนักเรียนรู้ครบทุกศูนย์แล้วก็เปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปราย ชักถามและร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้

4. การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม(Group Process Method) คือ วิธีการสอนศิลปะที่ครูจะมอบหมายให้นักเรียนทำเป็นกลุ่มช่วยกันศึกษาค้นคว้า และกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาและปฏิบัติจริงๆหลังจากนั้นให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและร่วมกันประเมินผลโดยการวิจารณ์

5. การสอนแบบสืบสวนสอบสวน(Inquiry Method) คือ วิธีการสอนศิลปะที่ครูเป็นผู้ตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดแนวความคิด ค้นคว้าเพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะตอบปัญหานั้นๆและสามารถนำความคิดและแนวทางแก้ปัญหาไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับการสอนรายวิชาที่หนักไปทางเนื้อหาสาระ

ลักษณะการสอนศิลปะ แบ่งออกได้เป็น 2 ประการคือ(วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

1. การสอนภาคทฤษฎี ซึ่งอาจจะต้องใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย การวิเคราะห์ วิจารณ์หรือการอภิปราย เช่น การสอนทฤษฎีในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะวิจักษณ์ ศิลปนิยม หรือสุนทรียศาสตร์ ฯลฯ

2. การสอนภาคปฏิบัติ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการสอนโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เช่น การสอนศิลปะปฏิบัติ วิชาการวาดเส้น การออกแบบ ภาพพิมพ์ ประติมากรรม ฯลฯ

จะพบว่าในการสอนศิลปะนั้นมีหลายลักษณะจึงสมควรที่จะต้องใช้วิธีการสอนหลายๆวิธีโดยไม่จำกัด และสมควรมีสื่อการสอนที่เร้าความสนใจและหลากหลาย

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2540) ได้อธิบายว่ากิจกรรมการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. กิจกรรมในหลักสูตร (Curricular Activities) หมายถึงกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนนั้นๆ

2. กิจกรรมเสริมหลักสูตร (Co-curricular Activities) หมายถึง การกระทำเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จัดขึ้นนอกเวลาเรียนตามปกติของชั้นเรียน เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในการเรียนตามหลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. กิจกรรมนอกหลักสูตร(Extra-Curricular Activities) หมายถึง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้จากการเรียนรู้เอง ซึ่งไม่มีในห้องเรียนหรือในหลักสูตร

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนคือ การปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้การเรียนของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

ธำรง บัวศรี (2532) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ประสบการณ์ตรง หมายถึง ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับโดยตรงจากการสัมผัสกับวัตถุสิ่งของหรือสิ่งที่ใช้เป็นตัวแทน ซึ่งมีได้หมายเพียงการสัมผัสเท่านั้นแต่ยังรวมถึงความรู้สึกนึกคิดด้วย กิจกรรมที่ถือว่าเป็นประสบการณ์ตรง ได้แก่ การเขียนรายงาน การทดลอง การแสดงละคร การเขียนภาพ การระบายสี
2. ประสบการณ์รอง หมายถึง ประสบการณ์ที่ผู้เรียนไม่ได้สัมผัสโดยตรง แต่เกิดจากการบอกเล่าของผู้อื่นหรือเกิดจากการอ่านหนังสือและเอกสารต่างๆ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนบางอย่างไม่สามารถจัดของจริงให้สัมผัสได้

สรุปวิธีการสอน เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีการสอนมีหลายวิธี แต่ละวิธีมีลักษณะความมุ่งหมาย ขั้นตอนการสอน ข้อดี ข้อจำกัด และวิธีการนำไปใช้แตกต่างกัน ผู้สอนควรเลือกใช้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน เนื้อหา ความสามารถ ความสนใจตามวัยของผู้เรียน เวลาและสถานที่ (ธัชชัย ยอดพิชัย, 2543:29)

สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา (Instructional Media) (วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

ในการเรียนการสอนจะเห็นว่าขั้นของการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อความรู้ความเข้าใจนั้นจะมีมากขึ้นตามลำดับจากสิ่งที่เป็นนามธรรมสู่ความเป็นรูปธรรมซึ่งเป็นไปตามหลักการ “กรวยประสบการณ์”(Cone of Experience) ของเอ็ดการ์ เดลีย์(Edgar Dale:1957 :อ้างใน วุฒิ:2541) ที่ได้สมมติให้ประสบการณ์แต่ละชนิดบรรจุลงในกรวยโดยจัดให้ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดอยู่พื้นฐานกรวยซึ่งมีพื้นที่มากที่สุด และที่หลายซึ่งมีพื้นที่น้อยที่สุด จัดเป็นประสบการณ์ที่เป็นนามธรรมมากที่สุด อันประกอบด้วย

1. วจนสัญลักษณ์(Verbal Symbol) คือ สัญลักษณ์ที่เป็นคำพูด ตัวหนังสือ เช่น การอ่านหนังสือ หรือฟังคำอธิบาย บรรยาย

2. ทัศนสัญลักษณ์(Visual Symbol) คือ สัญลักษณ์ที่เป็นการดู การอ่าน เช่นการดู แผนภูมิ แผนที่ รูปภาพ สไลด์ ฯลฯ
3. เครื่องเสียง(Audio) คือ การให้ความรู้ด้วยเครื่องเสียง เช่น วิทยุ เทปบันทึกเสียง ฯลฯ
4. ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และวีดิทัศน์(Movie, Television and Video) คือ การให้ความรู้ด้วยอุปกรณ์ที่มีการเคลื่อนไหวและมีเสียงประกอบด้วย
5. การจัดนิทรรศการ(Exhibition, Display) คือการให้ความรู้โดยการจัดแสดงผลงานหรือกิจกรรมให้ผู้สนใจ
6. การศึกษานอกสถานที่(Field Trips) คือ การศึกษานหาความรู้ โดยให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงต่อสิ่งที่กำลังศึกษาค้นคว้า ซึ่งอยู่นอกห้องเรียน
7. การสาธิตหรือทดลอง(Demonstration, Experiment) คือการให้การศึกษาโดยการปฏิบัติให้ดูเป็นขั้นตอนหรือการให้โอกาสศึกษาโดยการทดลองทำดู
8. นาฏกรรมและการแสดง(Drama & Performance) คือ การให้ความรู้ความเข้าใจต่อผู้เรียนโดยให้ประสบการณ์ในการเห็นการแสดง โดยอาจเป็นการแสดงบนเวทีหรืออาจเป็นการแสดงแบบบทบาทสมมติ
9. ประสบการณ์จำลอง(Contrived Experience) คือ การให้ความรู้ความเข้าใจต่อนักเรียนโดยการให้ประสบการณ์จำลอง เช่นการให้ดูจากหุ่นจำลอง
10. ประสบการณ์จริง(Direct Experience) คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจต่อนักเรียนโดยการจัดประสบการณ์จริง ได้สัมผัสกับของจริง สิ่งที่ได้เห็นได้สัมผัส และปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นสื่อการสอนที่ดีที่สุด

บารุง กลัดเจริญ (2527) ได้อธิบายว่า สื่อการสอนหรือโสตทัศนวัสดุ คือ วัตถุ สิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ ภาพ ตลอดจน สถาบัน สถานที่ และกิจกรรมต่างๆที่ครูใช้ประกอบการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลที่ดีที่สุด หรือ ของทุกสิ่งทุกอย่างตลอดจนเทคนิคต่างๆที่ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดความรู้ ข้อเท็จจริง ทักษะ เจตคติ และความซาบซึ้งเห็นคุณค่าให้แก่ผู้เรียนนั่นเอง

สื่อการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 4 ประเภทตามลักษณะที่ใช้ (กิดานันท์ มลิทอง, 2543: 112-120) ดังนี้

1. สื่อการสอนประเภทไม่ใช้เครื่องฉาย อาทิ สิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือ ตำราเรียน คู่มือ หรือของจริง ของตัวอย่าง ภาพถ่าย ภาพโปสเตอร์ และการศึกษานอกสถานที่

2. สื่อการสอนประเภทใช้เครื่องฉาย แบ่งเป็นประเภทเสนองภาพนิ่ง เช่น แผ่นโปร่งใส สไลด์ เครื่องฉายภาพทึบแสง และประเภทเสนองภาพเคลื่อนไหว เช่น ภาพยนตร์ วีดิทัศน์
3. สื่อการสอนประเภทเครื่องเสียง เช่น วิทยุ เทปบันทึกเสียง แผ่นซีดี
4. สื่อเชิงโต้ตอบ แบ่งเป็น ด้านวัสดุ/อุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ บทเรียนการใช้คอมพิวเตอร์(CAI) ซีดี-รอม แผ่นวีดิทัศน์(Laserdisc) และด้านเทคนิควิธีการเช่น สื่อหลายมิติ อินเทอร์เน็ต โปรแกรมนิยอิเล็กทรอนิกส์ การสอนบนเว็บ(Web-Base Instruction)

Bates (2000 อ้างถึงใน ธัชชัย ยอดพิชัย, 2543) ได้กล่าวว่าสื่อการเรียนการสอนศิลปะที่ดีจะต้องมีความสอดคล้องกับบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน วัตถุประสงค์การสอน ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. ผลงานศิลปะจริง การใช้สื่องานศิลปะจริงก็เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมจริง และอาจใช้สอนควบคู่ไปกับการบรรยาย การนำผลงานศิลปะจริงมาสอนนั้นเหมาะสมกับการที่ผู้เรียนได้รู้จักกับพื้นผิววัสดุเช่น งานประติมากรรม เครื่องปั้นดินเผา เพื่อเพิ่มประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนเชื่อมโยงจากห้องเรียนไปสู่ศิลปะที่อยู่นอกห้องเรียน
2. ภาพจำลองงานศิลปะ มีลักษณะเป็นผลงานตัวอย่าง เช่น ภาพโปสเตอร์ ภาพโปสการ์ด ภาพจำลองงานศิลปะผู้เรียนสามารถพิจารณาได้อย่างใกล้ชิด ในการสอนผู้สอนสามารถนำภาพต่างๆมาเปรียบเทียบให้ผู้เรียนเห็นได้ ทั้งนี้ผู้สอนอาจจะตั้งคำถามช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาผลงานมาตอบข้อคำถามดังกล่าว
3. สไลด์และเครื่องฉายภาพ โดยทั่วไปผู้สอนอาจหาซื้อ สไลด์ผลงานศิลปะที่มีขายอยู่ทั่วไปได้หรือผู้สอนจะผลิตด้วยตนเอง ไม่ว่าจะซื้อหรือผู้สอนผลิตด้วยตนเองสื่อดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักสูตร บทเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานศิลปะด้วย ผู้สอนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ลำดับของสื่อด้วย
4. หนังสือและวารสาร เป็นทรัพยากรที่ให้ทั้งแนวคิดในการทำงานศิลปะรวมถึงให้ข้อมูลที่ เป็นเนื้อหาสาระด้วย ผู้สอนอาจเสนอแนะให้ผู้เรียนอ่านหนังสือและวารสารทางด้านศิลปะ และนำมาพิจารณางานศิลปะในประเด็นต่างๆกับผู้สอน
5. สื่อการสอนแบบสำเร็จรูป สื่อการสอนนั้นมักพบในรูปของสื่อที่จำหน่ายตามศูนย์การศึกษาต่างๆ ซึ่งในสื่อ 1 ชุดอาจประกอบด้วย ภาพโปสเตอร์ วีดิทัศน์ สไลด์ และเกมเกี่ยวกับศิลปะ สื่อที่จำหน่ายโดยสวนใหญ่จะเป็นด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ หรือสื่อการสอนทางสุนทรียศาสตร์ สื่อประเภทนี้จะเน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แต่สื่อประเภทนี้อาจมีเนื้อหาหรือกิจกรรมไม่สอดคล้องกับบทเรียนหรือผู้เรียนบางกลุ่ม ผู้สอนอาจจะสร้างชุดการสอนขึ้นมาหรือ

ดัดแปลงจากสื่อที่มีอยู่ โดยเพิ่มหรือลดข้อความ กิจกรรม ให้เหมาะสมกับบทเรียนที่สอนโดยต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายเป็นสำคัญ

ดังนั้นการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนศิลปะที่ดีจะต้องมีความหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการมองเห็นและพิจารณางานศิลปะต่างๆไม่ว่าจะเตรียมใช้สื่อชนิดใดหรือจะใช้สื่อต่างๆร่วมกันก็ตาม ผู้สอนจะต้องพยายามใช้สื่อในห้องเรียนเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ความรู้และประสบการณ์จริงภายนอกห้องเรียน(ธัชชัย ยอดพิชัย, 2543:31)

การวัดผลและประเมินผล

การดำเนินกิจกรรมใดๆก็ตามจำเป็นต้องมีการตรวจสอบผลของการดำเนินการว่าเป็นอย่างไร บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีข้อควรปรับปรุงแก้ไข หรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องดำเนินการตรวจสอบ ผลการจัดการเรียนการสอนว่าให้ผลอย่างไร สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่ เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการตรวจสอบก็คือ การวัดผลและประเมินผล ในการวัดผลการศึกษานั้นมีคำสำคัญอยู่ 3 คำ คือ การทดสอบ (Testing) การวัดผล (Measurement) และการประเมินผล (Evaluation) (วิเชียร เกตุสิงห์, 2520)

1. การทดสอบ (Testing) หมายถึง ขบวนการวัดอย่างหนึ่ง อันจะได้มาซึ่งจำนวนหรือปริมาณ ขบวนการนี้หมายถึง การใช้เครื่องมือชนิดหนึ่งไปเร็ว แล้วทำให้เกิดการตอบสนอง การนำเครื่องมือไปใช้นั้นต้องมีปฏิริยาโต้ตอบออกมา จึงจะถือว่าเป็นการทดสอบและเรียกเครื่องมือ นั้นว่าแบบทดสอบ

2. การวัดผล (Measurement) หมายถึง ขบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่ง ตัวเลข จำนวน หรือ ปริมาณ ซึ่งจำนวนหรือปริมาณนั้นมีความหมายแทนพฤติกรรมอย่างหนึ่ง หรือแทนผลงานที่แต่ละคนแสดงปฏิริยาโต้ตอบออกมา การวัดผลมักจะเป็นผลที่ได้มาจากการทดสอบ

3. การประเมิน (Evaluation) หรือการประเมินค่า หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการทดสอบหรือการวัดผลมาประเมินค่าหรือตีราคาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องใช้ วิจารณ์ญาณของผู้ที่จะประเมินผลด้วย

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์(2539) ได้จำแนกวิธีการวัดผลการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การวัดโดยใช้การทดสอบ (Testing Technique) เป็นการวัดโดยมีแบบทดสอบ (Test) เป็นเครื่องมือในการวัดแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

1.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์(Achievement Test) เป็นข้อสอบที่มุ่งวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้ ความคิด และความสามารถ

1.2 แบบทดสอบวัดความถนัดและเชาว์ปัญญา (Aptitude and Intelligence Test)เป็นข้อสอบที่วัดความสามารถของผู้เรียนว่าจะเรียนได้มากน้อยแค่ไหน หรือมีความถนัดในทางใด

1.3 แบบทดสอบวัดบุคลิกภาพ (Personality Test) หรือวัดการปรับตัว (Adjustment Test) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดคุณลักษณะด้านความรู้สึก หรือจิตพิสัย และวัดบุคลิกภาพบุคคล

2. การวัดโดยไม่ใช้การทดสอบ(Non-testing Technique) ได้แก่ การวัดโดยวิธีเหล่านี้คือ

2.1 การสอบถาม (Questioning) มักใช้ถามข้อเท็จจริง (Fact) และความคิดเห็นต่างๆ

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการพูดคุย สนทนาหรือซักถามความคิดเห็นหรือความรู้สึกคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2.3 การสังเกต (Observation) เป็นการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าศึกษาพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เรียน

2.4 การวัดผลงาน (Product Evaluation) บางทีเรียกว่า "การตรวจผลงาน" เป็นการวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านรูปธรรมมากกว่านามธรรม

วิเชียร เกตุสิงห์(2520)ได้จำแนก รูปแบบของข้อสอบมี 3 รูปแบบ คือ ข้อสอบแบบปากเปล่า ข้อสอบแบบข้อเขียน และข้อสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งในการเลือกใช้แบบใดนั้นระหว่างข้อสอบแบบปรนัย กับปรนัย นั้นขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายในการสอบเป็นสำคัญคือ ถ้าต้องการให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ความสนใจ หรือความคิดริเริ่ม รวมทั้งความสามารถในการใช้ภาษา ก็น่าจะทดสอบด้วยข้อสอบแบบอัตนัย ถ้าต้องการวัดให้ครอบคลุมหลักสูตร ตรวจสอบง่าย และสามารถนำเอาข้อสอบที่ใช้แล้วไป ปรับปรุงใช้ได้อีก รวมทั้งสามารถนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์ เพื่อประเมินค่าได้ ก็น่าจะใช้ข้อสอบแบบปรนัย

พระราชบัญญัติการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542 ในมาตรา 7 ได้ระบุถึงในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งสำนึกที่ถูกต้องในการมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ในมาตรา 28 ได้ระบุถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายเฉพาะที่จะ พัฒนาวិชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการ

ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม ในมาตรา 29 ระบุว่าให้สถาบันการศึกษา ร่วมกับสังคมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับชุมชน ในมาตรา 57 ได้ระบุถึงการให้หน่วยงานการศึกษา ควรมีการระดม ทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความ ชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยก ย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา เห็นได้ว่าการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการอนุรักษ์งานศิลปะพื้นบ้านไทย วิชาศิลปะพื้นบ้านไทยจึงเป็นวิชาที่มีความสำคัญและมีความ สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปมากโดยสามารถสนองตอบต่อแนวทางในการปฏิรูปได้ชัดเจนใน ประเด็นของบทบาทของสถาบันการศึกษาต่อความเป็นไทย ต่อศิลปวัฒนธรรมไทย ต่อภูมิปัญญา ไทยและต่อชุมชน

วิชาศิลปะพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

จากการศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาจาก 4 สถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวง มหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่ในการผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาที่สำคัญของประเทศอย่างต่อเนื่อง อันได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมุ่งศึกษารายวิชาศิลปะพื้นบ้านไทยที่เปิดสอนในหลักสูตร ศิลปศึกษาจากทั้งสี่สถาบันพบว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษาในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) สาขาการสอนวิชาเฉพาะ วิชาเอกศิลปศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547) รายละเอียดของ หลักสูตรมีดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์

วัตถุประสงค์ในหลักสูตร

1. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ
2. เพื่อผลิตบัณฑิตที่เป็นผู้นำในการสร้างสรรค์การเรียนรู้แนวใหม่
3. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความเป็นครูและเป็นนักวิชาการที่พร้อมด้วยคุณธรรม

โครงสร้างหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 168 หน่วยกิต โดยมีโครงสร้างของหลักสูตร

ดังนี้

1.หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	34 หน่วยกิต
2.หมวดวิชาเฉพาะ	124 หน่วยกิต
วิชาครู	50 หน่วยกิต
วิชาเอกเดี่ยว	74 หน่วยกิต (วิชาบังคับ 52 วิชาเลือก 22)
วิชาเอกคู่ เอกละ	37 หน่วยกิต
3.หมวดวิชาเลือกเสรี	10 หน่วยกิต

วิชาศิลปะพื้นบ้าน (Thai Folk Art) เป็นรายวิชาเลือกในหลักสูตร ในรหัสวิชา 2709160 มีหน่วยกิตจำนวน 2(2-0-4) หน่วยกิต ที่ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านไทยในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ให้มีความรู้ความเข้าใจแนวคิด ประวัติความเป็นมา ลักษณะเฉพาะ คตินิยม ความเชื่อและการพัฒนารูปแบบของงานศิลปะพื้นบ้านตลอดจนคุณค่าและการดำรงรักษาศิลปะพื้นบ้านของไทย คุณค่าในด้านสังคมและวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจและรู้แนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปะพื้นบ้านในภาคต่างๆ คตินิยม ความเชื่อและการพัฒนารูปแบบของงานศิลปะพื้นบ้าน สามารถแยกประเภท และการนำไปใช้ในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์วิชาเอกศิลปศึกษา

1. เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในมโนทัศน์และเนื้อหาสาระของศาสตร์ศิลปศึกษา สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์
2. เพื่อให้บัณฑิตมีความตระหนักในคุณค่าของศาสตร์ศิลปศึกษา สามารถพัฒนาความคิดด้านคุณค่าให้เป็นระบบและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

ลักษณะรายวิชา(Course Description)

1. ให้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของศิลปะพื้นบ้าน
2. ให้รู้ถึงคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม
3. ให้เข้าใจถึงศิลปะพื้นบ้านในภาคต่างๆ
4. ให้เกิดความภาคภูมิใจและรู้แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะพื้นบ้าน

ประมวลการเรียนรู้วิชา(Course Outline)

มีวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหลังเรียนวิชานี้ผู้เรียนจะได้รับความรู้เกี่ยวกับ 1. แยกประเภทของงานศิลปะพื้นบ้าน 2. รู้ถึงลักษณะเฉพาะของศิลปะพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาคได้ 3. รู้ถึงคุณค่าของงานศิลปะพื้นบ้านแต่ละประเภท 4. เข้าใจถึงการอนุรักษ์ การพัฒนาของศิลปะพื้นบ้าน และนำไปใช้ในปัจจุบัน

เนื้อหารายวิชา

ศึกษารายละเอียดสำรวจงานศิลปะพื้นบ้านที่มีอยู่ตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย ประวัติความเป็นมา และพัฒนารูปแบบของงานศิลปะพื้นบ้าน คตินิยมและความเชื่อในงานศิลปะพื้นบ้าน การรู้จักคุณค่า และการดำรงรักษา

วิธีจัดการเรียนการสอน

1. การศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของศิลปะพื้นบ้านจากเอกสาร ตำราที่กำหนดให้ 2. จัดนิทรรศการศิลปะพื้นบ้าน 4 ภาค ในคณะครุศาสตร์หรือภาควิชาศิลปศึกษา 3. ไปทัศนศึกษาในแหล่งวิชา มีการอภิปรายและทำรายงานส่ง

การวัดผลการเรียน

1. วัดจากกิจกรรมระหว่างภาคเรียน 60% ได้แก่ การทำรายงาน(Take Home Exam) แบบกึ่งวิทยานิพนธ์ ด้วยการให้ไปศึกษาดูงานนิทรรศการศิลปะพื้นบ้าน ณ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมต่างจังหวัด เป็นรายบุคคลและให้เขียนรายงานอย่างละเอียด กำหนดให้ใช้ตำราเอกสารอ้างอิงภาษาไทยและต่างประเทศประกอบไม่น้อยกว่า 10 เล่ม ต้องมีภาพประกอบทุกชิ้นที่แสดงในงานโดยจัดเป็นหมวดหมู่แยกประเภทให้ชัดเจน และพิมพ์เข้ารูปเล่มให้เรียบร้อย โดยประกอบด้วยปกนอก ในรองปก คำขอบคุณ สารบัญ บทนำ บทที่ 1 ประวัติและความสำคัญของศิลปะพื้นบ้าน บทที่ 2 เนื้อหาที่ศึกษาแยกตามความสนใจ บทที่ 3 ภาคต่างๆ(อาจค้นคว้ารายงานจากภาคอื่นๆก็ได้ บทที่ 4 บทที่ 5 บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ ภาคผนวก บรรณานุกรม 2. วัดจากการสอบปลายภาคเรียน 40% ได้แก่ คะแนนสอบภาคทฤษฎีในห้องเรียน และคะแนนนิทรรศการที่คณะครุศาสตร์หมายเหตุ ผู้มีสิทธิ์รับการวัดผลจะต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 80%

รายวิชาบังคับที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิชาศิลปะพื้นบ้าน ได้แก่ 1. วิชาศิลปะไทย 2(2-0-4)
2. วิชาภูมิปัญญาด้านศิลปะไทย 2(2-0-4) 3. วิชาพิพิธภัณฑศาสตร์ทางศิลปศึกษา 2(2-0-4)

รายวิชาเลือกที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิชาศิลปะพื้นบ้าน ได้แก่ 1. วิชาเครื่องเคลือบดินเผา 2(1-2-3) 2. วิชาศิลปะตะวันออก 2(2-0-4) 3. วิชาประวัติประติมากรรม 2(2-0-4) 4. วิชาประวัติจิตรกรรม 2(2-0-4) 5. วิชาศิลปะไทยชั้นสูง 2(1-2-3) 6. ศิลปะสมัยใหม่และศิลปะร่วมสมัย 2(2-0-4) 7.

การประดิษฐ์และการออกแบบเครื่องประดับ 8. การปฏิบัติงานไม้ 9. ประติมากรรมไม้สำหรับครู 2(1-2-3)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษาในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศป.บ.) สาขาวิชาศิลปศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ.2541) รายละเอียดของหลักสูตร ดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาทัศนศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีความสามารถในการสอนสาขาวิชาศิลปศึกษาและมีคุณสมบัติของผู้สอนศิลปะที่พึงประสงค์
2. เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรอบรู้ในศาสตร์ทัศนศิลป์ ที่สัมพันธ์กับศิลปศึกษาทางด้านอื่นๆ และมีความสามารถในการประยุกต์ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและชุมชน
3. เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม รู้จักอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และให้บริการแก่สังคมได้

โครงสร้างหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 142 หน่วยกิต โดยมีโครงสร้างของหลักสูตรดังนี้

1. วิชาศึกษาทั่วไป ไม่น้อยกว่า 38 หน่วยกิต
2. วิชาชีพครู ไม่น้อยกว่า 19 หน่วยกิต
3. วิชาเอก ไม่น้อยกว่า 58 หน่วยกิต
4. วิชาโท ไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต
5. วิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต

วิชาศิลปะพื้นบ้านไทย (Thai Folk Art) ในรหัสวิชา ศป. 162 มีสถานภาพเป็นวิชาเอกบังคับ ก ในรหัสวิชา ศป. 162 มีจำนวนหน่วยกิต 2(2-0) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานความคิด การดำรงชีวิต รูปแบบและเนื้อหาของศิลปะพื้นบ้านไทย เอกลักษณะ การอนุรักษ์และการพัฒนา มีเนื้อหาครอบคลุมในความหมายของศิลปะพื้นบ้าน สาเหตุแห่งการเกิดศิลปะพื้นบ้าน ประเภทของ

ศิลปะพื้นบ้าน ความเปลี่ยนแปลงและการสลายตัวของศิลปะพื้นบ้าน และการอนุรักษ์และการส่งเสริมงานศิลปะพื้นบ้าน

จุดมุ่งหมายรายวิชา

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ความเชื่อ ที่มีผลต่อรูปแบบของศิลปะพื้นบ้านไทย
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านไทย

เนื้อหาวิชา

1. ความหมายของศิลปะพื้นบ้าน
2. สาเหตุแห่งการเกิดศิลปะพื้นบ้าน
3. ประเภทของศิลปะพื้นบ้าน
4. แนวทางในการศึกษาศิลปะพื้นบ้าน
5. ความเปลี่ยนแปลงและการสลายตัวของศิลปะพื้นบ้าน
6. การอนุรักษ์และการส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การบรรยายประกอบแผ่นใส สไลด์ วีดิทัศน์
2. การทำรายงานจากการออกไปศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนามจากแหล่งศิลปะพื้นบ้าน
3. การนำเสนอรายงาน

อุปกรณ์การเรียนการสอน

แผ่นใส สไลด์ วีดิทัศน์ในเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน

การวัดผลและประเมินผล

1. รายงาน 30% (ชิ้นงาน 30% + การรายงาน 10%)
2. สอบปลายภาค 50%
3. จิตพิสัย 20%

รายวิชาเอกบังคับ ก. 20 หน่วยกิต ที่เกี่ยวเนื่องกับวิชาศิลปะพื้นบ้านได้แก่ 1. วิชา

1. ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1 2(2-0) 2. ประวัติศาสตร์ศิลป์ 2(2-0) 3. ศิลปะไทยเบื้องต้น 2(1-2) เป็นต้น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จัดการเรียนการสอนด้านศิลปศึกษา ในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต(ศษ.บ.)
สาขาวิชาศิลปศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2534) รายละเอียดของหลักสูตร มีดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อแก้ไขความขาดแคลนของครูสอนศิลปะ ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ ระบุปัญหา แก้ปัญหา และพัฒนาการสอนศิลปศึกษาให้ก้าวหน้าเสมอ
2. เพื่อผลิตครูสอนศิลปะที่มีคุณลักษณะที่ดี กล่าวคือมีความรับผิดชอบใฝ่หาความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน
3. สามารถใช้ความรู้ทางด้านศิลปะ ประกอบอาชีพในหน่วยงานเอกชน ห้างร้าน บริษัทและโรงงานอุตสาหกรรมและเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม
4. มีพื้นฐานความรู้เพียงพอในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป

โครงสร้างหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร 128 หน่วยกิต โดยมีโครงสร้างของหลักสูตรดังนี้

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป 31 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะ 91 หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี 6 หน่วยกิต

รายวิชาศิลปหัตถกรรมพื้นฐานในรหัสวิชา 211323 2(1-2-3) มีสถานภาพเป็นวิชาเลือก ที่ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบศิลปะพื้นฐานของไทยเกี่ยวกับที่มาอิทธิพลที่ได้รับ ความแตกต่างของรูปแบบ วัสดุที่นำมาสร้างงานศิลปะพื้นฐานเฉพาะท้องถิ่น

วิชาพื้นฐานศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับวิชาศิลปหัตถกรรมพื้นฐานได้แก่ 1.วิชา ศิลปะไทย1 3(1-4-4) 2.วิชาศิลปะไทย2 3(1-4-4) 3.วิชาพื้นฐานทางด้านสถาปัตยกรรมสำหรับครู 2(1-2-3) 4.ประวัติศาสตร์ศิลป์ไทย 2(2-0-4)

วิชาเลือกศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับวิชาศิลปหัตถกรรมพื้นฐานได้แก่ 1.วิชา ศิลปะอีสาน 3(1-4-4) 2.การจัดนิทรรศการ 2(1-2-3) 3.การออกแบบผลิตภัณฑ์ 2(1-2-3) 4. ศิลปะไทย3 3(1-4-4) 5.การทอຍ៉อม1 2(1-2-3) 6.การทอຍ៉อม2 2(1-2-3) 7.เครื่องปั้นดินเผา1 2(1-2-3) 8.เครื่องปั้นดินเผา2 2(1-2-3)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษา ในหลักสูตร ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศิลปศึกษา) ศษ.บ. (ศิลปศึกษา) (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2545)

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อผลิตบัณฑิตทางการศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา ออกไปพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการสอนศิลปศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน
2. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านศิลปะออกไปปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน
3. เพื่อเป็นพื้นฐานและส่งเสริมการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในด้านศิลปะ เพื่อพัฒนาค่านิยมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ อันเป็นมรดกอันมีค่าของชาติ

โครงสร้างหลักสูตร สาขาวิชาศิลปศึกษา มีหมวดวิชาเอกแบ่งเป็น 2 โปรแกรม คือ

โปรแกรมที่ 1 วิชาเอกเดี่ยว 60 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชาบังคับ 35 หน่วยกิต อาทิ วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์(2) วิชาศิลปะไทยเบื้องต้น(2) การวิจัยทางศิลปะและศิลปศึกษา(3) เป็นต้น วิชาเอกเลือก 10 หน่วยกิต และวิชาเอกเลือกสาขา 15 หน่วยกิต

โปรแกรมที่ 2 วิชาเอก-โท 60 หน่วยกิต ประกอบด้วย วิชาเอกบังคับ 35 หน่วยกิต วิชาเอกเลือก 10 หน่วยกิตและวิชาโทจากสาขาอื่น ๆ ไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต และหมวดวิชาเลือกเสรีอย่างน้อย 12 หน่วยกิตโดยเลือกเรียนจากรายวิชาเลือกเสรีที่ภาควิชาต่างๆ เปิดสอนหรือเลือกเรียนจากรายวิชาของทุกคณะที่เปิดสอนในวิทยาเขตปัตตานี โดยกลุ่มวิชาเอกเลือก 10 หน่วยกิต กำหนดให้เลือกเรียนวิชาต่อไปนี้ 4 หน่วยกิต ได้แก่ 277-401 ศิลปะในคาบสมุทรภาคใต้ประเทศไทย 2 หน่วยกิต และ

รายวิชา ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ (Folk Art in Southern Thailand) ในรหัสวิชา 277-405 ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ จำนวน 2 หน่วยกิต ที่ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เน้นศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยวิเคราะห์ถึงคติความเชื่อในการสร้างงานศิลปะ รูปแบบการใช้วัสดุ

และกรรมวิธีการสร้างและศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศิลปะพื้นบ้านให้เป็นอุตสาหกรรมของท้องถิ่นต่อไป

และให้เลือกวิชาต่อไปนี้ 6 หน่วยกิต ได้แก่ สุนทรียศาสตร์(3) คอมพิวเตอร์กราฟิกเบื้องต้น(3) ศิลปปริทัศน์ (2) นิทรรศการศิลปะและพิพิธภัณฑ์วิทยา(2) การวิจารณ์งานศิลปะ(3) ประวัติศิลปะศึกษา (2) ศิลปะมุสลิม (2) และปรัชญาศิลปะ(3)

สรุปได้ว่ารายวิชาศิลปะพื้นบ้านไทยจากทั้งสี่สถาบันมีชื่อรายวิชาที่แตกต่างกันได้แก่ วิชาศิลปะพื้นบ้าน(Thai Folk Art) วิชาศิลปะพื้นบ้านไทย (Thai Folk Art) วิชาศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ (Folk Art in Southern Thailand) และวิชาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น สังเกตได้ว่าบางแห่งมีชื่อรายวิชาภาษาอังกฤษเหมือนกันแต่มีชื่อภาษาไทยต่างกัน มีสถานภาพของวิชาและการให้ความสำคัญต่อรายวิชาศิลปะพื้นบ้านที่แตกต่างกัน ในบางสถาบันเป็นวิชาเลือก บางสถาบันเป็นวิชาเอกบังคับ บางสถาบันเป็นวิชาเอกเลือกโดยกำหนดให้เลือกเรียน จะเห็นได้ว่ามีเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่จัดให้วิชาศิลปะพื้นบ้านเป็นวิชาบังคับในหลักสูตร รายวิชาศิลปะพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จึงเป็นวิชาเลือก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะศึกษาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านไทยในภาคต่างๆ ของประเทศไทยให้มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดประวัติความเป็นมา ลักษณะเฉพาะ คตินิยม ความเชื่อและการพัฒนารูปแบบของงานศิลปะพื้นบ้านตลอดจนคุณค่าและการดำรงรักษาศิลปะพื้นบ้านของไทย คุณค่าในด้านสังคมและวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจและรู้แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะพื้นบ้านในภาคต่างๆ คตินิยม ความเชื่อและการพัฒนารูปแบบของงานศิลปะพื้นบ้าน สามารถแยกประเภท และการนำไปใช้ในปัจจุบันได้ ส่วนมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรจะศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานความคิด การดำรงชีวิต รูปแบบและเนื้อหาของศิลปะพื้นบ้านไทย เอกลักษณ์ การอนุรักษ์และการพัฒนา มีเนื้อหาครอบคลุมในความหมายของศิลปะพื้นบ้าน สาเหตุแห่งการเกิดศิลปะพื้นบ้าน ประเภทของศิลปะพื้นบ้าน ความเปลี่ยนแปลงและการสลายตัวของศิลปะพื้นบ้าน และการอนุรักษ์และการส่งเสริมงานศิลปะพื้นบ้านมหาวิทยาลัยขอนแก่นศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบศิลปะพื้นบ้านของไทยเกี่ยวกับที่มาอิทธิพลที่ได้รับ ความแตกต่างของรูปแบบ วัสดุที่นำมาสร้างงานศิลปะพื้นบ้านเฉพาะท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีจะเน้นศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยวิเคราะห์ถึงคตินิยมเชื่อในการสร้างงานศิลปะ รูปแบบการใช้วัสดุและกรรมวิธีการสร้างและศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศิลปะพื้นบ้านให้เป็นอุตสาหกรรมของท้องถิ่นต่อไป โดยการวัดและประเมินผลทั้งสี่สถาบันยังคงใช้รายงานเป็นหลักจากการไปศึกษาดูด้วยตนเองของนิสิตนักศึกษา

ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องไม่ปะปนกันกับศิลปะอื่นๆ เพราะว่า ศิลปะพื้นบ้านกับศิลปะประจำชาตินั้นมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการกำเนิด ประวัติความเป็นมา เทคนิควิธีการ รวมถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวและอื่นๆ (น.ณ ปากน้ำ, 2530) ประกอบกับการเรียนการสอนนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเดินทางไปในท้องถิ่นที่ห่างไกลหรือเป็นชนบทแต่อย่างใดเพราะในประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยมรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะงานศิลปะพื้นบ้านไทยนั้นมีอยู่ในทุกท้องถิ่นของเมืองไทย ดังนั้นในการเริ่มเรียนรู้เรื่องศิลปะพื้นบ้านไทยจึงควรเริ่มศึกษา วิจัยอย่างจริงจังตั้งแต่ในท้องถิ่นของตนเองก่อนจะขยายไปยังท้องถิ่นอื่นๆ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2539) ดังเห็นได้จาก รายวิชา ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ (Folk Art in Southern Thailand) ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เน้นศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดชายแดนภาคใต้ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2545) เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษางานศิลปะพื้นบ้านไทยได้เป็นอย่างดี อันเป็นการบูรณาการการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านไทยเข้ากับชุมชนและสังคมได้ รวมทั้งการเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านไทยนั้นยังมีความเชื่อมโยงกับศาสตร์ต่างๆ ที่นอกเหนือจากตัวงานศิลปะพื้นบ้านไทยเองด้วย อาทิ วัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ ภูมิปัญญา วิถีการดำรงชีวิตในสังคม ศาสนา เป็นต้น

การเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้าน

อภัย นาคคง (2543) ได้อธิบายแนวทางการศึกษาวิชาศิลปะพื้นบ้านว่า แบ่งออกเป็น 2 แนวทางได้แก่

1. การศึกษาแนวอนุรักษ์ (Conservation) คำว่าอนุรักษ์ หมายถึงการรักษาไว้ให้อยู่ได้นาน คำว่า แนวอนุรักษ์ หมายถึง รักษารูปแบบ วัสดุ วิธีการ แนวคิดที่สืบทอดให้คงอยู่ต่อไปได้แก่ การสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป ได้แก่การสืบทอด รูปแบบ แนวคิด เหตุผล วัสดุวิธีการทั้งการสร้าง ดูแลรักษาซ่อมแซม และสร้างสิ่งทดแทน ให้ได้คุณค่าเท่ากับของเดิม

2. การศึกษาแนวพัฒนา (Development) คำว่า พัฒนา หมายถึงปรับปรุงให้ดีขึ้น การอนุรักษ์และพัฒนา มีความหมายขัดแย้งกันอยู่ในตัวเพราะถ้าจะอนุรักษ์ก็คือรักษาสິงนั้นให้คงทนยืนนานไม่เปลี่ยนแปลงใดๆ ส่วนพัฒนาควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น อันได้แก่ การพัฒนาด้านรูปแบบ ด้านวัสดุ ด้านเครื่องมือและวิธีการ และด้านระบบการผลิตและการตลาด(ซึ่งเป็นที่นักศิลปะละเลยมาโดยตลอด นักศิลปะควรพัฒนาระบบการผลิตและมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการตลาดเพื่อสร้างอาชีพการงานของตนให้มีรายได้สม่ำเสมอให้เป็นอาชีพที่มั่นคงเช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ ปรับตัวให้เป็นคนธรรมดา เป็นสมาชิกของสังคมและชุมชนเหมือนคนทั่วไป)

สำหรับแนวทางการศึกษาศิลปกรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อศิลปะประจำชาติ จะต้องปฏิบัติ 2 อย่างพร้อมกันคือการอนุรักษ์และการพัฒนา การปฏิบัติต่อสิ่งใดก็ตามจะต้องเลือกโดยวิเคราะห์หิววิจัยให้ชัดเจนว่า จะอนุรักษ์หรือพัฒนา นอกจากนี้นักศิลปะควรมีความรู้ในการพัฒนาระบบการผลิต และความเข้าใจเรื่องการตลาดและมีความทันสมัยพร้อมในการรับหรือดึงเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ด้วย

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2545) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่บ้านไว้ว่า ปัญหาสำคัญของการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่บ้านได้แก่ การขาดอาจารย์ผู้สอนผู้เชี่ยวชาญที่มีความรอบรู้ในศิลปะที่บ้านทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ที่มีประสบการณ์ มีความสามารถ มีความซาบซึ้งชื่นชมและมีความสุขในการสอน สามารถทำการศึกษาค้นคว้า ทำให้เกิดการเรียนการสอนที่บูรณาการเชื่อมโยง เปรียบเทียบกับศิลปะต่างๆและศาสตร์ความรู้สาขาอื่นๆได้ สามารถกำหนดหรือขยายขอบข่ายความเข้าใจให้กว้างมากขึ้นเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การปฏิบัติในอนาคต สามารถวิเคราะห์ให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะเข้าใจและเลือกรับได้ สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง ความสนใจ ความรู้และความเข้าใจได้ตามลำดับ สามารถชี้ให้เห็นการนำไปใช้ประโยชน์หรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในปัจจุบันได้ สามารถนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ได้ดี นอกจากนี้การเรียนการสอนวิชาศิลปะที่บ้านยังขาดการค้นคว้าอ้างอิงอย่างมาก ขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารระดับสูงอย่างจริงจัง ขาดการให้เกียรติ การยกย่องเชิดชู และให้ผลประโยชน์ที่สมน้ำสมเนื้อ แก่นักการศึกษาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจริงๆ(Pure Scholar) และชี้ว่าความเจริญของประเทศควรอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจและพัฒนาจากศิลปวัฒนธรรมของประเทศเป็นสำคัญ"

กรมวิชาการ (2523) ได้วางแนวการจัดการเรียนการสอนหลักการสอนวิชาศิลปะที่บ้านไว้ดังนี้

1. หัวหน้าสายวิชาพิจารณากิจกรรมการเรียนร่วมกับครูอาจารย์ในสายของตนในรูปของหมู่คณะปรึกษาหารือกันอย่างมีวัตถุประสงค์
2. กิจกรรมที่เลือกสอนควรเป็นกิจกรรมที่ท้องถิ่นดำเนินการอยู่ เพื่อเป็นการส่งเสริมในงานนี้ให้ก้าวหน้า
3. ครูจะต้องศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอนในแต่ละกิจกรรมให้เข้าใจอย่างละเอียด เมื่อเรียนกิจกรรมนั้นๆแล้ว นักเรียนจะได้อะไร จะเกิดอะไรขึ้น
4. หากจะคิดกิจกรรมใหม่ ต้องวางจุดประสงค์ไว้ให้แน่นอนและเป็นจุดประสงค์ที่สามารถวัดได้ การจัดลำดับเนื้อหาและขั้นตอนกิจกรรมการเรียนให้มีความสัมพันธ์กัน

5. ครูต้องมีความรู้ ความสามารถ เพียงพอที่จะแนะนำสาธิตและแก้ปัญหาให้กับนักเรียน

6. การทำงานเป็นกลุ่มมีความจำเป็น ฝึกการทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นการวางพื้นฐานทางประชาธิปไตย

7. ปลูกฝังค่านิยมในวิชาแต่ละกิจกรรมแก่ผู้เรียน

8. ปลูกฝังค่านิยมในวิชาแต่ละกิจกรรมแก่ผู้เรียน

9. ครูต้องดูแล อย่างใกล้ชิดเพื่อให้คำแนะนำเมื่อมีปัญหา

10. เมื่อมีโอกาสควรให้นักเรียนไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาศาสตร์ และสถานประกอบการ

11. การเรียนการสอนวิชาศิลปะที่บ้านจะบรรลุเป้าหมายจริงจึงนั้นต้องให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ทำจริง

12. การเตรียมการสอน จัดหาอุปกรณ์ต่างๆมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้สอนจะต้องเตรียมความพร้อม รวมทั้งจัดหาเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับก้าวค้นคว้าอ้างอิงในแต่ละกิจกรรมที่ทำการสอน

การสอนวิชาศิลปะที่บ้านมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ให้เป็นไปตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ผลของการปฏิบัติของนักเรียนจะบรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ควรยึดหลักการเรียนการสอน ซึ่ง R.M.Gegne'และ L.J.Briggs (อ้างในกรมสามัญศึกษา, 2523) ซึ่งผู้สอนจะต้องตระหนักในการจัดสภาพภายนอกและสภาพภายในของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสมรรถภาพที่จะสร้างเสริมให้กับนักเรียน ลำดับขั้นในการเรียนการสอน 9 ขั้นคือ

1. การสร้างความสนใจ

2. แฉ่งจุดประสงค์ให้ผู้เรียนทราบ

3. กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงการเรียนรู้ที่จำเป็นซึ่งได้เคยเรียนมาก่อน

4. ใช้วัสดุการสอนที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

5. การให้แนวทางในการเรียนรู้

6. การปฏิบัติ

7. การให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับการถูกต้องของการปฏิบัติ

8. ประเมินค่าการปฏิบัติ

9. ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน

การสร้างความสนใจ คือการกระตุ้นความสนใจของนักเรียน มีหลายวิธี ครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนมักจะมีทักษะในการใช้วิธีที่เหมาะสม และรู้จักทำบทเรียนให้เป็นที่สนใจ

ของนักเรียน การสาธิตสิ่งที่น่าสนใจให้นักเรียนดู เป็นการช่วยให้นักเรียนกระหายใคร่อยากเรียนรู้ต่อไปหรือกระตุ้นความสนใจของนักเรียนโดยเน้นให้เห็นความสำคัญของบทเรียนที่ครูจัดให้

การบอกให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์ของบทเรียน เมื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในบทเรียนนั้นแล้วก็ควรให้นักเรียนได้ทราบถึงผลของบทเรียนในครั้งนั้นๆ โดยเฉพาะเจาะจงลงไป การแจ้งจุดประสงค์ของบทเรียนให้นักเรียนทราบมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้ผู้เรียนทราบจุดหมายปลายทางในการเรียน การวัดผล ทำให้ผู้เรียนมีแกนยึดหรือมีสิ่งนำทางนักเรียน ซึ่งเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจก็สามารถจะจับจุดตรงที่ตนไม่เข้าใจได้และสามารถถามครูได้ถูกจุดเป็นการช่วยครูในการดำเนินการเรียนการสอนอยู่บนเป้าหมายหรือเส้นทางที่วางไว้

การกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงการเรียนรู้ที่จำเป็นซึ่งไม่เคยเรียนมาก่อน เมื่อเรียนสิ่งใหม่ต้องอาศัยความรู้เก่าเป็นพื้นฐาน ต้องให้นักเรียนได้รู้ตามลำดับขั้นของการเรียนรู้จากง่ายไปสู่ยาก การเรียนรู้ใหม่ส่วนมากเกิดจากการผสมผสาน จากความคิดต่างๆ จากการเรียนรู้หลายๆครั้ง ในขณะที่จะเกิดการเรียนรู้นั้น สิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่นั้นจะถูกระลึกขึ้นมา เพื่อประกอบกันขึ้นใช้เป็นแนวทางของการเกิดการเรียนรู้ใหม่ การจะให้นักเรียนนึกทบทวนความรู้เก่าขึ้นมาได้ต้องพยายามใช้สิ่งกระตุ้นเตือนโดยใช้คำถามหรือแนวทางในการคิดหรือใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆช่วยเพื่อให้นักเรียนคิดได้แล้วจึงเสนอบทเรียนใหม่ต่อไป

ใช้วัสดุการสอนที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การเสนอสิ่งกระตุ้นให้กับผู้เรียนนั้นครูควรเห็นในเรื่องรูปร่าง ลักษณะของสิ่งกระตุ้นนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจในการรับรู้ได้ง่ายขึ้น

การให้แนวการเรียน ครูมักจะแนะนำผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆกัน บางคนมีแนวโน้มที่จะให้คำแนะนำแบบตรง บางคนให้คำแนะนำโดยวิธีอ้อม แนวทางที่จะให้เกิดการเรียนรู้มีหลายวิธีเช่น

- ให้มโนภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยตามลำดับขั้นตอน
- แสดงให้เห็นมโนภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยต่างๆรวมกันเข้าเป็นผลสำเร็จ
- ให้แนวทางพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อเป็นการนำไปประยุกต์ใช้
- กระตุ้นให้ระลึกถึงการกระทำตามลำดับขั้นตอนให้มีการปฏิบัติ
- ให้หลักเกณฑ์ รหัส หรือแนวทางจำ ฯลฯ

การปฏิบัติ การให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ เมื่อครูได้ให้แนวในการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนก็พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติ พร้อมทั้งจะเข้าที่ประชุมประสานสิ่งต่างๆเข้าด้วยกันในขณะที่เด็กกำลังปฏิบัตินั้นครูจะสังเกตจากสีหน้าของนักเรียนว่าคนใดนั่งอยู่บ้าง คนใดถึงจุดที่คิดออก มองเห็น

และปฏิบัติได้ การให้ปฏิบัตินั้นไม่ใช่การทดสอบเป็นแต่เพียงการช่วยให้ครูและนักเรียนทราบวาทเรียนนั้น นักเรียนรู้แล้ว ทำได้พร้อมที่จะเรียนในขั้นต่อไป

การให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับการถูกต้องในการปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติหรือลองทำดูแล้ว ผู้เรียนต้องการอย่างยิ่งที่จะทราบว่า ผลการปฏิบัตินั้นเป็นอย่างไร ถูกต้องหรือไม่ บางครั้งผู้เรียนอาจเปรียบเทียบ ผลงานของตนเองกับผู้อื่นโดยใช้สิ่งที่ผู้เรียนรู้มาช่วย การให้ข้อมูลป้อนกลับนั้นครูอาจเป็นผู้ให้เอง หรือสอนให้ นักเรียนคิดหาวิธีพิสูจน์คำตอบหรือผลการปฏิบัติของตนได้นำไปเป็นแนวทางในปรับปรุงบทเรียนต่อไป

การประเมินค่าของการปฏิบัติ เมื่อนักเรียนปฏิบัติ และมีข้อมูลป้อนกลับแล้ว จะต้องมีการประเมินค่าของการปฏิบัติ การประเมินค่านั้นทำภายหลังการเรียนการสอนได้สิ้นสุดแล้ว สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้การประเมินมีค่าเที่ยงตรง เป็นที่เชื่อถือได้ และตรงจุดที่ต้องการทราบจะให้ความเที่ยงตรงนั้นจะต้องวัดผลของการปฏิบัติ ของนักเรียนให้ตรงที่บ่งบอกไว้ในจุดประสงค์ ครูต้องเปรียบเทียบลักษณะของการปฏิบัติของนักเรียนกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้และประเมินให้ตรงจุด

การส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ที่นั่น สิ่งที่คุณจะต้องจัดทำคือจัดให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาเอง คิดเอง แก้ปัญหาใหม่ๆได้ทำงานแปลกๆใหม่ๆ ต่างๆกัน งานหรือปัญหาเหล่านั้นจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาส ใช้สิ่งที่ได้เรียนมาฝึกฝนจนเกิดความแม่นยำขึ้นและสามารถนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์อื่นได้

การจัดชั้นในการสอนนี้อาจจะไม่จำเป็นจะต้องจัดให้ครบทั้ง 9 ชั้นก็ได้หรืออาจจะไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับเช่นนั้นเสมอไปก็ได้เช่นกัน

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2527, 2535) ได้แบ่ง การศึกษาศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้านไว้ เป็น 3 แนวทางได้แก่

1. การศึกษาในด้านวัฒนธรรม คือ การศึกษาว่าสิ่งนั้นมีการใช้สอยอย่างไร ใครเป็นคนใช้ ใช้ในภูมิประเทศอย่างไร สร้างขึ้นด้วยวัสดุอะไร สร้างมาตั้งแต่สมัยไหน มีความสำคัญ และผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของคนในถิ่นกำเนิดนั้น มากน้อยเพียงใด

2. การศึกษาในด้านประโยชน์ใช้สอย คือ การศึกษาว่าสิ่งนั้นมี

วัตถุประสงค์การสร้างอย่างไร(purpose) รูปทรง(form) การสร้างรูปแบบ(design) โครงสร้าง(structure) เทคนิคหรือกรรมวิธี(technique) วัสดุดิบ(raw material)ตลอดจนถึงเนื้อหาสาระ(content) ว่าองค์ประกอบเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นให้เราเข้าใจถึงสภาพต่างๆของมันมากน้อย

เพียงใด การศึกษาในลักษณะนี้จะต้องวิเคราะห์หรือมองให้ลึกลงไปกว่าการมองเพียงว่ามันเป็นอะไร ใช้ทำอะไรเท่านั้น จะต้องอ่านให้ออกว่า การที่มันมีรูปแบบ มีรูปทรง โครงสร้าง เทคนิค และใช้วัสดุแบบนี้ มีความสัมพันธ์กับการใช้สอยอย่างไรและเกี่ยวเนื่องกับในด้านวัฒนธรรมอย่างไร

3. การศึกษาในด้านความงาม นอกเหนือจากเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น (local characteristic) แล้ว ศิลปะทัศนกรรมยังสะท้อนการแสดงออกทางอารมณ์ (temperamental expression) ของกลุ่มชน การแสดงออกทางอารมณ์ของผู้สร้างศิลปะทัศนกรรมนั้นจะปรากฏอยู่ในรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย การเลือกใช้วัสดุที่แตกต่างกัน การศึกษาด้านนี้จึงเป็นการประเมินคุณค่าด้านความงามของศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้านเป็นหลัก (objective view) และพิจารณาออกไปจากตนเองหรือแบบอัตนัย (subjective view) หรือพิจารณาทัศนคติทัศนคติหนึ่งหรืออาจพิจารณาควบคู่กันไปได้ อันได้แก่ คุณค่าทางสุนทรียภาพ ความสมดุล สัดส่วน จังหวะ ความประสานกลมกลืน ความขัดแย้ง และจุดเด่นในงาน ***ซึ่งในการศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจัยงานทัศนกรรมพื้นบ้านจึงเท่ากับเป็นการ “อ่าน” (เชิงตีความ interpretation) เรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในสิ่งนั้นนั่นเอง

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527, 2535) อธิบายถึงการศึกษาศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้านไม่ว่าในด้านใดก็ตามควรจะศึกษาดังนี้

1. ศึกษาปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือของกลุ่มชนพื้นบ้าน สภาพภูมิศาสตร์ ระบบวัฒนธรรมของชุมชน ขนบประเพณี ความเชื่อและวิถีชีวิตซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบและกรรมวิธีในการสร้างทัศนกรรมพื้นบ้าน สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้ทราบเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ และความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่น ช่วยอธิบายการสร้างรูปแบบของศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้านได้ ทั้งนี้เพราะปัจจัยแวดล้อมจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจทัศนกรรมพื้นบ้านได้ชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ศึกษาตัวงานโดยตรง ได้แก่ การศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการสร้างงานด้วยมีขั้นตอนได้แก่

2.1 ขั้นศึกษาความจำเป็นและความต้องการในด้านต่างๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอย สมองความเชื่อ สมองความต้องการทางจิตใจ

2.2 ขั้นศึกษาการเลือกสรรวัสดุและวัตถุดิบ ซึ่งได้แก่วัสดุตามธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นที่สามารถจะหาได้และสามารถนำมาสร้างด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีอยู่ตามสภาพท้องถิ่นของตน

2.3 ขั้นศึกษาการสร้างรูปแบบ ในที่นี้รวมถึงรูปทรง โครงสร้างและลวดลายของศิลปะทัศนกรรมประเภทต่างๆ รูปแบบของศิลปะทัศนกรรมนั้นจะอยู่ในกรอบของสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา

ของแต่ละชุมชนที่สืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีนิยมของท้องถิ่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชน

2.4 ขั้นศึกษากกรรมวิธีหรือเทคนิคในการสร้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะเช่นเดียวกับรูปแบบ คือประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเป็นกรอบที่สำคัญ กรรมวิธีในการสร้างศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละถิ่นส่วนมากจะได้รับการสืบทอดจากช่างรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วยการบอกเล่าแบบมุขปาฐะ แบบพ่อสอนลูก เพื่อนบ้านสอนเพื่อนบ้าน เป็นส่วนใหญ่ มากกว่าการเรียนรู้หรือถ่ายทอดกันอย่างมีระบบและกรรมวิธีนั้นๆ จะต้องใช้เวลาในการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆจนได้รูปแบบและกรรมวิธีในการผลิตลงตัวคือสามารถใช้สอยได้สมบูรณ์ที่สุด

2.5 ขั้นศึกษาตัวผลงานหัตถกรรมพื้นบ้านหรือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นขั้นที่ศึกษาในรายละเอียดในด้านต่างๆของตัวผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อสามารถแยกแยะได้ว่าผลงานใดเป็นงานหัตถกรรมหรือเป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นจะต้องสร้างความรู้สึกร่วมกับผู้พบเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ภายหลังจากที่มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนได้รูปแบบและกรรมวิธีในการผลิตที่ลงตัวแล้วก็จะผลิตเป็นผลงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยที่มีความสมบูรณ์แล้วจึงจะพัฒนาสู่ผลงานที่เน้นความงดงามหรือความเป็นศิลปะต่อไป

2.6 ขั้นศึกษาความเป็นศิลปะในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีทั้งที่เป็นงานหัตถกรรมคือมีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียว เรียกว่า "งานหัตถกรรมพื้นบ้าน" กับผลงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยและความงามทางศิลปะเรียกว่า "งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน" ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านบางชิ้นช่างผู้สร้างจะแสดงความสามารถเชิงศิลปะและความงามให้ปรากฏในลักษณะของสำนักทางศิลปะที่มีอยู่ในตัว ที่ผ่านการฝึกฝนบ่มเพาะมานานปี มิได้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียนอย่างมีหลักวิชา อย่างเช่นนักศึกษาศิลปะหรือศิลปิน ดังนั้นคุณค่าศิลปะและความงามของงานหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น แต่ละที่ จึงมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันไปและทรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาของช่างแต่ละท้องถิ่น และยังมีลักษณะพิเศษที่ต่างไปจากงานศิลปะประเภทอื่นๆ คือ ความมีชีวิต ซึ่งเกิดจากการใช้สอย อันประสานกลมกลืนกันระหว่างประโยชน์ใช้สอย ชีวิตและวิญญาณของท้องถิ่นที่แฝงอยู่ในผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งส่วนมากยังมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เพราะได้ผ่านการแก้ปัญหาการออกแบบที่ตรงไปตรงมาอย่างชัดเจน(clarity)เพื่อให้สนองความต้องการได้อย่างเหมาะสมมาเป็นเวลานานนับร้อยนับพันปี ขั้นตอนนี้จึงเป็นการศึกษาความเป็นศิลปะในผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2545) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านไว้ว่า ปัญหาสำคัญของการเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านได้แก่ การขาดอาจารย์ผู้สอนผู้เชี่ยวชาญที่มีความรอบรู้ในศิลปะพื้นบ้านทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ที่มีประสบการณ์ มีความสามารถ มีความซาบซึ้งชื่นชมและมีความสุขในการสอน สามารถทำการศึกษาวิจัย ทำให้เกิดการเรียนการสอนที่บูรณาการเชื่อมโยง เปรียบเทียบกับศิลปะต่างๆและศาสตร์ความรู้สาขาอื่นๆได้ สามารถกำหนดหรือขยายขอบข่ายความเข้าใจให้กว้างมากขึ้นเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การปฏิบัติในอนาคต สามารถวิเคราะห์ให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะเข้าใจและเลือกรับได้ สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง ความสนใจ ความรู้และความเข้าใจได้ตามลำดับ สามารถชี้ให้เห็นการนำไปใช้ประโยชน์หรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในปัจจุบันได้ สามารถนำเทคโนโลยีมารับใช้ได้ดี นอกจากนี้การเรียนการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านยังขาดตำราค้นคว้าอ้างอิงอย่างมาก ขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารระดับสูงอย่างจริงจัง ขาดการให้เกียรติ การยกย่องเชิดชู และให้ผลประโยชน์ที่สมน้ำสมเนื้อ แก่นักการศึกษาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจริงๆ(Pure Scholar) และชี้ว่าความเจริญของประเทศควรอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจและพัฒนาจากศิลปวัฒนธรรมของประเทศเป็นสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นฤทธิ ศรีวรรณ (2526) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคใต้ที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาบทบาท วิธีดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มผู้บริหารในวิทยาลัยครูเขตภาคใต้จำนวน 261 คน ระเบียบวิธีในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย(Descriptive Research) ประเภทการศึกษาเชิงสำรวจใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัยพบว่า วิทยาลัยครูมีบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติค่อนข้างน้อย มีปัญหาสำคัญ 3 ด้านคือ บุคลากร วิชาการและปัญหาทั่วไปตามลำดับ ควรมีการศึกษาค้นคว้าด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ปรับปรุงหลักสูตรแล้วนำมาจัดทำเป็นตำราเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบ สรรหาผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรมเข้ามาร่วมดำเนินงานให้มากขึ้นพร้อมทั้งยกย่องให้เป็นที่ยอมรับในสังคม

สรณ โรจนตระกูล (2526) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของวิทยาลัยครูในภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาบทบาท วิธีการ

ดำเนินงาน ในการทำนุบำรุง ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรค กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย อธิการ รองอธิการ และหัวหน้าคณะวิชา และอาจารย์ผู้สอน ประธาน รองประธาน เลขานุการ หัวหน้าฝ่ายวิจัยและพัฒนา หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ หัวหน้าฝ่ายฝึกอบรม หัวหน้าฝ่ายหอวัฒนธรรม รวมกลุ่มตัวอย่างประชากร 330 คน ระเบียบวิธีในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม และใช้แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัย พบว่า วิทยาลัยครูภาคกลางมีบทบาทค่อนข้างน้อยในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมในทุกด้าน ปัญหาและอุปสรรคที่ได้แก่ ปัญหาทั่วไป บุคลากร การดำเนินงาน และวิธีการทำงาน แนวทางในการทำนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมควรศึกษา ค้นคว้าวิจัยให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน จัดเป็นหลักสูตรตั้งแต่ระดับอนุบาลขึ้นไป ทั้งหลักสูตรในและนอกโรงเรียน จัดกิจกรรม แทรกเนื้อหาด้านวัฒนธรรมในการเรียนการสอนให้มากขึ้น อบรมบุคลากรหลักด้านวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำหอวัฒนธรรมประจำภาคให้วิทยาลัยครูที่เป็นจุดศูนย์กลาง การประชุมเพื่อวางนโยบายด้านวัฒนธรรม การประสานงานติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้ สอนวิชาวัฒนธรรมเป็นวิชาบังคับทั้งระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงและระดับปริญญา กำหนดแนวนโยบายการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมุ่งไปสู่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไปให้มากกว่าปัจจุบัน

พยนต์ เอี่ยมสำอางค์ (2527) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษาวิทยาลัยครูภาคตะวันตกที่มีต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาความคิดเห็นและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับปริญญาตรีปีที่ 2 กับระดับปริญญาตรีปีที่ 4 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาปริญญาตรีปีที่ 2, 4 ในวิทยาลัยครูภาคตะวันตก 4 แห่ง โดยใช้สุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 335 คนและ จำนวน 320 คน ตามลำดับ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ(Check List) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) คำถามแบบปลายเปิด (Open - ended) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที (t-test) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัยพบว่า วิทยาลัยครูได้ทำกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยภาคตะวันตกมาโดยตลอด มีการจัดหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิชาเลือกซึ่งนักศึกษาเห็นด้วยในเรื่องควรนำเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสอนในสถาบันการศึกษาให้มากขึ้นในการจัดการเรียนการสอนในรูปกิจกรรม ศูนย์วัฒนธรรมในวิทยาลัย ครูต้องเป็นผู้นำในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นและต้องศึกษาวิจัยอยู่เสมอ

ศิริชัย อิศสระโชติ (2527) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาบทบาท วิธีดำเนินงานการ ปัญหาและอุปสรรค การเสนอรูปแบบในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นอาจารย์ที่ปฏิบัติราชการอยู่ในวิทยาลัยครูภาคใต้ประจำปีการศึกษา 2525 จำนวน 5 แห่ง ได้สุ่มตัวอย่างประชากรจำนวน 219 คน ระเบียบวิธีในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ใช้เครื่องมือ 3 ประเภทคือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจโครงการ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า วิทยาลัยครูได้ให้บริการทางด้านวิชาการแก่ชุมชนมากที่สุด รองลงไปคือด้านการเกษตร สังคม วัฒนธรรมอนามัย ชีวิตครอบครัว เศรษฐกิจและด้านการเมือง การปกครอง โดยใช้ภาควิชาและอาจารย์จากภาควิชาต่างๆเป็นหน่วยงานหลักมากที่สุด รองลงไปคือคณะวิชา และความร่วมมือระหว่างกลุ่มอาจารย์และนักศึกษา วิทยาลัย โดยวิทยาลัยครูใช้วิธีการฝึกอบรมหรือประชุมปฏิบัติการ การสาธิต ทดลอง การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน ปัญหาและอุปสรรคมากที่สุดคือ งบประมาณ การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญขาดการสนับสนุน

สุจิต บัวพิมพ์ (2529) ได้ ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาหลักสูตรและสำรวจวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ปีสุดท้ายในปีการศึกษา 2528 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จาก 11 สถาบันอุดมศึกษา ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล คำนวณหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิตและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปตาราง และการบรรยายเป็นความเรียง ผลการวิจัย พบว่า สถาบันอุดมศึกษา ที่เปิดสอนทางสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีรายวิชาพื้นฐานทางวัฒนธรรมมากกว่า สายวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่มีวิชาเอกที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและจัดกิจกรรมน้อยกว่า นิสิตนักศึกษานิยมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีตามเทศกาล แต่ผู้บริหารยังให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนในงบประมาณกิจกรรมทางด้านนี้น้อย โดยนิสิตนักศึกษาเห็นว่า ผู้ที่สอนวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านควรจบการศึกษาทางด้านคติชนวิทยาหรือไทยคดีศึกษามาโดยตรง สถาบันควรสนับสนุนและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านในทางปฏิบัติและรับประสบการณ์ตรงจากภาคสนาม จัดวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวิชาบังคับพื้นฐานและเปิดสอนวิชาเอกให้เพิ่มมากขึ้น

วัลยา โกสุม (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษา กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครปีการศึกษา 2528 รวมทั้งสิ้น 601 คนโดยใช้เทคนิคสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น(Multi- Stage Sampling Technique) ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น แบบเลือกตอบ(Check List) แบบมาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale) และแบบปลายเปิด(Open- ended) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและรวบรวมสรุปข้อเสนอแนะโดยการแจกแจงความถี่ ผลการวิจัย พบว่า สภาพการจัดการศึกษาในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เน้นและให้เวลาวัฒนธรรมด้านค่านิยมมากเกินไป ส่วนวัฒนธรรมด้านประเพณีน้อยลงไป และน้อยที่สุดคือวัฒนธรรมด้านภาษาไทย ซึ่งครูเห็นว่ามีโอกาสสอนวัฒนธรรมด้านค่านิยมมากที่สุดโดยมีการสอดแทรกในการสอน ครูส่งเสริมให้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมเพิ่มเติมจากสื่อมวลชนมากที่สุด ครูส่วนใหญ่ไม่จัดสภาพห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม แต่ใช้การจัดป้ายนิเทศมากที่สุดและการจัดกิจกรรม โดยทั้งสองกลุ่มเห็นว่าปัญหาการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีปัญหาในระดับปานกลาง ความเห็นครูคือปัญหามากที่สุดคือ ปัญหาอิทธิพล สิ่งแวดล้อม เรื่องสื่อมวลชน ปัญหาค่านิยมในสังคม ความเห็นนักเรียนคือ ปัญหาอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเรื่องวัฒนธรรมตะวันตกกรองลงมา ปัญหาการเป็นแบบอย่างที่ดีของครู

อัจฉรา ทองพลาย (2530) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ได้กลุ่มตัวอย่างครูจำนวน 361 คน กลุ่มตัวอย่างนักเรียน จำนวน 570 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างหลายชั้น(Multi - Stage Random Sampling) ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale)และแบบปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอเป็นตารางหาค่าความถี่ ร้อยละ ประกอบคำบรรยาย หาค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้ t-Test ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เขตการศึกษา6 มีวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านประเพณีและหัตถกรรมพื้นบ้านมากซึ่งสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้แต่ต้องดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมก่อน ครูควรมีบทบาทในการให้นำมาใช้ประกอบการสอน จัดสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมใน

โรงเรียน ศึกษาหาความรู้จากงานเทศกาลและประเพณีจากชุมชน เข้าร่วมกิจกรรม เผยแพร่ความรู้ ด้านวัฒนธรรม สนับสนุนการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันหรือการจำหน่ายและให้สังคมมีส่วนร่วมในการส่งเสริม ปรับปรุง ร่วมมือและรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ชิต แก้วเพ็ง (2533) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของโรงเรียน ประถมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน มี วัตถุประสงค์ การวิจัยคือ เพื่อศึกษาบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ครูผู้สอนจำนวน 372 คน ผู้บริหารจำนวน 93 คนโดยใช้วิธีการสุ่ม ตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน(Multi-stage Random Sampling) ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น แบบสอบถามสำหรับครู ลักษณะเป็นแบบ มาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง(Structured Interview) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำมาแจกแจงความถี่ของคำตอบ วิเคราะห์หรือยลนะนำเสนอในรูปตารางและ อธิบายประกอบ หากค่ามัชฌิมเลขคณิตแล้วแปลความหมายของค่าเฉลี่ย วัดการกระจายของ คะแนนจากแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง โดยการหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Diviation) นำเสนอในรูปตารางและอธิบายประกอบ ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของโรงเรียนที่กระทำมากที่สุด ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูเป็น แบบอย่างที่ดีพร้อมให้นักเรียนปฏิบัติตาม พานักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมที่ชุมชนจัดทำ ขึ้น นำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาสอนสอดแทรกในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ส่วนผู้บริหาร ส่วนใหญ่มีบทบาทคือ ใช้วิธีการศึกษาและรวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านจากเอกสาร ส่วนการเผยแพร่ วัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักเรียนและประชาชน ใช้วิธีเสนอแนะให้ครูผู้สอนนำความรู้เรื่องวัฒนธรรม พื้นบ้านมาสอนสอดแทรกในมวลประสบการณ์ต่างๆ และจัดตั้งกลุ่มผู้สนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขึ้นภายในโรงเรียนและเชิญชวนประชาชนที่สนใจมาร่วมกลุ่ม

อริยพร สมจิตต์ (2534) ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อ การศึกษาในสาขาวิชาศิลปศึกษา หลักสูตร 4ปีและหลักสูตร 2 ปีเกี่ยวกับการศึกษาในหลักสูตร ศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มี วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ การ เปรียบเทียบในด้านสาเหตุที่เลือกเข้าศึกษา การเรียนการสอน แนวโน้มในการประกอบอาชีพและ การศึกษาต่อ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา ใน สถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่กำลังเรียนเป็นปีสุดท้ายของหลักสูตรประจำปี การศึกษา 2532 จำนวน 112 คน ระเบียบวิธีในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ประกอบด้วยแบบตรวจสอบรายการ แบบ

ประเมินค่า และแบบปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษา โดยการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปีและหลักสูตร 2 ปี มีความคิดเห็นในด้านสาเหตุที่เลือกเข้าศึกษาและการเรียนการสอนในสาขาศิลปศึกษาไม่แตกต่างกัน นักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันด้านแนวโน้มในการประกอบอาชีพ มีข้อเสนอแนะคืออาจารย์ควรมีความยุติธรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา และส่งเสริมการทำงานและการแสดงออก ปรับปรุงวิธีการสอนให้น่าสนใจ ทันสมัยเสมอ เพิ่มเวลาเรียนในการปฏิบัติงานและเพิ่มวิชาบังคับศิลปะ เพิ่มรายวิชาเลือกที่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันและที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ควรเชิญอาจารย์พิเศษที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะมาสอน เน้นการปฏิบัติและได้มีประสบการณ์จริงมากขึ้น ให้ข้อมูลในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา

เนื้ออ่อน ขวัญทองเขียว (2539) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 2 , 3 และ 4 ปีการศึกษา 2538 ในภาคเรียนที่ 2 จากสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ จำนวน 390 คน ระเบียบวิธีในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey study) ใช้แบบสอบถามตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประเมินค่า แบบปลายเปิด (Open ended) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาศิลปศึกษาควรมีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดวิธีการอนุรักษ์ มีบทบาทเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ เก็บรวบรวมตัวอย่างและผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชน โดยมีสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นเป็นแกนนำในการศึกษา ผลิตภัณฑ์การรวบรวม วิจัย จัดทำเอกสารเผยแพร่ จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน การจัดหลักสูตรและกิจกรรมการอนุรักษ์ รวบรวมทำเนียบบุคคลและแหล่งผลิต รวมทั้งเปิดอบรมวิชาช่างแก่บุคคลทั่วไป ปรณรงค์ให้สังคมนเห็นความสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน

ปรววรรณ ดวงรัตน์ (2541) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติของอาจารย์และนักศึกษา กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติสาขาทัศนศิลป์ จากมหาวิทยาลัยกรุงเทพและมหาวิทยาลัยรังสิต รวม 135 คน คน ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ใน

การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และแบบสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการคำนวณค่าร้อยละ และสรุปสาระสำคัญของแต่ละด้าน แล้วบรรยายเป็นความเรียง ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการเรียนระดับปานกลาง อาจารย์คำนึงถึงความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกันของนักศึกษา วางแผนการสอนที่เน้นให้เกิดพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ มีการใช้วิธีการสอนแบบสาธิตในปีที่ 1,2 แบบสัมมนาในปีที่ 3,4 มีการวัดและประเมินผลจากพัฒนาการในแฟ้มสะสมงาน สภาพแวดล้อมทางกายภาพยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร มีความขัดแย้งทางความคิดเห็นของอาจารย์ ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณและการพัฒนาคุณภาพทางด้านวิชาการจากผู้บริหาร สภาพแวดล้อมยังไม่เหมาะสมกับการเรียนการสอนเท่าที่ควร มีปัญหาการขาดห้องจัดนิทรรศการและขาดตำราศิลปะที่มีคุณภาพในห้องสมุด มีห้องปฏิบัติการ มีวัสดุและอุปกรณ์พร้อมพอสำหรับการใช้งาน ใช้วิธีการสาธิต วิจารณ์งานและฝึกปฏิบัติในการสอนนักศึกษาปี 1,2 และใช้การสอนแบบสัมมนาในปีที่ 3,4 และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิจารณ์ ดิชมและให้คำแนะนำในผลงานนักศึกษา

สุภาภรณ์ อุ้นเมตตาดิจิต (2541) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา โดยมี วัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อศึกษาวิธีการสอนและการใช้สื่อการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ในด้านวิธีการสอนและการใช้สื่อการสอน กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ที่มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 5 ปีโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย 105 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปีขึ้นไปจำนวน 7 คน และผู้ผลิตสื่อเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ จำนวน 8 คน ระเบียบวิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ(survey research)โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า แบบปลายเปิด และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความถี่เรียงจากมากไปหาน้อย ผลการวิจัย พบว่า อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์เห็นด้วยมากในวิธีสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ส่งเสริมการวิเคราะห์ สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นในระดับปานกลางในวิธีการสอนที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์และการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป เห็นด้วยกับวิธีการสอนที่ส่งเสริมการค้นคว้าด้วยตนเองและทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไปและวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆในระดับมาก เห็นด้วยในระดับปานกลางในวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ในด้านสื่อการสอนผู้ผลิตเห็นด้วยมากกับสื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ส่งเสริม

การศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เห็นด้วยกับสื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป ทำงานร่วมกับผู้อื่น นำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ

รัตนา ชัยเศรษฐศิริ (2542) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยตามการรับรู้ของตนเอง โดยมี วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษารoles บทบาทของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ ครูสังคมศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2542 จำนวน 368 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน(Multi - Stage Sampling) โดยมี ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจและเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม เป็นแบบตรวจคำตอบ(Check List) แบบสอบถามปลายเปิด(open - ended) โดยใช้ การวิเคราะห์ห้ข้อมูล คือ การนำมาแจกแจงความถี่ วิเคราะห์เป็นร้อยละแล้วนำเสนอในรูปตารางและอธิบายประกอบ แล้วนำเสนอในรูปความเรียง ผลการวิจัย พบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและรับรู้วัฒนธรรมไทย รับรู้ในเรื่องการปลูกจิตสำนึก เจตคติ ในการรัก ภาควงมีใจ และห่วงใยวัฒนธรรมไทยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ตระหนักถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนสังคมศึกษาในรายวิชาต่างๆ ซึ่งครูส่วนใหญ่ผลิตสื่อขึ้นใช้เองมากที่สุด แต่ใช้สื่อจริงน้อยที่สุด มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมากที่สุดคือ จัดทำป้ายนิเทศน์ ตั้งชุมนุมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยแต่มีการส่งผู้เรียนไปเข้าอบรมกับหน่วยงานต่างๆของภาครัฐและเอกชน ครูสังคมศึกษามีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนแต่มีบทบาทน้อยที่สุดในการเป็นคณะกรรมการคัดเลือกบุคคลที่มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีอุปสรรคสำคัญในการอนุรักษ์คือ วัฒนธรรมตะวันตกซึ่งภาครัฐควรเข้ามา มีบทบาทในการสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมรวมทั้งต้องได้รับความร่วมมือกับทั้งสถาบันครอบครัวและสื่อมวลชนต่างๆด้วย

งานวิจัยในต่างประเทศ

Pennington, Clement Johns (1975) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเริ่มต้นและพัฒนาการของงานหัตถกรรมในหลักสูตรของโรงเรียนต่างๆของสหรัฐอเมริการะหว่างปี ค.ศ.1900-1930 (THE BEGINNINGS AND DEVELOPMENT OF CRAFTS IN THE CURRICULUM OF THE PUBLIC SCHOOLS OF THE UNITED STATES FROM 1900-1930) การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับทำอย่างไรที่จะทำให้งานหัตถกรรมที่รุ่งเรืองในยุคแรกของประเทศ ซึ่งเกือบถูกทำลายโดยความเจริญทางอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 19 และทำอย่างไรที่จะ

นำหัตถกรรมพื้นบ้านกลับมาสู่วิถีชีวิตของผู้คนด้วยศิลปะศึกษา ให้มีเกิดขึ้นในหลักสูตรศิลปศึกษา จนกระทั่งสามารถเห็นคุณค่าของงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้ โดยทำการศึกษาระณีตัวอย่างโรงเรียนหลายแห่งที่เป็นผู้นำทางสังคมในการเคลื่อนไหวทางงานหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งต้องใช้ความอดทนและความร่วมมือกันในการทำผลงาน ในระหว่างหลังศตวรรษที่19 นิยมการฝึกฝนทำด้วยมือและการวาดเป็นกรรมวิธีที่สำคัญในหลักสูตรศิลปศึกษา อันมีจุดเริ่มจากงานนิทรรศการของชาวรัสเซียที่แสดงในชิคาโกปี 1893 ซึ่งได้ชี้ชวนอย่างมากให้ชาวอเมริกันหันมาสนใจในการฝึกฝนการทำศิลปะที่ทำด้วยมือในศิลปศึกษาซึ่งถูกคุกคามอย่างมากจากความเจริญทางอุตสาหกรรม ซึ่งถูกละเลยในการฝึกฝนอบรมด้านความงามของผลงานจนถึงความบกพร่องในคุณภาพการออกแบบศิลปศึกษาจึงสนองตอบในความเคลื่อนไหวดังกล่าวเพื่อศิลปะในการทำให้สังคมเห็นถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมพื้นบ้านทำให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นโดยเริ่มมีหลักสูตรศิลปะและหัตถกรรมเกิดขึ้นในโรงเรียน the St. Louis Exposition ในปี 1904 เป็นการประสานกันระหว่างศิลปะกับการฝึกฝนด้วยมือที่เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีผู้คนจำนวนมากให้คำแนะนำเกี่ยวกับทิศทางการหัตถกรรมพื้นบ้านในหลักสูตรศิลปศึกษาและนำความคิดนี้ไปใช้ในการสอนศิลปศึกษาต่อไป

Macdowell (1982) (บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศิลปะพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาในอเมริกาเหนือ" (Folk Art Study in Higher Education in North America) พบว่าความตื่นตัวของสังคมอเมริกาในศิลปะพื้นบ้านมีขึ้นเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ซึ่งกลายเป็นปรากฏการณ์ระดับชาติ ก่อนศตวรรษที่20 ศิลปะพื้นบ้านได้ถูกนักวิชาการให้ความสนใจมาก เหมือนกับปรากฏการณ์เมื่อเร็วๆนี้ จากการสอบถามพบว่า นักวิชาการได้ให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้นในศิลปะพื้นบ้านในการสนับสนุนต่อการพัฒนาเข้าถึงวัสดุที่มีความหลากหลาย เนื่องด้วยแท้จริงแล้วความรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปินพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านและกระบวนการผลิตศิลปะพื้นบ้าน ที่มีกระจายอยู่ในอเมริกาเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มเล็กๆ โดยการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในอเมริกาเหนือได้มีการรวมความความรู้ความเข้าใจใหม่ๆ ในศิลปะพื้นบ้านไว้ในหลักสูตรในการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย การตรวจสอบในการศึกษาวิจัยศิลปะพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้พยายามให้ข้อมูลซึ่งจะช่วยในการพัฒนาวิชาศิลปะพื้นบ้านในหลักสูตรในขณะที่การวิจัยได้ถูกทำให้เป็นเข้าใจอย่างแท้จริงในการถ่ายทอดความรู้จากระบบการศึกษา การวิจัยนี้ได้ศึกษาบทบาทสถาบันอุดมศึกษาในการปฏิบัติการวิจัยบทบาทที่มีอิทธิพลในประเพณีนิยมและการถ่ายทอดความรู้ไปสู่รุ่นหลัง อันได้แก่(1) การสืบเสาะประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาศิลปะพื้นบ้านทั้งในขอบเขตเกี่ยวกับสาธารณะและการศึกษา (2) รายงานข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสำรวจหลักสูตรศิลปะพื้นบ้านร่วมสมัยที่มีปรากฏในประวัติศาสตร์

ศิลปะและคติชาวบ้านในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยเห็นว่าควรมีการเรียนการสอนศิลปะ
 พื้นบ้านในโครงสร้างหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษาต่างๆเป็นพื้นฐาน

Congdon, Kristin Goranson (1983) (บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบ
 ทางทฤษฎีสำหรับการสอนศิลปะพื้นบ้านในหลักสูตรศิลปศึกษา”(A THEORETICAL MODEL
 FOR TEACHING FOLK ART IN THE ART EDUCATION SETTING) โดยมีวัตถุประสงค์การ
 วิจัยคือ เพื่อศึกษาพัฒนาการรูปแบบทางทฤษฎี สำหรับการดำเนินการและการวิเคราะห์ศิลปะ
 พื้นบ้านในบริบททางวัฒนธรรมในหลักสูตรศิลปศึกษา วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวม
 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้านทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คติชาวบ้าน
 มานุษยวิทยา และการสะสมรวบรวมศิลปะพื้นบ้านที่เก่าแก่โบราณ การค้นพบ การสะสม การจัด
 แสดงนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งให้ข่าวสารข้อมูลอย่างดีในการศึกษาศิลปะ
 พื้นบ้านในปัจจุบัน โดยการจัด การคัดเลือกการวิเคราะห์ของผู้บรรยายที่เป็นผู้ให้คำนิยามของ
 ศิลปะพื้นบ้านในการวินิจฉัยที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ วิจาร์ณ วิเคราะห์ แยกประเภทของศิลปะ
 พื้นบ้าน ศิลปิน ทักษะกระบวนการ ศึกษาศิลปะพื้นบ้านทำให้เห็นถึงความแตกต่างจากศิลปะ
 รูปแบบอื่นๆ ความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์เป้าหมายพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เสนอโดยบรรดา
 นักวิชาการศิลปะ รูปแบบทางทฤษฎีศิลปะพื้นบ้านจะอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าที่มีมาแต่เดิมและ
 วัฒนธรรมที่ผลักดันให้ศิลปะพื้นบ้านมีความก้าวหน้าขึ้น แสดงบทบาทของศิลปะในการสืบทอด
 คุณค่าความเป็นมนุษย์ ระบบความเชื่อและรูปแบบสังคม มันเป็นการเสนอการศึกษาศิลปะใน
 ความเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าใจอย่างเต็มที่มากขึ้นกว่าเดิมในขอบเขตของประสบการณ์
 ของมนุษย์เป็นการเข้าถึงคุณค่าทางศิลปศึกษาได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัย พบว่าการสอนศิลปะ
 พื้นบ้านควรอยู่บนฐานของการบรรยาย การวิเคราะห์ อันเป็นแนวทางหลักการโครงสร้างพื้นฐาน
 สำหรับรูปแบบการศึกษาศิลปะพื้นบ้าน ที่สอดคล้องหรือเป็นไปตามสภาพแวดล้อม ศิลปวิจารณ์
 และสถานที่สร้างผลงานศิลปะพื้นบ้าน เพื่อประโยชน์คือความชัดเจนและพัฒนาการในด้าน 1.
 การศึกษาคุณค่าทั้งจากช่างพื้นบ้านและผลงานศิลปะพื้นบ้าน 2.ทัศนคติของชุมชน 3.การ
 ตอบสนองทางประโยชน์ใช้สอยทางศิลปะ 4. มุมมองที่เชื่อมโยงติดต่อและการขยายความเข้าใจ
 ไปสู่สาขาวิชาอื่นๆ 5.การศึกษาที่ตรงกับความสนใจของผู้เรียน 6.การขยายหรือการเปิดกว้างทาง
 ความคิดในการสร้างสรรค์

Bastos, Flavia Maria Cunha (1988)(บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทำ
 ความคุ้นเคยกับท้องถิ่นในการอธิบายตีความหมายของครูเกี่ยวกับศิลปะของกลุ่มชุมชนกรณีศึกษา
 ศิลปะพื้นบ้าน (MAKING THE FAMILIAR STRANGE. TEACHER'S INTERPRETATION OF

COMMUNITY ART: A CASE STUDY(FOLK ART)) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อการสอบถามถึงทัศนคติและความเชื่อ ของครูเกี่ยวกับเมืองออลีน ศิลปะพื้นบ้าน วัฒนธรรมของเมืองนี้ กลุ่มตัวอย่างประชากร คือครูจาก เมืองออลีน เมืองอินเดียนน่า ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจและเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจจากผู้เชี่ยวชาญในการฝึกหัด ซึ่งมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับการศึกษาโดยมีชุมชนเป็นฐานหรือ Community- Based Art Education(CBAE) ความเข้าใจต่อทัศนคติของครูจาก 3 แห่งเกี่ยวกับงานศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่น รวมถึงการอธิบายปัจจัยต่างๆที่ช่วยในการส่งเสริม ยกย่อง ความซาบซึ้งและความไวต่อศิลปะในท้องถิ่น การอธิบาย ทัศนคติทางกระบวนการผลิตและกระบวนการฝึกฝนและสามารถอธิบายชี้แจงได้ ซึ่งผู้วิจัยใช้กรอบทฤษฎีในการวิจัยคือการศึกษาแบบหลากหลายวัฒนธรรมและการศึกษาที่มีชุมชนเป็นฐาน (Multicultural Education and CBAE.) วิธีการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้นำความรู้ทางชาติพันธุ์วิทยา การสอบถาม สืบค้น เสาะหา ในเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัยแบบกรณีศึกษา ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้าน สมาชิกของชุมชน ครู นักเรียน ผู้บริหารและบุคคลทั่วไป มีการสังเกตการณ์การเรียนการสอนในโรงเรียนและกิจกรรมต่างๆในชุมชน วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องอาทิ หลักสูตร หนังสือพิมพ์ จดหมายข่าว วิดีโอและสิ่งพิมพ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชน และคิตชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการของครูเกี่ยวกับการทำให้คุ้นเคยกับท้องถิ่น หรือการอธิบายงานศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นก็คือการใช้วิธีการอธิบาย โดยผลสะท้อนที่ได้กลับมาจากครูทั้งสามแห่งเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชนออลีนและสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือเน้นความสำคัญของการพิสูจน์ทดสอบในการดำเนินการปฏิบัติฝึกหัดที่ใช้หลักชุมชนเป็นฐาน(CBAE) สรุปได้ว่าในการศึกษาศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นของครูและนักเรียนควรทำให้มีความรู้ความเข้าใจมีความสำนึกที่กว้างมากขึ้นรวมถึงการวิจารณ์ในชุมชนท้องถิ่น โดยโครงร่างหรือกรอบในการศึกษา (framework)เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างมากของครูสำหรับการตัดสินใจหรือกำหนดความคิดรวบยอดที่หลากหลายเกี่ยวกับบทบาทของศิลปะในการสอนการปฏิบัติ

Tabaza, Khalil Numer (1988) (บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบทฤษฎีเพื่อการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้านประเทศจอร์แดนในหลักสูตรศิลปศึกษา(A Theoretical model for preserving the Jordanian traditional folk handicrafts through art education) วัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อสืบสวนได้สวนถึงบทบาทของศิลปศึกษาต่อการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้านประเทศจอร์แดน วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจาก 4 สาขาวิชาอันได้แก่ ศิลปศึกษา ประวัติศาสตร์ศิลปะ คิตชาวบ้านและมานุษยวิทยา จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งจากห้องสมุด ติดตามการอธิบายของศาสตร์ต่างๆในการพัฒนารูปแบบทางทฤษฎีนี้ ทบทวนวรรณคดี

บทความ วิเคราะห์ความคิดของผู้เชี่ยวชาญในปัญหานี้ ผลการวิจัยพบว่า มีความเคลื่อนไหวที่จะทำให้ศิลปะพื้นบ้านเป็นสมัยใหม่หรือมีความเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสมัยปัจจุบันและได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติอย่างมาก มีความเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้นในการสนับสนุนงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่หาได้ยาก อันแสดงให้เห็นถึงความต้องการของผู้เชี่ยวชาญที่มีความสนใจร่วมกันในกิจกรรมทางศิลปหัตถกรรมรวมถึงวัฒนธรรม สังคม ประวัติศาสตร์ การศึกษา การปฏิบัติ และเศรษฐกิจ โดยพื้นฐานและโครงสร้างของรูปแบบทฤษฎีนี้อยู่บนมุมมองระบบแนวคิดหลักสูตรต่างๆ ในศิลปศึกษาซึ่งผู้วิจัยได้มุ่งไปที่ประเด็นกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรศิลปศึกษาในการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

Tina Bucuvalas (1988) ผู้เขียนตำราเรื่อง "ศิลปะพื้นบ้านฟลอริดาใต้สำหรับครู"(South Florida Folk Arts : Teacher's Guide) ได้อธิบายว่า ศิลปะพื้นบ้านและคติชาวบ้านได้ถูกรวมไว้ในการเรียนรู้เรื่องของประเพณีและผลงานการประดิษฐ์ภายนอกสถาบันการศึกษาทั่วไป อันเป็นผลจากกลุ่มชุมชนท้องถิ่นชาวบ้าน ซึ่งส่วนที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมก็คือ ความเป็นชาวบ้าน ศิลปะพื้นบ้านและคติชาวบ้านบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างชัดเจนโดยได้รับอิทธิพลทางสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาของแต่ละบุคคลอยู่ภายในกลุ่มชาวบ้าน งานหัตถกรรมนำมาซึ่งการสำรวจด้านลักษณะพิเศษเฉพาะของศิลปะพื้นบ้านและคติชาวบ้านของฟลอริดาใต้ สำหรับแนวทางการศึกษาในเรื่องนี้นั้นได้บรรจุไว้เป็นตำราสำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาในหนึ่งภาคเรียนในรายวิชาเลือก โดยประกอบด้วยบทเรียนเกี่ยวกับที่อยู่หรือสถานที่ของศิลปะพื้นบ้านคติชาวบ้านในรูปแบบ ชนิด หรือประเภทของศิลปะพื้นบ้านหรืองานหัตถกรรมต่างๆและอาจเสริมเพิ่มในส่วนของการศึกษาด้วยตนเองโดยอาจสามารถปรับใช้ในระดับประถมศึกษาได้ด้วย ซึ่งบทนำจะกล่าวถึงพื้นฐานความคิดรวบยอดของศิลปะพื้นบ้านและคำนิยามมีการพิจารณาจำแนก จัดหมวดหมู่ แยกประเภทคือ (1) Verbal Arts (2) Folk Arts and Crafts (3) Food ways (4) Folk Architecture (5) Folk Music (6) Folk Dance (7) Occupational Folk life โดยแต่ละบทเรียนได้ประกอบด้วยนิยามสั้นๆและการอภิปรายภายใต้การพิจารณา การวางแผน การสอนของครูผู้สอน

จากงานวิจัยต่างประเทศจะเห็นได้ว่าในหลักสูตรของโรงเรียนสหรัฐอเมริกา มีการเริ่มต้นและพัฒนาการของงานหัตถกรรมพื้นบ้านนำกลับมาสู่วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมด้วยศิลปศึกษา (Pennington, Clement Johns, 1975) ศิลปะพื้นบ้านและคติชาวบ้านเป็นสิ่งบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างชัดเจนโดยได้รับอิทธิพลทางสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาของแต่ละบุคคลที่อยู่ภายในกลุ่มชาวบ้าน (Tina Bucuvalas, 1988) ศิลปะพื้นบ้านใน

สถาบันอุดมศึกษากลายเป็นปรากฏการณ์ระดับชาติและได้ถูกนักวิชาการให้ความสนใจมาก โดยสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการปฏิบัติการวิจารณ์ มีอิทธิพลในประเพณีนิยมและการถ่ายทอดความรู้ไปสู่รุ่นหลัง การสืบเสาะ การศึกษา ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาสาธารณะ รายงานข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสำรวจหลักสูตรศิลปะพื้นบ้านร่วมสมัยที่มีปรากฏในประวัติศาสตร์ศิลปะและคติชาวบ้านเป็นพื้นฐานการเรียนการสอนศิลปะพื้นบ้านในหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ (Macdowell ,1982) โดยการสอนควรอยู่บนฐานของการบรรยาย การวิเคราะห์ อันเป็นแนวทางหลักการโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องหรือเป็นไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคม ศิลปวิจารณ์ และสถานที่สร้างผลงานศิลปะพื้นบ้าน เพื่อประโยชน์คือความชัดเจนและพัฒนาการในด้านการศึกษาคคุณค่าทั้งจากช่างพื้นบ้านและผลงานศิลปะพื้นบ้าน ทัศนคติของชุมชน การตอบสนองทางประโยชน์ใช้สอยทางศิลปะ มุมมองที่เชื่อมโยงติดต่อและการขยายความเข้าใจไปสู่สาขาวิชาอื่นๆ การศึกษาที่ตรงกับความสนใจของผู้เรียน การขยายหรือการเปิดกว้างทางความคิดในการสร้างสรรค์ (Congdon, Kristin Goranson, 1983) โดยมีชุมชนเป็นฐานหรือ Community- Based Art Education(CBAE) ศึกษาศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นทำให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความสำนึกที่กว้างมากขึ้นรวมถึงการวิจารณ์ในชุมชนท้องถิ่น (Bastos, Flavia Maria Cunha ,1988) ศิลปะพื้นบ้านสามารถทำให้เป็นสมัยใหม่หรือมีความเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสมัยปัจจุบันได้ ซึ่งต้องอาศัยระบบแนวคิดหลักสูตรต่างๆ กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรศิลปศึกษาในการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสำคัญ (Tabaza, Khalil Numer, 1988)